THE UNIVERSITY
OF ILLINOIS
LIBRARY
q 839.8
K786

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.

To renew call Telephone Center, 333-8400

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

JUL 19 1982

AUG 16 1982

JUL 21 1982

L161—O-1096

KNUT HAMSUN

KNUT HAMSUN

FESTSKRIFT
TIL 70 AARSDAGEN
4. AUGUST
1929

GYLDENDAL NORSK FORLAG

REDAKTIONSKOMITÉ:
FRANCIS BULL · SIGURD HOEL
CARL NÆRUP

PRINTED IN NORWAY
CENTRALTRYKKERIET OSLO

8 839.8
K716

BIDRAG AV:

THORVALD AADAHL · JACINTO BENAVENTE
KAROLINE BJØRNSON · JOHAN BOJER · FRANCIS BULL
JOHAN PETER BULL · GUNNAR CASTRÉN · HALFDAN CHRISTENSEN
OLAV DUUN · JOHANNE DYBWAD · RONALD FANGEN
JOHN GALSWORTHY · ANDRÉ GIDE · MAXIM GORKIJ · NORDAHL GRIEG
BERTIL GRIPENBERG · GERHART HAUPTMANN · SIGURD HOEL
A. KOLLONTAY · TOM KRISTENSEN · JOHN LANDQUIST · SVEN LANGE
HENRIK LUND · HEINRICH MANN · THOMAS MANN · T. G. MASARYK
CARL NÆRUP · LUDMILLA PITOËFF · GEORGE SAUTREAU
GABRIEL SCOTT · CHRISTIAN SINDING · HJALMAR SÖDERBERG
JENS THIIS · JAKOB WASSERMANN · H. G. WELLS
ERIK WERENSKIOLD · RAGNA WETTERGREEN
HERMAN WILDENVEY · STEFAN ZWEIG
ARNULF ØVERLAND

741193

Erich Wermsdorf

The Library
OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS

HAMSUN OG JORDEN

Knut Hamsun forlot Hamarøy fordi hans gaard var en ferdig gaard. Opdyrket, veldreven og finpusset. Der var ikke annet aa gjøre enn aa fortsette driften, men bare aa drive en gaard var ikke nokk for ham.

At Hamsun forlot en «ferdig» gaard forteller meget om hans forhold til jorden. Vel er han jordbruker uten naade, men han er ingen jordbruker paa rams. Faglig og forretningsmessig dyktighet kan være bra nokk til sitt bruk, men tilfredsstiller ikke trangen hos den jordbrukende dikter. Det er ikke nokk for dikter-bonden, som vil lede menneskene dit, hvor der er sammenheng og maal.

Men Hamsun kjendte menneskene for godt til aa tukte dem. Han visste hvor lite det hjalp aa dundre med gamle sandheter, om de var aldri saa gode. En sandhet maa være ny og forbløffende, skal den bringe det personlige selvforsvar til aa vakle. Det anerkjendte egger til motstand eller tretter til likegyldighet.

Forresten — var det ikke tusener av apostler om-kring i verden, som kløv op paa høie kathetre og ropte «tilbake til jorden»? Hvad førte det til? Menne-skene lot som de hørte, nikket og blev hvor de var. Eller de trakk paa skuldrene og forskanset sig videre. Hvorfor skulde man bry dem lenger. Hvorfor skulde man forgjeves søke aa drive dem fornuftens vei til-

bake til jorden? Var det ikke enklere aa bringe jorden tilbake til menneskene?

Jo, for ham var det enklere. For ham som kjendte jordens safter sivende gjennem sindet, kjendte jordsangens evige velde vokse og jevne grensene for tid og form. Han trengte ikke føie linje til linje av hensyn til paastand og vekt. Linjene spiret og drakk av jordens liv, bredte sig frodig og ringet de maapende mennesker inn i et syvstjernesus av bølgende aaker og eng.

Jorddikteren Hamsun underhandler ikke, han nærmer sig ikke med beviser eller lokker med prøver. Han beleirer, omringer med sin overflod og fanger. Fordi han øser av en uuttømmelig kilde har han raad til det. Fordi han elsker menneskene fryder han sig ved aa gi.

Ja elsker. Naar Hamsuns dype og ærbødige kjærlighet til jorden var saa fruktbar, skyldes det bare, at denne kjærlighet innerst inne rakk frem til alt levende og menneskene med. Menneskene, som han kan leke med og more sig over, haane og holde tilbeste — hvor han allikevel har gledet sig til den dag, han skulde føre dem frem til Sellanraa. Har han enn ofte forarget sig over massen, som mistet landkjending og forkrøblet tiden med rotløs teori — hver for sig var de alle hans hjertebarn, som han inderlig undte den store oplevelse, møtet med tilværelsens hemmelige mening en vaarkveld hos Isak som saar — —

Og derfor tok han dem alle med «den lange, lange sti over myrerne og inn i skogene». De kan gjøre som de vil, se eller ikke se, høre eller ikke høre. Ham det samme. Men stien fører gjennem historien om jorden og mennesket i tusener av aar. De kan gjøre som de vil, de kan ta skreppen paa rygg og drive handel til livets ophold, de kan gjøre avstikkere til byen eller sjøen eller grupene. Ham det samme. Han vet, at alle sidesprang fører til det skiftende og tilfeldige. Karavanen samler sig nokk igjen, naar konjunkturene vender sig, naar grupene legges ned, naar kundene er reist. Stien til Sellanraa blir bare bredere, for Sellanraa er et sted i verden, hvor jorden, menneskene og livet har sluttet en uløselig pakt. Et sted i evindelig tilblivelse, skaperverkets fortsettelse fra dag til dag.

Og saa kommer vaarkvelden med underet. Karavanen naar frem. Det er saatid med fuktig luft og regnbue spendt over himmelen. — — «Her vokser alt, Mennesker, Dyr og Grøde. Isak saar. Kvældsolen skinner paa Kornet, det stritter ut fra hans Haand i Bue og synker som en Gulddryft i Jorden. Der kommer Sivert og skal harve, siden skal han rulle og saa harver han igjen. Skogen og Fjeldene staar og ser paa, alt er Høihet og Vælde, her er Sammenhæng og Maal.»

— —

Frem til det skjønne kveldsyn, til den herlige aapen-

baring har Hamsun ikke bare ført sin egen karavane, som livet har tumlet saa mangfoldig med. Her, hvor alt har sitt utspring og hvor alt vender tilbake, har han samlet et folk i undren og andakt. Her samler han en verden efter hvert som den finder stien til Sellanraa igjen. Her møtes generasjoner, historie, sagn og fremtid. Her møter menneskene sig selv, sine drømme, sin fred — bøiet i ydmykhet under altets veldige orgelbrus, mens jorddikterens ord lyder enkelt og stilferdig. Saa tier han og lytter med. Et menneske blandt millioner, behersket og henrevet av jordens stemme.

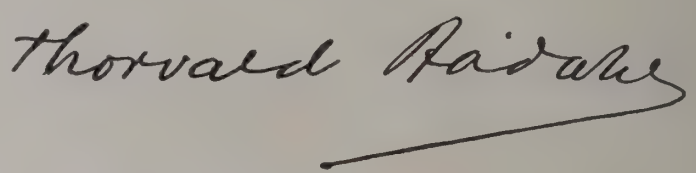

Con la más profunda admiración al gran escritor M. Hamsun, le saludo en el 70 aniversario de su nacimiento.

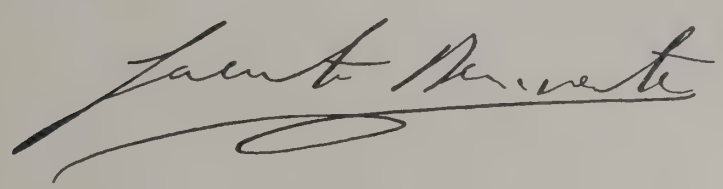

Deres deilige, storslagne digt over Bjørnson har jeg indrammet og hengt op i hans arbeidsværelse, hvor det hører hjemme.

Digtet er et Pantheon over norsk aand, over det store i vor nordiske stamme.

Det hvelver over Dem idag. Tak og ære!

Deres

Karoline Bjørnson

Enten Hamsun kommer som Munken Vendt eller som Pan — som Møllerens søn eller som Isak fra Sillanraa, altid er han det vidunderlige opkomme i vor diktning, samtidig mystisk og klar, altid charmør og altid grandios. Ingen norsk dikter har været saa elsket, ingen saa efterlignet. Hans stil har smittet saa mange av oss, og vi vedstaar det gjerne, fordi det ingen skam er aa ha lært av en mester. Efter den megen problemdiktning kom han som en bølge av duft fra skogene, samtidig primitiv og rafinert, aapen og underfundig. Han begyndte som kunstner for kunstens skyld, men blev saa en dag kunstner for menneskenes skyld, og baade som spillemand og som prest forstaar han aa gjøre oss salig.

Idag lytter en verden til hans ord og tone, og landet som fostret ham har endnu engang grund til stolthet. Han tilhører dem, som har gjort Norge til en aandelig stormakt.

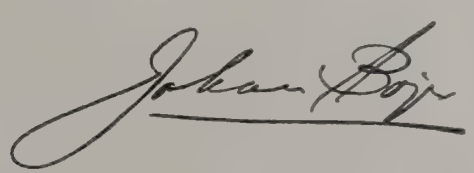

KNUT HAMSUN OG BJØRNSTJERNE BJØRNSON

«Vi nævner et Navn —». Slik åpnes Hamsuns hyldestdikt til Bjørnsons 70-års-dag, og Hamsun har ofte nevnt det navnet, både før og siden. I hans livshistorie, i hans artikler og bøker lyder det atter og atter, og selv om man ikke går inn på hvor og hvordan Bjørnson har påvirket Hamsuns diktning, kan en sammenstilling av de to dikteres uttalelser om hverandre kanskje gi et lite bidrag til en karakteristikk av Hamsuns utvikling og litterære anskuelser.

Det må visst ha vært i 1877—78 at Knut Hamsun mottok sitt første sterke inntrykk av Bjørnsons diktning. Fortellingen «Bjørger», som utkom i Bodø 1878, er ialfall fylt av Bjørnsonske stemninger, snart indirekte, i mere eller mindre bevisst efterligning av stilen og menneskeskildringen i bondefortellingene, snart i direkte utbrudd av beundring for et verk som «En glad Gut». Året efter kom Hamsun personlig til Aulestad for å se sin helt; men han fikk ingen udelt glede av besøket hos Bjørnson, som nettop var travelt optatt med religiøse problemer og store avisfeider, og som ikke ved et flyktig blikk på det Hamsun hadde skrevet, kunde føle sig overbevist om at denne tyveåringen var et diktergeni. Bakom umodenheten synes Bjørnson dog å ha skimtet noget av Hamsuns eiendommelige begavelse, og da Hamsun

få år senere vilde avsted til Amerika, anbefalte Bjørnson ham til sin venn, den norsk-amerikanske professor R. B. Anderson; at Hamsun hadde litterært talent, mente Bjørnson nu å kunne gå god for.

Da Knut Hamsun forlot Norge og drog til Amerika, var han visstnok ennu en forholdsvis ukritisk tilhenger av Brandes, Ibsen og Bjørnson, og av hele den realistiske problemdiktning som hadde sin blomstringstid i Norge ved begynnelsen av 1880-årene. Især var det dog Bjørnson, — dikteren, taleren og mennesket Bjørnstjerne Bjørnson, — som han elsket og beundret; i sine litterære foredrag i Amerika skal han ha lovprist Bjørnson i de høieste toner. Men under inntrykket av den amerikanske litteratur på den ene side og av en del russiske og franske forfattere på den annen vokste det efterhvert frem hos ham en heftig motvilje mot den diktning hvor tendens og moralforkynnelse spilte en hovedrolle. Det fortelles at han alt under sitt Norges-besøk i 1886 næret kjetterske meninger om de litterære størrelser i hjemlandet, og f. eks. uttalte sig temmelig kjølig om Bjørnsons moraliserende dramatikk og romandiktning. Til større klarhet over sitt eget litterære program kom Hamsun formodentlig dog først under sitt annet ophold i Amerika, og i de nærmeste fire-fem år efter sin hjemkomst til Norge leverte han en rekke forskjellige kritiske innlegg mot den herskende retning i datidens norske litteratur.

Boken «Fra det moderne Amerikas Aandsliv» (1889) er en vittig innsigelse mot Bjørnsons og andre norske forfatteres Amerikadyrkelse, men uten nogen brodd mot Bjørnson selv. I tidsskriftet «Ny Jord» offentliggjorde Hamsun i 1888 en karakteristikk av Kristofer Janson, med en vennlig, men klar og bestemt utredning av hvordan Jansons mangfoldige gjøremål og forkynnelse ofte har vært til hinder for den dikteriske fordypelse i emnet og for den kunstneriske utarbeidelse; når man nu leser artiklen, går ens tanker lett til Bjørnson, skjønt Hamsun ikke gjør nogen direkte hentydning i den retning. Heller ikke i sin protest mot at Gunnar Heibergs «Kong Midas» blev nektet opførelse på Christiania Theater, lot han sin harme gå ut over Bjørnson. Men i åpningsheftet av det nystartede tidsskrift «Samtiden» (1890) bidrog Hamsun med en stor artikkel om Bjørnsons «På guds veje», og her fant han den naturlige anledning til å uttrykke både sin gamle beundring for Bjørnson og sine nye litterære anskuelser.

Han begynner anmeldelsen med å erklære sig overveldet og beriket, varmet og styrket; «det er forfriskende at læse Bjørnson igen. Vi har en Tid havt Guds Velsignelse af det udmærkede gaadefulde Digteri, som begyndte med «Vildanden», og som nylig kulminered i det højere Vanvid kaldet «Fruen fra Havet».» I motsetning til de Ibsenske skuespill gir Bjørnsons bok virkelig leserne næring, sier Ham-

sun, og han har i det hele mange beundrende ord, før han går over til innvendingene, — som imidlertid ikke er små de heller. Hamsun hevder at Bjørnson i «På guds veje» altfor ofte synder mot kunstens krav, fordi han vil belære; her er blandet inn adskillig som man kunde ønske ut av boken igjen, «her er ikke alle Steder husholdereret med abstrakte Indfald, Udenomsoplysninger og Bemærkninger til Siden». Medisinsk spesialkunnskap og bibelkritiske betraktninger, naiv Amerika-begeistring, sproglaveri og «utrolig forvreden Ortografi og Skrivemaade,» — alt slikt kunde ha støtt Hamsun bort, hvis det ikke var blitt mangfoldige ganger opveiet av Bjørnsons kraft og oprinnelighet, av hans virkelighetssans, hans logiske fantasi og ekte følelse. Bjørnson skriver ikke — sier Hamsun — på rutine og virtuositet, henfaller aldri til «bare Skrivning, bare Sprog», og heller ikke til «Dybsindighedsjag; er der en Frue, saa er hun ikke fra Havet, og er der en Vildand, hvilket vil sige en vild And, saa er det en Fugl og ikke en Fisk.» Det vrimler i «På guds veje» av fine iakttagelser og karaktertrekk, av spennende og rørende skildringer, f. eks. Ragnis historie, — «der findes ikke en anden Mand i Norges Land, som kunde skrive noget saa vidunderligt dejligt.»

Hamsun setter også pris på at personene i «På guds veje» er nye og usedvanlige, ikke ««Typer», — som allesammen er skrevne før, — «Karakterer», — som

man træffer hver Dag paa Fisketorvet». I en artikkel «Fra det ubevidste Sjæleliv» (Samtiden 1890) reiser Hamsun krav om at litteraturen nu må bli ferdig med slike «typer» og «karakterer», og isteden vise oss «individuelle Tilfælder». Han finner at Bjørnson i et dikt som «Gensyn» har vært inne på noget av det som må komme frem i den nye tids diktning: de hemmelige bevegelser i sjelen, fornemmelsenes uberegnelige uorden, tankens og følelsens vandringer i det blå, de selsomme nervevirksomheter, hele det ubevisste sjeleliv. Blandt de norske diktere av den eldre generasjon er Bjørnson efter Hamsuns mening den som har de største muligheter for å følge med; men da gjelder det at han tar sig i vare for å la moralisten få overtaket over kunstneren. Nettop sommeren 1890 opstod der imidlertid en debatt om kunst og moral, og Bjørnsons innlegg blev Hamsun en skuffelse. Professor Lochmann hevdet triumferende at Bjørnson nu hadde innsett at en fullendt kunstform er «uden Værd ligeoverfor den moralske Grundtanke». Hamsun svarte (Dagbladet 1/9 1890) at hvis Bjørnson virkelig var av denne anskuelse, så hørte han ikke lenger hjemme i skjønlitteraturen, og da kunde Lochmann gjerne ta ham: «det skjærer mig i Hjertet at sige det, men lad ham da tage ham!»

Året efter gikk Hamsun i offentlige foredrag til direkte angrep på det eldre slektledd av norske forfattere. I Kristiania talte han 7. og 9. oktober 1891,

og gjennem et referat i Dagbladet, sammenholdt med hans artikkel i «Revue des revues» (1893) om «Le mouvement littéraire en Norvège», får man et forholdsvis klart inntrykk av hvad han vilde ha frem.

Det var tendensdiktningen han ønsket å ramme; han fant at denne samfundsforbedrende litteratur, så vesentlig og nyttig en gjerning den enn hadde gjort i vårt kulturliv, dessverre mangen gang nøiet sig med unuancert sjeleskildring, med kunstnerisk grov og demokratisk enkel fremstilling av elementære typer og karakterer, begivenheter og tilstander. Han bad om plass for det nye, for en uendelig rikere og finere menneskefremstilling, en virkelig psykologisk diktning, som følger stemningen og tankene inn i deres innerste kroker, ja like til mysteriet eller vanviddet. Vi har hatt for mange «Zolaister», hevder Hamsun, men ikke som motvekt nogen Baudelaire, Goncourt eller Verlaine, ikke noget sidestykke til de store russiske romanforfattere med deres subtile psykologiske studier.

Ingen av de såkalte «fire store» norske diktere i datiden slapp fri for Hamsuns kritikk, og allerverst gikk det ut over Ibsen. Men også Bjørnson måtte gå adskillig igjennem. Hans verker blir kalt det norske folks lommeapotek, fullt av lægemidler og husråd, men med altfor megen folkeopdrager-tale til å kunne bli estetisk fullt tilfredsstillende diktning. Denne kritikk blandes imidlertid hele tiden med beundring for

lyrikeren, for taleren, for avisskribenten, for personligheten Bjørnstjerne Bjørnson. Han er mere en venn av menneskeheten enn en menneskekjenner, heter det, men hans romaner er veldige fregatter, som da de løp av stabelen, satte hele havet i bevegelse, og han kan stadig øse op ny rigdom fra dypet av sitt hjerte, hvor alt ennu står i blomst; han er den som har gudegnisten, — Norges største dikter.

Tilsvarende til disse Hamsuns foredrag og artikler lyder Nagels betraktninger i «Mysterier» (1892). Her kan man nok finne små hipp mot «et Par Hunengler, velagtet Jairi Datter og Svava Bjørnson», men efter Nagels formening «var det bare én Dikter i Norge, og det var *ikke* Ibsen. Nei det var det ikke. Det var Bjørnson i sine bedste Stunder. Han var vor eneste allikevel, allikevel . . .»

Bjørnson er, ifølge Nagel, et geni, og langt forbi «de ganske almindelige store og ordinære Genier», og ennvidere er han «et Menneske, en overvældende Personlighet, intet Begrep. Han støier som et levende Legeme paa vor Klode og trænger firti Alburum. Bjørnsons Indre er som en Skog i Storm, han strider, er paa Færde overalt og skader herligen sine Affærer hos Publikum paa Grand. Han har en Hjærne som det uavlatelig spirer og myldrer i; han seirer kraftig og feiler grovelig, men begge Dele gjør han med Personlighet og Aand».

I flere år efter foredragene og «Mysterier» var

Hamsun stadig utsatt for avisangrep. Han hadde vel vært halvveis forberedt på noget slikt, men det blev verre enn ventet. Derfor gjorde det ham godt da Bjørnson i 1894 rykket inn en protest mot den omtale man i det siste hadde gitt ham. Ennu større glede gav Bjørnson ham to år senere, da han i sin artikkel om den moderne norske litteratur valgte Hamsun og Kinck som de to mest representative skikkelser av den yngste forfattergenerasjon, og nevnte naturstemningene i «Pan» (1894) som «de højeste, mest storslagne i norsk Literatur».

«Literært har Hamsun begyndt med at gjøre alle de Dumheder, som det omtrent er muligt for en begavet Vildstyring at komme avsted med i et civiliseret Samfund», sier Bjørnson. «Det synes at maatte kaldes norsk, at ingen ung Forfatter mere tror, han vinder sin Plads uden ved at prøve, om han først kan rydde alle de andres. . . (Men) bagenom altsammen ler et ejegodt Skøjerfjæs til os; en kan ikke mere faa sine Øjne fra det. Og i sine sidste Arbejder viser han den samvittighedsfuldeste Retskaffenhed som Fabelens og Hændelsernes øverste Styrer.» Det er lett å høre at Bjørnson er rent inntatt i «villstyringen», og han vender tilbake til «Mysterier», til verket fra Hamsuns «Uvorrenhedsperiode», — det er tross alt «en av Literaturens store Bøger! Den forkynder sig som et Snefog av yr Kraft».

Hamsun hadde i sin tid klaget over at Bjørnson

ikke i «På guds veje» husholdererte med abstrakte innfall, utenomsoplysninger og bemerkninger til siden. Bjørnson kunde nu svare med at «Mysterier» inneholdt «en Stormbyge av Snak om allehaande fra alle Jordens Dele og fra Solsystemerne med». Men ingen av partene tok disse innvendingene tungt, — dertil var de altfor henrykt over hverandre.

I begynnelsen av 1897 holdt Hamsun foredrag i det norske studentersamfund, mot overvurdering av diktere og diktning (Aftenposten 7/2 1897). Man hadde snakket om blomstringen i siste boksæson, sa han, «kun én manglede — Bjørnson». Men efter Hamsuns mening vilde det i grunnen ikke bety stort om alle det foregående års bøker brente op, — Ibsens og Lies iberegnet. Bjørnson var den eneste av datidens norske diktere som han brydde sig om. Da han så i 1902 blev bedt om å skrive en artikkel i festskriftet til Bjørnsons 70-års-dag, kom der over ham et slikt press av stemning at den måtte utløses i et dikt, — det blev den skjønne «Hilsen», som vi alle kjenner og elsker.

Aldri er der gitt nogen bedre karakteristikk av Bjørnson enn i det diktet; men en enkelt linje kom Hamsun selv til å ta avstand fra, efter ganske kort tids forløp. Han hadde skrevet: «end er du ung trods de Aar og det Værk du har baaret»; men da Bjørnson i 1903 var med på å skape «samlingspartiet» og samme år mottok Nobelprisen i litteratur fra det svenske

akademi, mente Hamsun å se et nytt og sørgelig eksempel på den aldrende manns tilbøielighet til å svikte sin ungdoms idealer. Hans åpne brev til Bjørnson (Forposten 5/12 1904) er både strengt og sørgmodig: «De er blit gammel, Mester, det er Sagen. Og gid, De ikke var blit gammel! . . . For dem i Norge, som ikke tog sin Helt iflæng blandt «Recordmakers» paa Cyclebanen eller Polarisen, var De, Mester, den vældigste Aand og Ævne, vort Folk har frembragt. . . . Alle andre kunde ha gjort, hvad De gjorde i 1903, *vi* kunde gjort det. Men *De* skulde ikke gjort det.»

Sorgen over Bjørnsons optreden i 1903 har antagelig spilt en ikke liten rolle for Hamsuns fortsatte spekulasjoner i disse år over hvor farlig det er å bli gammel. Men hans beundring for Bjørnson seiret litt efter litt over skuffelsen, og det åpne brev bragte ingen varig forstyrrelse i de to dikteres følelser for hverandre. I Bjørnsons lille brosjyre om «Vort Sprog» (1907) lyder den inderligste sympati for Hamsun, «utvilsomt den største sprogmester blandt de yngre». Bjørnson elsket det stadige spill mellem lek og alvor, den stemningens skiftende farve over linjene som han fant i Hamsuns prosa, «ikke at tale om hans vers, de i sproget naturligst flydende».

Da Hamsun i begynnelsen av 1908 satte inn i «Tilskueren» sitt brev til Johannes V. Jensen om bondekulturen, slog han ned på hvad Jensen hadde

skrevet om Bjørnson: «Jeg synes, det er saa godt som umuligt at *skrive* det bedre; det er ogsaa fuldt af Træffere, af rigtige Enkeltheder. Men det udgør tilsammen ikke Manden, jeg ser ham ikke. «Der gives ikke noget større end at have set ham. Regnens Kilder, Vejret, Sommeren og den evige Sne, det var jo ham». Hvad er sligt noget? Det er vel Litteratur.»

Hamsun hadde rett til å føle sig overlegen her; det billede han hadde gitt av «den store Aandens Herre i vort Samfund», det var levende, helt og anskuelig. Og hans beundring brøt frem i sin fulle styrke da han på Henrik Wergelands 100-års-dag holdt sin store tale fra Nationaltheatrets altan, og priste Wergeland som den lykkelige, den heldige: «Og hvilken Arvtager fik han ikke! Skulde han valgt selv, kunde han ikke have fundet en myndigere Herresjel end Bjørnstjerne Bjørnson. Nævn en af disse to, og du nævner dem begge. Aa Gud, hvor de Karer er efter mit Sind! Der havde ikke blevet Vaaron i Norge, — ikke noget 1905 uden dem. Selv om vi havde havt det dobbelte Antal Statsraader, Skuespilforfattere og Digtere — det havde ikke hjulpet.»

I «En Vandrer spiller med Sordin» (1909) anbragte Hamsun et av sine vanlige gjønende utfall mot Ibsen, og satte som et slags motstykke inn «den deilige Linje av Bjørnson: Begynder som en Susen i Kornet Sommerdag —», og da Bjørnson døde, strømmet stemningene over ham og blev atter til et dikt, «Ved Bjørn-

sons Baare». Siden efter, når Hamsun en sjelden gang har kastet sig ut i en avisfeide — om «Barnet» eller om «Sproget i Fare», — har han gjerne klaget over at man ikke lenger kunde kalle Bjørnson frem til å ta del i kampen, og da han i 1913 blev spurt om hvilken norsk dikter han satte høiest, sendte han et svar, som gav en hel, sammenfattende vurdering av Bjørnson som dikter: «Den norske Dikter jeg sætter høiest av de ældre er naturligvis Bjørnson. Han er den eneste . . . . Av de Ældre er jo Bjørnson den eneste Lyriker; i sine Fortællinger er han ujævn, men stundom uopnaaelig. Hvad han har været for det norske Sprog vet enhver Nordmand med Sprogfølelse, ingen var norsk som han, ikke een. Han sat ikke og syslet med Sproget filologisk, det var Arbeide for Puslinger og Professorer i Faget, Bjørnson har *levet* sig til hvad norsk Sprog var og brukte det med hele sit Geni.

Hans dramatiske Arbeider skal ikke være rare, sier Fagfolk. De er kanske ikke nok Teaterdramatik, men selvfølgelig er de bedste av dem dikterisk bedre end noget andet i norsk Drama, fordi de bølger av Liv og Blod. Om Bygmester Solness staar der vist et Sted at han «støttet sig til Gyngestolen». Bjørnsons Dramatik støttet sig ialfald ikke til en Gyngestol, før fik den heller ramle.»

Denne siste spøkefulle bemerkning kunde godt hørt hjemme i Hamsuns «Uvorrenhedsperiode», blandt

Nagels uttalelser i «Mysterier» eller i Hamsuns egne foredrag fra 1891. Og ordene er et tydelig vidnesbyrd om at hans syn på Bjørnson — og på Ibsen — tross enkelte forbigående skygger har holdt sig i det vesentlige ens, helt fra dengang Knut Hamsun var den unge oprører, som ikke lot sig imponere av tendensdiktningen og «de fire store», og frem til de senere år, hvor det er han selv som er den store, — den største i vår nutidslitteratur.

Francis Bull

KNUT HAMSUN PÅ SKANDINAVIENS SCENER

Hamsuns skuespil lyder ikke dramaets almindelige lover og de er heller ikke blit tilløpsstykker, når teatrene har vovet sig i kast med dem. Der kan være én akt — f. eks. anden akt i «Livets spil» — som er skrevet med fuldendt dramatisk mesterskap; og der er mange roller i hans stykker som vil friste skuespillere så længe menneskefremstillingens kunst dyrkes. Men der er unegtelig noget treffende i de ord som den store romanforfatter og lyriker Knut Hamsun sa om sig selv i et interview 1918: «Jeg er ikke dramatiker. Jeg vilde aldrig ha skrevet dramaer, hvis jeg ikke hadde behøvet penger; men honoraret for et skuespil, som blir en sukces, kan være ganske opmuntrende. Vanskeligheten med et drama er sån i det store og hele spørsmålet om kvinden. Der kan ikke skapes et godt drama uten en kvinde. Kvinden i et drama må stadig snakke. Men hvis en kvinde er indtagende og forfinet, så har hun ikke stort at si; hun er ofte taus; hun fører ikke et dramatisk liv».

Til Hamsuns strenge dom over sin egen dramatikk svarer ganske morsomt den anmeldelse som Sigurd Bødtker skrev i 1896, da «Livets spil» blev opført på Christiania Theater og gav fru Dybwad anledning til i Teresitas rolle at utfolde sit genis rigdom i en rekke scener hvor hun kastes fra den ene heftige

stemning over i den andre. «Livets spil» på Christiania Theater, — skrev Bødtker — det er ikke det drama, Hamsun har tænkt; det er heller ikke det drama, han har skrevet . . . Ingensinde trådte i noget drama et menneske mere alt beherskende frem end Teresita i dette stykke, som av digteren ingen hovedperson fik».

I alle trilogiens dele blev der på det gamle Christiania Theater ydet skuespilkunst, som endnu lever i erindringen: Fru Wettergreens Eline i «Ved rigets port», Fru Dybwads Teresita og Garmanns Jens Spir i «Livets spil» og Egil Eides Tare i «Aftenrøde».

De ydre data var følgende: «Ved rigets port» opførtes mellem 28. oktbr. 1896 og 27. febr. 1897 ialt 21 gange. «Livets spil» hadde premiére 3. decbr. 1896 og gik 16 gange — sidste gang 20. febr. 1897. «Aftenrøde» naadde bare 11 opførelser mellem 17. oktbr. og 19. novbr. 1898. Trilogiens opførelse i sin helhet ved Det nye Teaters åpning — 26., 27. og 28. febr. 1929 — førte til 10 gange for «Ved rigets port» og «Aftenrøde» samt 18 for «Livets spil».

På Nationaltheatret har «Ved rigets port» gått 14 gange mellem 25. mars 1914 og 11. aug. 1916. Desuten opførtes stykket to gange under Nationaltheatrets gjæstespil på Kungl. dramatiska Teatern i Stockholm våren 1916, hvor den udmerkede forestilling (Egil Eide og Mette Bull som Kareno og Eline, og Halfdan Christensen som Jerven) vakte megen interesse.

I 1904 opførte Nationaltheatret «Dronning Tamara» i et meget rikt utstyr; stykket gik 12 gange mellem 5. januar og 10. februar. De fleste opførelser har «Livet ivold» opnådd, idet det ialt er spillet 31 gange — først 14 gange mellem 16. novbr. 1910 og 2. januar 1911 og dernæst 17 gange i ny indstudering mellem 25. oktbr. og 27. novbr. 1928.

«Livet ivold» er det eneste av Hamsuns skuespil som er opført i Danmark. Det hadde premiére på Folketeatret i Kjøbenhavn 14. novbr. 1922 og spilledes 5 gange. Stykket er også opført i Sverige — på Lorensbergsteatern i Göteborg, hvor det hadde premiére 13. oktbr. 1921 og gik 12 gange. På samme scene er også «Livets spil» i Gustaf Lindens oversættelse opført 4 gange. Premiéren var 27. april 1925. I Stockholm er bare «Ved rigets port» kommet til opførelse; det spilledes 6—7 gange på Svenska Teatern i 1898.

Den nationale Scene i Bergen opførte Hamsuns trilogi i årene 1898—99. «Ved rigets port» er desuten gjenoptaget i ny indstudering i april 1917. Premiéren var 26. januar 1898 og ialt har stykket nådd 10 opførelser. «Livets spil» og «Aftenrøde» gik bare to gange hver — med premiérer henholdsvis 26. april og 7. mai 1899.

I de tre nordiske lande tilsammen blir da antallet av Hamsun-opførelser omkring 200. Det er på en vis ikke noget imponerende tall; men både scenens kunstnere og publikum står i stor taknemlighets-

gjæld til den geniale digter som har skjænket os Kareno, Eline, Teresita, Jens Spir, Gamle Gihle, Konge-Juliane og en rekke andre uforglemmelige skikkelser.

Johan Peter Bull

KNUT HAMSUN OCH FINLAND

Är det en ren tillfällighet att Finland skymtar fram några gånger i Knut Hamsuns tidigare böcker, eller ligger bakom detta kanske intresse eller nyfikenhet som väckts av finnar han sett under sina Nordlandsår? I varje händelse är Johan Nagel i «Mysterier», denne «tillvarons utlänning», som tillsammans med hjälten i «Sult» inleder den långa raden av den Hamsunska diktens romantiska, antiborgerliga och antisociala, nyckfulla, ömtåliga och trotsiga stämningsmänniskor en finne av Nordlandskvänernas stam, som studerat agronomi i Helsingfors — allt detta om vi få lita på Nagels självbiografiska uppgifter, vilkas historiska trovärdighet visserligen icke alltid är höjd över varje tvivel. Några djupare rasdrag upptäcker man emellertid knappast hos honom; hans verkliga ättelängd går nog rakt upp till skalden själv, vars äktfödde son han uppenbarligen är. Den trolldomsmystik, som traditionellt förknippas med Nordlandskvänerna, t. ex. hos Jonas Lie, har Hamsun försmått. Även i «Pan» har Finland fått en liten plats. Edvarda, den underbara, lockande, än mjukt hängivna och än spotskt gäckande Edvarda gifter sig slutligen med en finländsk upptäcktsresande och baron, vars förekomst i det finländska riddarhusets stamtavlor måhända icke är säkert konstaterad — «han kaldtes Baron», säges det — men som i alla fall bär en fem-

taggig krona i sina skjortknappar. Han, Thomas Glahns lyckliga rival, har ett långt, smalt ansikte med utstående kindben och en stickande, genomträngande blick. Där är väl en antydan om en finsk typ.

Några år efter det «Pan» utkommit bagav sig Hamsun till Nagels og baronens fädernesland: på senhösten 1898 kom han till Helsingfors och stannade i Finland till den 2 september 1899, då han fortsatte färden österut till Ryssland och Kaukasien — den resa han skildrat i «I Æventyrland». Såvitt jag vet har Hamsun själv aldrig berättat, vad som förmådde honom att välja Finland till vistelseort. Men i «Åt Häcklefjäll» påstår Albert Engström at orsaken var den, att då ett statsstipendium förpliktade Hamsun att vistas utomlands, något som passade honom illa då han höll på med en bok över norska motiv, beslöt han att resa till ett land, där han så litet som möjligt skulle komma ur de nordiska stämningarna. Den 2 november berättar «Nye Pressen», att Knut Hamsun, väl känd för Finlands litterärt intresserade publik, befinner sig i Helsingfors. Illustrationer voro då sällsynta i tidningarna, men «Nya Pressen» ger i stället ett litet porträtt i ord: «Till sitt yttre motsvarar Hamsun nära den föreställning vi i allmänhet göra oss av en norrmann. Hans figur är slank, starkt byggd. Det finns något hos honom som påminner om Nansen, hvars utseende väl är det mest typiskt norska vi känna. Hans

hår genomdrages vid tinningarna av grå strimmor, och hans läppar prydas av ett par raskt uppåt strukna mustascher.» Intervjuaren talar med honom om «Victoria», som någon dag förut utkommit i Kristiania: «Författaren gav den träffande karakteristiken av boken: Den er meget kort og heftig!»

Hamsun slog sig först ned i en villa på en liten holme i Helsingfors västra skärgård, men flyttade sedan inn till själva staden. Där fann han i de litterära och konstnärliga kretsarna goda vänner: Jean Sibelius, Albert Edelfelt, Aksel Gallén, den svenske författaren Birger Mörner, som under vintern kom till Helsingfors som konsulatssekreterare, bokhandlaren, bokförläggaren och publicisten Wentzel Hagelstam m. fl. Sannolikt bevara hans vänner från den tiden i minnet anekdoter, som präglas av den Hamsunska personligheten; den generation jeg tillhörde — vi voro då unga studenter — kom icke i någon beröring med honom, utan vi fingo nöja oss med att kasta nyfikna, beundrande blickar på den ryktbare författaren, då han syntes på gator och caféer. Tiden var för övrigt sådan att i Finland nästan alla andra intressen trängdes åt sidan av politiken; några månader innan Hamsun kom till Finland, hade Bobrikoff kommit dit som generalguvernör, och i februari denna samma vinter genomförde han där den första stora ryska statskuppen. Också Hamsun gav sitt bidrag till Finlands politiska kamp. För att motverka Bobrikoffs

försök att bland den lägsta befolkningen agitera till förmån för förryskningen satte man i gång ett ivrigt, halvt politiskt folkbildningsarbete, och för att skaffa medel för detta gav sångerskan, grevinnan Aina Mannerheim flera konserter. Till förman för den av henne skapade folkbildningsfonden höll Hamsun den 10 maj 1899 i universitetets «solennitetssal», d. v. s. aula, ett föredrag om «Diktarliv». Han hade anhållit, at föredraget icke skulle refereras i tidningarna, som därför återgiva innehållet mycket summariskt: Hamsun «vände sig mot den uppfattningen att diktaren borde verka som samhällsreformator, en uppfattning som genom våra dagars naturalism allt mer vunnit insteg; som exempel på sådana diktare, som missförstått sin kallelse, nämnde han Tolstoj och Ibsen.» Det var rätt egendomligt att i den strängt klassiska, akademiskt högtidliga salen lyssna till Hamsuns spirituella, ibland nästen fräcka paradoxer, ypperligt framförda. Åtminstone den yngre delen av publiken var förtjust, men förargade insändare i tidningarna visade, att andra hade känt sig chockerade av bristen på respekt för Ibsen.

På sommaren gjorde Hamsun några resor i Finland. Turistboken på en ångare, som gick norrut från Tammerfors, bevarade ett minne av dessa resor — två strofer ur de «Feberdigte» han några år senare tryckte i «Det vilde Kor»:

Alvilde, bring min Kappe og min Hat med Fjær i Top,
jeg agter mig saa snart ud at ride.
Hold Bøjlen frem, Slavinde, imens jeg stiger op
og løb du selv tilfods ved min Side.

Og spør man saa og undres hvad det er for en Blæst
som suser over Bjærgene saa vide,
da er det mig som kommer, det er mig som er tilhest
og du som løber Hund ved min Side.

Hamsun berättar i «I Æventyrland» att han under denna tid även lämnade några bidrag till finländska tidningar. I «Hufvudstadsbladet» finnes i de första numren för 1899 novellen «Zacheus». Och «Nya Pressen» har två litterära artiklar: en recension av Strindbergs «Till Damaskus», 10/11 1898, och en uppsats «Det litterära omslaget», 11/7 1899. Måhända kunde noggrannare efterforskningar ännu bringa något i dagen. Strindbergrecensionen är helt kort: den understryker det ojämna i hans drama, det vardagliga och prosaiska, som blandas med det stora och glödande intensiva, men den mynnar ut i en gärd av varmaste beundran för mästaren: «Det borde finnas bättre plats för honom i våra länder och riken; han er icke som de andra, han är det stora undantaget i nordens själsliv. Och han betyder så mycket mer än många andra av våra berömdheter betyda. Medan dessa så ofta leva på för längesedan gjorda gärningar och ogärna utsätta sin auktoritet för skakningar, strider Strindberg vidare och segrar eller besegras allt-

efter hur det kan falla sig. Han har skapat ett exempel.»

Tydligare visar den senare uppsatsen hur Hamsun är upptagen av de nya litterära strömningarna, som efterträtt naturalismen:

«... I tjugufem år ha nu de nordiske författarna rest til Paris, ha låtit maskinklippa sitt hår och burit moderna kläder, allt efter råd och lägenhet. På den allra sista tiden har strømmen vänt sig, nu reser den nordiska diktaren till Italien igen, som i forna tider, han låter sitt hår växa och han år icke rädd för at åter en gång börja begagna den väldiga konstnärshatten, som klädde honom så förbannat bra.»

Det återspeglar den litterära tidsrörelsen, som även vi i Norden försökt följa. «Filosofen» Hello, Revue blanche, Taarnet, La Plume, hela den «vita» och symbolistiska diktningen — «Herre Gud, vad allt detta var svårt för oss andra att förstå, men vad allt detta också var sublimt och modernt!» Nu är det förbi, men reaktionen mot realismen lever ännu. Hela den moderna litteraturen har en dragning mot det sentimentala. «Alla yngre diktare med talang uppsöka med förkärlek ämnen, där hjärtet får tala mer eller mindre röda ord till förståndet. Diktaren går icke mer som förut ut på gator och torg och samlar sin anteckningsbok full med iakttagelser för sin nya bok, han låter sin fantasi berätta. Och hvilket grønt och förtjusande land är icke detta fantasins land!» Till

och med diktningen om det trekantiga äktenskapet har fått en ny ton; «den sexuella litteraturen har icke längre den kraftiga och brutala karaktär som på 70-talet, den är dämpad, sentimental och halvrutten.» Exempel ge rutinerade epigonskribenter som Marcel Prévost och Peter Nansen — «den läsekrets de vända sig till är förträdesvis demimonden». Versen lever upp på nytt; man är trött på Bourgets psykologi, man längtar efter «det enkla och starka, kanske också litet dumma, som hos Rudyard Kipling». Och versen sjunger om idealet: «Varpå människorna kunna få tillfredställt sitt behov att läsa en poesi, som mer än någon annan kan fukta ögon och få huvuden att falla på sned.»

Omvändelserna til katolicismen, Strindbergs och Johannes Jørgensens, äro också ett tidstecken. Något tvivel om deras ärlighet kan icke råda. «Johannes Jørgensen känner jag personligen bättre än Strindberg, och har känt honom sedan 11 år tilbaka. Han var den av oss som satt inne med det mesta vetandet, var den grundligaste i sina åsikter och den som hade det djupaste sinnelaget. Det är ju litet komiskt för oss, som äro bägges vänner och bekanta, att under de senare åren i pressen se Viggo Stuckenberg upphöjd till en diktare och «språkkonstnär» på bekostnad av Johannes Jørgensen. Och jag kan tänka mig att Stuckenberg själv i sitt hjärta måste vare litet generad av en jämförelse med Jørgensen, vars diktartalang och språkkonst han är så underlägsen.»

Och artikeln slutar: «Århundradet lider mot sitt slut, en ny sol går upp. Konstnärliga och litterära skolor vara i 30 år, ingenting är stabilt, människorna förandras och tingen med dem. Nu skall den romantiska, den sentimentala dikningen åter hava sin dag. Det är med litteraturen som med havets böljegång . . .»

Jag har siterad så pass mycket därför att artikeln så vitt jag vet icke blivit omtryckt och därför att den är så karakteristisk för Hamsun.

Senare publicerade han i Wentzel Hagelstams ståtliga tidskrift «Ateneum» uppsatsen «Aandens Afblomstringsalder» (1900) och skisserna «Oplevde Smaating» (1901).

Ett gammalt nummer av «Nya Pressen» följde honom på hans färder genom Ryssland och Kaukasus som lektyr för döda ögonblick; han kunde småningom var rad däri från telegrammen om Dreyfusprocessen till torgprisen i Helsingfors. Behövde han där i östern visitkort tog han fram Albert Edelfelts eller Wentzel Hagelstams, ty sina egna hade han glömt, men det gjorde ingenting, då ingen ändå kunda läsa latinska bokstäver. Också några andra minnen tog han med sig som man ser av «I Æventyrland»: att skräddare på finska heter «räätäli» och att man kör vilt på gator och landsvägar i Finland. Att han bevarade landet i vänlig hågkomst synes också av en artikel i Politiken 1910 vid den tid då Ryssland åter genom en «rikslagstiftning» sökte göra definitivt slut på Fin-

lands politiska särställning: i artikeln, som jag känner blott genom Walter Berendsohns bok om Hamsun, talar han om den beundran han sedan sitt Finlandsår hyser för dess folk.

Men någon betydelse för Hamsuns diktning synas intrycken från Finland icke ha fått.

*

Så mycket större betydelse har Hamsuns diktning haft för Finland.

Hur bekant Hamsun var här innan «Pan» kom ut kan jag icke avgöra. I de litterära tidsskrifterna på svenska recenseras hans arbeten först från och med «Victoria»; om de tidigare böckerna omtalats i tidningarna har jag icke hunnit undersöka. Att hans böcker icke funnos i svensk översättning bevisar intet i fråga om deras popularitet, ty på den tiden lästes norska böcker hos oss så gott som alltid på originalspråket. De ordalag, i vilka Hamsuns ankomst till Finland omtalas i tidningarna, ge i varje fall vid handen, att han då var mycket känd. Och av egen erfarenhet kan jag intyga, att «Pan» åtminstone då Hamsun kom till Finland redan hörde til de «stora» böckerna i det särskilt utvalda bibliotek, som innehöll vad ens hjärta och fantasi törstade efter. Då vi slukat «Pan» kastade vi oss över hans tidigare verk och läste dem alla med nästan samma entusiasm, «Fra Amerikas Aandsliv» och «Mysterier» lika väl som

«Sult». Och över huvud torde man kunna säga, att hela vår litterära svenska publik sedan den tiden ganska troget följt Hamsuns litterära bana. Det mest betydande, som hos oss på svenska skrivits om honom, er säkerligen Emil Hasselblatts uppsatser om «Benoni», «Rosa» och «Børn af Tiden», ursprungligen i «Nya Argus», sedan omtryckta i essaysamlingen «Dikt och diktare».

En annan fråga är den vilket innflytande Hamsun utövat på vår svenska diktning.

Mycket omfattande och djupgående har det icke varit. Den svenska diktningen hos oss under nittiotalets sista år och 1900-talets första decennium var huvudsakligen lyrik, og redan detta förklarar, att man der icke ser några, åtminstone icke några mer påtagliga spår av Hamsunläsning. Alldeles saknas de dock icke. Den främste författaren av den litet äldre generationen var då Mikael Lybeck. För så gott som hela hans diktning hade intrycken från norsk litteratur varit avgörande; det är Ibsen och Kielland som äro hans stora mästare. Men i ett lite senare skede av hans utveckling griper — som Åke Gulin i en otryckt undersökning visat — även Hamsun in. I hans ungdoms skildringar av småstaden hade Kielland varit det närmaste mönstret, men då han i «Tomas Indal», 1911, återupptar motivet har det kommit in något nytt, som till en del får sin förklaring genom Hamsun. Tomas Indal, den fyrtioårige medicinaren

som efter att ha förslösat sin ungdom och sin förmögenhet i huvudstadens nöjesliv återvänder till sin lilla födelsestad, visar i sitt förhållande til dess anda och dess människor många tydliga paralleller till Johan Nagels ställning till den stad, där han slår sig ned, och även deras slutliga undergång har några tydliga likhetspunkter. Men impulserna från Hamsun överväldiga dock aldrig Lybeck, utan han bevarar ständigt sin personliga egenart; «Tomas Indal» har icke omedelbarheten och impulsiviteten och fantasirikedomen i Hamsuns verk, utan den har i stället en fastare, mer intellektuell og etisk hållning. «Tomas Indal» är ett av Lybecks mest betydande verk. Men också i några av de mindre representativa verken kan man sannolikt finna intryck av hans Hamsunuppskattning. Baronen Samuel Cornelius Lackau, som förekommer i två av Lybecks böcker — i «Hennerson», 1916, och i «Samtal med Lackau», 1925 — har i sitt aristokratiska förakt för den moderna tidens praktiska anda mycken likhet med Willatz Holmsen d. ä. Man kan också i dessa samma verk finna stilistiska drag, som Lybeck synes ha övertagit från Hamsun.

Det är icke osannolikt at man vid en noggrann granskning också på andra håll kunde finna enskilda intryck från Hamsun i den finländska svenska dikten. Men något djupt inslag i den bilda de knappast.

Väsentligt annat är den finskspråkiga litteraturens

förhållande till denne. Den finska kritikern fröken Anna-Maria Tallgren, som ägnat den finskspråkiga diktningens förhållande till Hamsun en särskild undersökning i «Literaturen» 1919, anser sig kunna fastslå, att den norska nyromantiken, företrädd främst just av Hamsun, på den finska litteraturen haft ett långt större inflytande än vare sig den svenska eller den danska och att den tillsammans med den ryska diktningen varit den mest avgörande faktorn i den nyare finska prosaberättelsens utveckling; man kan knappast nämna, säger hon, ett större antal yngre författare, som icke åtminstone någon tid gjort pagetjänst hos den stora diktarfursten — detta gäller visserligen icke, åtminstone icke lika obetingat, de generationer som framträtt efter det hennes uppsats skrevs.

Det första av Hamsuns arbeten, som översattes till finska, var «Victoria», som utkom på finska 1899, översatt av en av de mer betydande finska prosaförfattarne Teuvo Pakkala. Denna översättning tyckes emellertid icke genast ha väckt någon större entusiasm för Hamsun i de finska kretsarna. I tidens ledande finska litterära tidskrift «Valvoja» fick boken en kylig kritik, och det dröjer åtskilliga år, innan någon vågar sig på nya översättningar från Hamsun. Men då man hunnit ett stycke in på 1900-talet börjar ett alltmer stigande intresse för honom att visa sig. «Pan» översättes 1907 av författaren Joel Lehtonen, «Kratskog»

1909, «Under Høststjernen» 1910; dessutom utkommer en ny upplaga av «Victoria» 1913. Sedan inträder åter en paus. Men 1919 utgivas översättningar av «Sværmere» (ny uppl. 1928), «Markens Gröde» och «Sult». Följande år utgives en helt ny översättning av «Under Høststjernen» och 1928 en av «Victoria». Dessutom översättes sistnämnda år «Landstrykere». För kuriositetens skull kan ytterligare nämnas att i Michigan, U. S. A., 1908 utkom en finsk översättning av «En gaturevolution». Som en komplettering till denna förteckning kunna några av de mer anmärkningsvärda uppsatserna på finska om Hamsun nävnas: 1908 publicerar en av de unga realistiska författarna, Maria Haggrén-Jotuni i tidsskriften «Valvoja» en entusiastisk essay över honom, 1913 skriver Anna-Maria Tallgren, som närmast representerar 90-talets esteticistiska kritik, i anledning av «Den siste Glæde» en studie över hela hans diktning, och slutligen företar den framstående i Vignys och antikens skola utbildade lyrikern V. A. Koskenniemi två år senare i anslutning till «Segelfoss By» en liknande totalvärdering av hans verk.

Den första finska roman, som visar ett inflytande från Hamsun, är Teuvo Pakkalas, «Victoria»s översättares, «Ett litet livsöde» 1903. Pakkala, starkt influerad av Jonas Lie och Kielland, hade varit med om åttiotalets realistiska genombrott i den finska litteraturen och i sina tidigare verk hållit sig till en jämn

och nykter verklighetsskildring. Stil och innehåll i «Ett litet livsöde» stå därför i ganska skarp motsats till det han förut skrivit, präglade som de äro av Hamsunska drag. Det är särskilt romanens kvinnliga huvudperson som i detta hänseende är karakteristisk, en uppenbar efterbildning av Edvarda. Ungefär samtidigt börja också i den yngre generationens verk Hamsunintrycken framträda. Joel Lehtonen visar i sine första prosaverk — «Djävulens violin» 1904 och «Villi» 1905 — starka påverkningar av Hamsun, av Gorki, av Nietzsche, av Selma Lagerlöf, vilka skapa en överspänd romantisk människoskildring och en ofta vacker, utpräglat och egenartat rytmisk naturskildring; totalintrycket får emellertid något konstlat och ansträngt över sig. Lehtonen slog också snart in på andra banor, och i sina senare verk visar han sig som en bred, saftig verklighetsskildrare, där fantasin egentligen framträder såsom en grotesk humor. Än starkare och mer djupgående är emellertid Hamsuns inflytande på den följande generationens främste prosadiktare F. E. Sillanpää. I hans två första verk, «Livet och solen», 1916, och «Människobarn på livets stråt», 1917, finnes en stark, berusad naturlyrik, som är nära befryndad med den norske skaldens, och människorna tillhöra samma typ som dennes; de behärskas helt av sina drifter och instinkter, de stå utanför det korrekta, välordnade samhället, och i deras inre brytas kultursensibilitet och naturprimiti-

vitet. Mycket av detta återfinnes också i Sillanpääs senare verk, om ock det litterära beroendet där icke framträder lika starkt. Det er uppenbart att hans författarpersonlighet i mycket äger verklig likhet med Hamsuns. Pakkala, Lehtonen och Sillanpää höra till de representativa författarna i den finska litteraturen. Men Hamsuns inflytande har sträckt sig till långt vidare kretsar, och hos en mängd av denna litteraturs dii minores återfinnes lätt igenkänd ehuru starkt vulgariserad den Hamsunska antisociala, trotsiga, erotiska naturhjälten — det kan vara nog att nämna några namn bland många: Ain' Elisabeth Pennanen, Juho Koskimaa, U. W. Walakorpi.

Några orsaker till den starka dragning man i den finska litteraturen kan spåra till Hamsuns diktning äro lätta att finna. Så gott som alla dess författare ha vuxit upp på landet, och det är därför lättförklarligt att naturskildringarna i deras diktning spela en mycket stor roll. I Hamsuns verk funno nu dessa författare en naturskildring återgiven med all den känslighet och impressionism nutidens nerver kräva. Och vidare ha dessa författare till mycket stor del utgått ur allmogehem, så att stadskulturen, även då de formellt fullt tillägnat sig den, dock förblivit något för deras innersta främmande. Hos Hamsun ha de funnit den reaktion mot hela detta rent intellektuella och konventionella kulturväsen — så ter det sig åtminstone ofta för dem — efter vilken deras innersta

väsen trängtat. Disharmonin mellan kulturmänniskan och naturmänniskan ha de själve i otaliga fall upplevat, utan att kunna nå någon jämvikt, och för denna inre splittring ha de funnit utlösning i Hamsunska tonfall och gestalter.

*

Då Knut Hamsun nu fyller sjuttio år hälsas han varmt av Finlands både svenskar och finnar. Bägge dessa folkelement har han skänkt verk, som de älska och dem de djupt tillägnat sig. Hur norsk han än är så känna de doch tydligt att han tillika är verkligt nordisk: en författare som de ha rätt att känna sig innerligt besläktade med i något av det djupaste i deras lynnen.

Gunnar Castrén.

70 ÅR

Til dig, som — i min ungdoms første tider —
slog gnisten i min sjel og blev
min hemmelige følgesvenn i blest og drev,
i sol og varme gjennem livets strider, —
til dig, som skjenket mig de nye lover,
den første gjæring og den første tross,
som pisket krusninger til stryk og foss,
men også dempet, når det flommet over, —
til dig som overmodig kunde spre og samle,
— min takk fordi vi — endelig — blev like gamle!

For se, — nu står jeg årstrygg her og skrever
i stolt forvissning om at tiden gikk,
at jeg blev klokere i ord og blikk
og fikk erfaringen som aldren krever.

Jeg burde sandt for dyden stå på egne ben
og være rolig, borgerlig og pen.

Men se, om ikke hemmelig jeg skjever
og ser og lytter efter hvad du gjør,
som går herskabelig omkring og *lever*
og er gudhjelpemig så ung som før.

— Da klinger øksehugg fra skogens skygger,
da ilsker blinket av en lynrapp ljå,
da smeller spotten over late rygger
og muskler spennes for å spre og slå.

Jeg blir urolig, virkesyk og løfter
begjærlig blikket mot det første gry:
der står i uren, mellem røs og kløfter
min hemmelige følgesvenn på ny!

— Nei, — gå og vente, og bli smukt begravet
og slukt som andre av en gjestfri jord,
mens himlen blåner og den blanke fjord
i brudte flaker åpner sig mot havet!

Og dog — jeg stusser, mellem gråt og latter,
og rødmer i en angst, jeg ikke fatter:
Blev jeg for gammel, dvask og tung
fordi du er så vemmelig for ung?

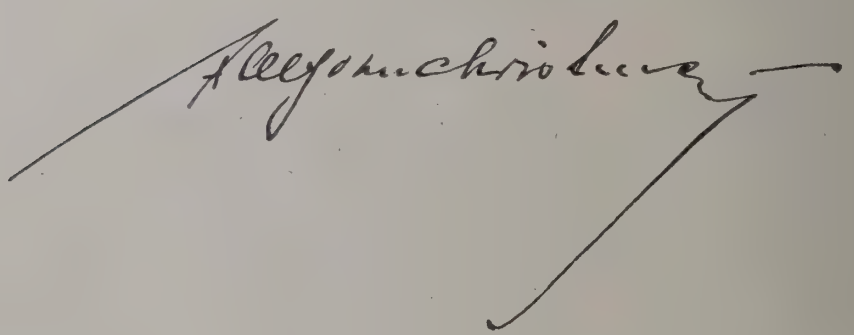

Det hender ein stanar opp og minnes ei glede ein har havt. Ikkje for det at det var ei «større» glede enn andre. Det var ei glede av eit anna slag.

Slik minnes eg første linene eg las av Hamsun, og slik minnes eg ting for ting av han. Eg lever opp att den stunda eg las det, undringa og gleda ved det, eg kan på nytt bli reven bort frå både tida og litteraturen. Det er stunder som eg verkelig kan seie at eg eig.

Når Hamsun blir gammal vil eg skrive til han og takke han.

Olav Duun

Begeistret hilsen til dikterkongen!

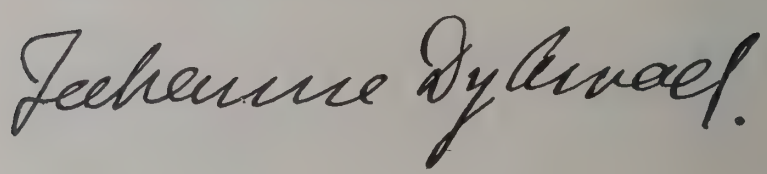

LITT OM FILOSOFEN

Da Svenska Akademien tildelte Hamsun Nobelprisen blev det gjort med uttrykkelig henvisning til og begrunnelse i et enkelt av hans verker: «Markens Grøde». Hans hele samlede forfatterskap våget akademiet øiensynlig ikke at gå ind for med sin pris.

Der ligger ganske sikkert ikke nogen kunstnerisk vurdering i det; Svenska Akademien vil utvilsomt indrømme at Hamsuns digtning når det gjælder kunstnerisk kvalitet er hævet også over dets ros. Det er den bestemmelse i akademiets statutter som kræver et bestemt livssyn hos den premierte digter som har voldt dets bekymring og diktert dets reservation.

For hvad skal man vel si om Knut Hamsuns livssyn? I «Markens Grøde» mener man sig rigtignok med stor sikkerhet at kunne konstatere et livssyn av den mest positive art, han er så velsignet enkel og troende, det er likesom han nu engang for alle vil gjøre godt igjen al den forvirring og bekymring han gjennem en lang produktion hadde avstedkommet, hans smil og underfundighet er så fri for malice, hans harme så berettiget, hans poesi så forståelig og vel placert at man da endelig syntes man hadde fåt ham trygt på den rette siden, han var positiv og idealistisk digter; han hadde ikke skuffet tilliden.

Men længe varte jo ikke denne fred og idyl. I sin næste bok var det den «marodre» Oliver han

uanfegtet holdt frem til beskuelse og derefter kom så «Sidste Kapitel» — det er vel Hamsuns to mest makabre bøker. Så stod man der igjen, hvad mente igrunden Hamsun, holdt han os for nar? Der var jo indignerte folk ute og skrev, advarte mot denne kyniker og forfører hvis dystre navn var pessimist og individualist og negativist og alt som er farlig og mistænkelig.

Slik har det igrunden vært bestandig. Hans mest idylliske bøker — som Victoria — har vakt begeistring og fortrøstning hos alle dem som fra Bjørnsons tid var vant til at finde digterverkets avgjørende beretigelse i det såkaldte positive livssyn; hans popularitet steg på litteraturens børs med mangfoldige procent. Men så sank den igjen, han skrev kynisk og dystert og fremfor alt var han så underfundig og dobbeltbundet at man aldrig visste rigtig hvad han mente og hvor man hadde ham.

Ja, hvor har man ham egentlig når det ikke gjælder den stilistiske mester, fabulatoren, poeten, men det som med et høitidelig ord kalles filosofen? Findes der en dypere sammenhæng i hans livssyn, i hans fremstilling og opfatning av det brogede menneskemylder, som lever i hans digtning. Eller er det en uløselig og uforsonlig motsætning mellem det idealistiske og det makabre hos ham.?

At grublé over og efterspore hvilke påvirkninger en digter har været utsat for hører til adskillige lit-

teraturhistorikeres kjæreste beskjæftigelse. Det har altid været en i særlig grad ørkesløs og latterlig beskjæftigelse når det gjælder Knut Hamsun: ingen mand i norsk litteratur har eiet en mere flunkende og ubestridelig originalitet end han. Selv gjør han forøvrig ikke krav på at være en mand som intet har lært av andre digtere. (Se hans artikel i «Vor Verden»s januarhefte iår.) Det sier jo også sig selv at en så følsom og lydhør kunstner som Hamsun ikke har været døv og ufølsom overfor det åndsliv som han har været samtidig med; ikke desto mindre er det, som sagt, et spørsmål om nogen norsk, ja nogen europæisk digter i vor tid har hat mere selvstændige kunstneriske virkemidler end han.

En anden sak er det at de tanker som har været oppe i hans tid selvsagt har virket på ham til protest eller tilslutning eller bare til reflektion og berikelse. Han har jo hat overmåde utprægede antipatier og sympatier, han begyndte som bekjendt med at fornegte Ibsen og i «Mysterier» var også Tolstoj kommet på hans sortebrett. Overfor Ibsen hevdet han at hans psykologi var efter en linjal, det var ikke umiddelbart liv i det han skrev, det var «dramatisert træmasse». Tolstoj betragtet han som et vrøvlehode og sammen med ham fik blandt andre Gladstone undgjælde, hele liberalismen og det glade fremskritt. Den dypere grund til alle disse passionerte reaktioner var utvilsomt en irritation over den gjængse moral,

som det hos Hamsun er lett at forklare. Man må aldrig når det gjælder Hamsun glemme i hvilken grad han er en «selfmade» mand. Han hadde aldrig hat nogen som tok sig av ham og hans utdannelse, alt han kunde hadde han slitt sig til og erfart «på kroppen», han kom ind i vor litteratur efter ti års flakkeliv rundt i Norge og rundt på kloden. Han hadde lært både at se — med et fort gjennemskuende blik — hvad det var i digtning og alt åndsliv som hadde eller manglet et tætt og umiddelbart forhold til livet, og han hadde lært fremfor alt at tro på sig selv. Det bevirket at han reagerte mot al utspekulert digtning og tanke, alt som smakte av stueindelukkethet og ufortjent betryggelse, slik som han opfattet Ibsen, som dengang allerede var på høiden av sin berømmelse, tilknappet, avmålt og besindig. (Det skulde være morsomt at vite om ikke Hamsun efterhvert har skiftet mening om Ibsen, har følt det voldsomt passionerte hos denne sin store forgjænger i norsk digtning og fåt en fornemmelse av hvilken kunstner han var.) Men dernæst bevirket det at han reagerte mot al slags forsigtig snusmoral, alt som gik ut på at gjøre livet ufarlig og almindelig og liberalt. Fremfor alt bevirket det at Hamsun fik en ubetinget tro på den enkelte, den utvalgte, det fribårne, suverene menneske. Byron var hans mand, fribytteren som stormet gjennem livet, med sang på læben, med en evig glød i hjertet, altid i dåd og stor handling,

fuldstændig likegyldig overfor godtfolks og hele rikers moral: han hadde sin egen, han var genial, han gjorde hvad han vilde. Hamsun var med andre ord vel disponert for Nietzsches herodyrkelse og overmenneskemoral, som netop hadde sin store tid da Hamsun stod frem. Hvor meget den direkte har betydd for ham er ikke godt at si og det kan være likegyldig, men det er vel ikke tvil om at den er et væsentlig element i bøker som «Mysterier» og «Munken Vendt.» Nagel, den mest kapriciøse og paradoksale av alle Hamsuns talerør, han er virkelig Saratustras fornemste og mest konsekvense discipel i Norden og i selve den inderlige og skjønne lovprisning til Bjørnson hører man stadig overmenneskedyrkernes ord og tonefald.

«Men jeg sier Jær: det rører mig ikke hvad I kalder mig, jeg gir mig ikke over, aldrig i evighet. Jeg biter tænderne sammen og forhærder mit hjærte fordi jeg har ret, jeg vil staa eneste alene menneske frem foran al verden og ikke gi efter . . . Jeg er en fremmet blandt menneskene og snart slaar klokken.» Og om Bjørnson: «Han er anlagt *en masse*, han er en bydende aand, en av de faa befalere.» Og det er, sier Nagel, forskjellen mellem Bjørnson og Tolstoj at selv om Bjørnson også er moralist og forkynder så er det bare en biting ved ham, netop fordi han er herre og hersker, men hvad var Tolstoj?

Og Munken Vendt er oprører, herre og hersker

ogsaa han, fribytter med sin fuldkommen enestaaende moral, han frygter ikke mennesker og han frygter ikke gud.

«En fredag i aaret skal alvorets ord
staa høit imot himlen fra trellenes jord.»

Men i den lange række av vandrebøker leter man jo på sæt og vis forgjæves efter det som høitidelig kan kaldes en livsanskuelse. Og det er i grunden bare i ungdomsbøkerne man finder svake spor av samtidens tenkning. Hamsun har tat varsel av Nagels ord, han vil ikke «sitte og tænke tanker for folket».

Han hadde formet en type, en mand som vandret rundt og levet sit liv efter sine luner, men fremfor alt på sin vitalitet, tætt ved tingene. Hans filosofier er intet andet end instinkt, det prøvede og erfarne øie, han ser hvad der er egte og hvad der er anstrengt og forjukset hos menneskene som han møter, han ser hvad der er svakt og er *det* egte har han råd til en egen barsk ømhet, men for det meste er han en tugtemester i al stilfærdighet, en tugtemester tilbake til instinktet: let efter det oprindelige i dig og lev på det. Heri bunder vel også Hamsuns kjærlighet og beundring for ungdommen, den er klar og grei endnu, den har ikke jukset bort sine instinkter, den er opreist og blank, har både motet og uskyldigheten, noget av Adams tilstand før han blev sig bevisst begrepet synd, et begrep som, i mangel av

en personificert Vor=Herre, samfundet påtar sig at indpode folk, så de fleste mennesker fort mister uskyldighetstilstanden både når det gjælder deres erotik og deres ærlighet og deres tilfredshet og deres forhold i det sociale liv.

Vandrebøkene var jo forøvrig sterkt usocialt be=stemt. Vandreren er fribytter og asocial, han slår sig ikke ned, han er i sig selv, hvor han så kommer, et litet samfund i samfundet, han kommer og han for=svinder og er med andre ord ikke rigtig på like fot med dem han træffer og reagerer på, de som bor og er undergit de stedfestedes sociale love, som både kan være en vinding og en fornedrelse. Hvad dette rotfaste og socialt bestemte liv egentlig er, en lykke og en styrke eller en svakhet og undergraver har Hamsun egentlig aldrig fåt rigtig på det rene, det dramatiske i hans sidste bok «Landstrykere» beror jo på denne uløste spænding.

Men han følte da i sin modne alder trang til at levere den virkelige sociale skildring. Han gjorde det med uforlignelig mesterskap og han gjorde det *ved at forminske,* det blev en kjæmpemæssig lille=puttilværelse, om uttrykket går an, hvor de sociale love virket adækvat med forholdene i det større sam=fund. Spør man efter mening og livsanskuelse i denne skildring av myldrende liv (bortsett fra de mangfoldige små og uforlignelig morsomme reflek=tioner og randnoter til hændelserne) så er det påny

vitaliteten han spør efter og spændt undersøker: er den så sterk at den motstår fristelsen til at fuske og skyte gjenvei, har den sin glæde i sig selv og ikke i resultater og belønning? Er det arbeidets og anspændelsens nydelse folk lever på eller tragter de bare efter nydelser? Her er Hamsun like streng som han er enkel. Han er forlængst ute av den overfladiske overmenneskefilosofi, det er ganske små og almindelige mennesker han følger, men blikket har en skræmmende strenghet og årvåkenhet, det godtar og forkaster; det er det samme blik som følger Isak strengt og nøie, både ham og hans, og tilslut med en inderlig og over alle grænser skjøn glæde godtar ham og det hele, gudskelov, han var av godt stoff, han klarte sig.

Og det er dette som er avgjørende: det er stadig det samme blik hos Hamsun, stadig den samme indstilling. Saken er bare den at det er så få som klarer sig, de fleste falder. Og digteren er ikke mindre positiv om han skildrer forfaldet end når han skildrer den stilfærdige sliter og seirer som heter Isak. Der var jo i det hele tat ingen seir at skildre hvis ikke forfaldet var fiksert og dets processer forklart. Digteren er hele tiden den samme, han er hele veien fra begyndelsen til idag en sværmer og romantiker, men en romantiker *som ser*. Og en romantiker som ser vil altid være tvisynt og by sine naive læsere på mange vanskeligheter, for han kan ikke gi dem i overflod det som han selv må værne og kjæmpe for.

Anderledes er det heller ikke med det makabre hos Hamsun, som jo nærmest består i at denne vitalitetens elsker og ubetingede livsdyrker så ofte har tat forfaldet og opløsningen og den sidste store fiende døden i øiesyn og mønstret det altsammen med en uforfærdethet, som er hans største moralske mot.

Da Hamsun i «Sidste Kapitel» virkelig for alvor tok mål av døden, da lot han en svak og nesten latterlig mann, gjøre det.

Det makabre ved romanen fant man ut var Hamsuns nøiaktige utmaling av den skjebne det menneskelige corpus skulde gjennemgå i jorden; man ligger der altfor trett til at karre en orm ut av øinene. Må jeg samtidig få lov til å minne om hvad Hamsun skrev i en katalog da han blev spurt om hvad det verste han visste var: «At dø, det skulde jeg bra gjøre, hvis jeg ikke var nødt til det». Man vil saktens hvis man går frem på den riktige og moderne måte, finne ut at Hamsun har lidd under dype komplekser både når det gjelder liv og når det gjelder død. For mindre mondænt orienterte folk kan det være naturligere at tenke sig at dette makabre hos Hamsun, som aldrig har manglet et smil, når det har gått på vitale foreteelser løs, har ønsket både at besiktige og fremme vitaliteten, og når det har streifet døden, har villet minne selv den aller svakeste om at så truet og dyrebart er livet.

Det er her så mange har tat feil av digteren.

Fordi hans tonefald er så stilfærdig og hele hans form så underfundig har man overset og overhørt den beundring for og kjærlighet til det sunde, opreiste, uforfærdede menneske som er bunden i alle hans skildringer og perspektivet i dem alle. Både den gang da man kunde merke spor av samtidig tænkning i hans verker og siden da han helt selvene stillet sig overfor de spørsmål som livet hadde gjort til hans, var det altid bare sin vitalitet han rådspurte.

Men vitaliteten utsættes hos ham for langt større påkjending end hos de aller fleste digtere. For det første fordi den i døden bare møter en motstander paa ulike fot, på forhaand bestemt til at seire, og ikke nogen art av fortsættelse. For det annet fordi det i hans menneskebillede er så få muligheter for kompensation, for nederlag og feiltrin. Der findes jo paafaldende nok i hele Hamsuns digtning ikke et eneste menneske som har et rikt og forgrenet aandelig liv, ikke en gang en særlig høitstående reflektion som kunde avvæbne tilskikkelserne, vende fald til fordel og i det hele tat aktivt overrumple oplevelserne ved at forvandle deres art. De lever ikke alene tæt ved tingene, de er bundet til dem. Det som psykoanalysen kaller sublimering er dem det fjærneste av alt.

I denne forstand har man lov til at kalde Hamsun en gjennemført materialist. Men nu er han ikke en

materialist av den trætte eller kyniske og resignerte art, som for eksempel Hjalmar Søderberg, han er det i det hele tat ikke av reflektion og overbevisning. Heller ikke er han en materialist av den glade, fremskridtsjublende art, som lar sig beruse av livets spænding og mangfoldighet og stadig nye tekniske vidundere, han vil ikke ha nydelserne og foragter pirringen og den kunstige stimulance.

Så blir muligheterne ikke mange, der er stort set bare den ene mulighet: at vitaliteten holder, den rent animalske vitalitet, hvis blanke side er alt som ordner sig så nogenlunde let: kjærligheten og erotiken (ingen har skrevet skjønnere og stoltere om dem begge) naturglæden, vandrerens frie, luftige fornemmelse av at være suveren mand for hver ny dag som opstår, og hvis vanskelige revers er den at man aldrig skal gi sig i motgang, man skal trotse alt og alle og midt i ansigtet på den forutbestemte seirer døden erklære ham sin dype misbilligelse og foragt. For alle andre former av menneskelig liv, for enhver anden menneskelig indstilling har Hamsun liten sans og dermed næsten intet håb.

Men dette er ikke litet. Hvor meget det er har man kunnet se på Hamsuns enestående popularitet i krigslandene, særlig i Tyskland. Der kom han med vitalitetens evangelium, med «Markens grøde», og med sine undersøkelser av dens svigt og forfald til folk som intet andet hadde at gå efter og bygge på

end netop sin vitalitet, så hårdt betrængt og prøvet. *De* visste hvad det gjaldt, der fandt han resonans, der var netop hans syn det eneste og centrale.

Og som det er gåt med hele folk vil det altid pånу gå med hver enkelt av dem som har været under hans digtnings magt og under styrken av hans enkle og i virkeligheten så ufilosofiske livssyn. Hvor ganske anderledes man kan se og tænke over tingene, hvor mange flere muligheter man kan finde i tilværelsen, overgange, sammenhænger, saa vil man aldrig kunne la være at finde både stimulanse og advarsel i Hamsuns digtning og livssyn. Og det beror, når det kommer til stykket ikke på at han er eller har villet være nogen filosof, men på det at hans tanke er ett med ham selv. Er hans filosofi fra først til sidst en vitalitetsforkynnelse så er også han selv og hans kunst fra først til sist vital, hvilket vil si at han er en personlighet og en vis mand, hvis begrænsning, med det Goetheske ord, netop viser hans storhet og hans mesterskap.

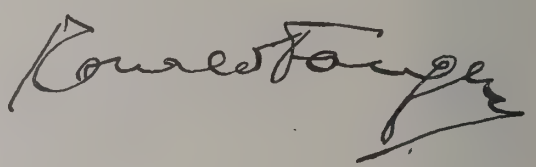

I am happy to join to-day with those who are praising Knut Hamsun the great Norwegian writer; and I send him my best wishes and my hope that his genius may yet burn for many years.

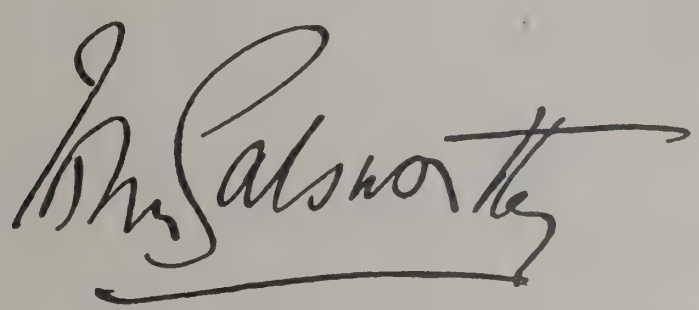

Knut Hamsun est sans doute moins connu en France que dans certains autres pays, qu'en Allemagne en particulier, et c'est en langue allemande que j'ai lu certaines de ses oeuvres, alors qu'elles n'étaient pas encore traduites en français. Mais Hamsun compte, en France également, quelques chauds admirateurs, et je me pique d'être un de ceux-ci; un des premiers, car j'ai lu *La Faim* au moment de la publication de ce livre, en 1895 (ou peu de temps aprés). Cette traduction n'eut pas, il me semble, grand succès; je crois même qu'elle passa à peu près inaperçue. Pourtant, ce premier contact avec Knut Hamsun fut pour moi décisif, et je ne retrouvai pas par la suite, à la lecture de *Pan*, par exemple, le profond ébranlement que je ressentis alors. Ce livre, que j'accueillis avec enthousiasme, et fis lire à tous mes amis, me parut, et me paraît encore à la relecture, d'une originalité puissante et, de plus, un véritable tour de force littéraire. Je crois même qu'il exerça sur moi une influence assez profonde, encore que indistincte. J'y trouvais, très spécieusement dénoncées, les relations inavouées de nos sentiments, de nos pensées, et même de nos convictions religieuses, avec l'état physiologique de notre être, comme dans le Raskolnikof de Dostoïewsky, mais peut-être plus subtilement encore, et d'une manière inattendue, profondément personnelle.

Je tiens ce livre pour important; pour un de ceux dont on ne peut ne pas tenir compte dans l'histoire

de la littérature européenne; un livre qu'il importe à tout esprit cultivé de connaître, à quelque nationalité qu'il appartienne; un de ceux qui bondit par dessus les frontières et enrichit le fonds le plus généralement humain, tout en restant des plus particuliers et des plus caractéristiquement scandinaves. Il fait partie désormais de notre patrimoine commun. Je suis heureux de l'occasion qui m'est offerte aujourd'hui d'apporter ici mon témoignage, et de joindre à cette gerbe d'hommages venus de tous pays, celui d'un français.

André Gide

KNUT HAMSUN OG HANS GUD

Der fins mennesker, for hvem forfatterskapet er et haandverk, et middel til at opretholde livet. Naar de ikke belyver menneskene og viser dem værre end de er, faar man være fornøiet. Endnu bedre er det, om de utsmykker sin næste en smule. Selv om det blir gjort og de bare gjør det for at vinde læsernes velvilje, saa synes jeg det er nyttig for læserne, at de faar se sig selv litt mindre graa. Et smukt fjærkostyme gir mennesket en viss likhet med en høne, og denne fugl, som helt har glemt at flyve, gaar ialfald stolt omkring paa jorden ikke bare fordi den skjænker verden millioner av egg, men ogsaa fordi den godt forstaar konkurransens kulturelle betydning.

Der fins forfattere, som av sit «talent» er dømt til at arbeide i «sit ansikts sved». En urolig higen efter «berømmelse» driver dem til at forfatte bøker. De har en fuldt lovlig og biologisk berettiget tørst efter at komme «frem» og «hævde» sin personlighet mellem «de almindelige mennesker»s kaotiske masse. Slike forfattere behøver absolut kritikernes smigrende omtale, publikums bukkende ærbødighet, kvindernes nysgjerrighet og alt av den slags, som beruser og inspirerer dem til nye anstrengelser. Forfattere av denne kategori lever ikke længe, de ridser ikke sine navn dypt ind i «seklernes monument», men det er dem, som skaper «literatur» i dette ords videste be-

tydning, de ligner de navnløse smaastener, som tilsammen danner middelalderens vidunderlige bygverk.

Saa har vi kunstnere med en enestaaende styrke, med koncentrationsevne og en næsten mirakuløs sjælelig synskraft. De eier evnen til at se det, som ingen anden ser, forstaa det som ingen anden forstaar. De avslører i det daglige det usedvanlige. Over deres bøker hviler altid noget bedaarende intimt, man føler altid, at de ikke taler til menneskene i sin almindelighet, men til et eneste «elsket» menneske. Det alene betyr noget for dem, det alene kan forstaa hele indholdet i deres hellige skrifter.

Antagelig eksisterer ikke dette menneske i virkelig forstand, det er dikteren som har skapt det. Hans indbildte tilhører er merkværdig forstaaende og klok fordi det er ham selv.

Disse diktere er kunstens monumentale folk, de som skaper de «evige bøker», despoterne i literaturens rike, stifterne av skoler, retninger, stilarter.

Knut Hamsun hører til denne gruppe av ordets kunstnere. Men selv blandt dem synes han mig at være noget for sig selv. I den moderne samtids literatur kan jeg ikke se nogen, som kan sidestilles med ham, hvor det gjælder skaperkraftens originalitet.

Hamsuns diktning er i sandhet et «hellig skrift» om mennesker, hans forfatterskap er fuldstændig frit for ytre prunk og prakt. Dets skjønhet ligger i dets absolute blændende enkle sandhet, som gjør de norske

skikkelser, han skildrer, like overbevisende skjønne som det antike Grækenlands statuer. Det er næsten som et under. Han skriver ikke for læserne og heller ikke for det eneste elskede «menneske», nei. Jeg har det indtryk, at det Hamsun vet og forstaar, det fortæller han til nogen anden, som er høit hævet over menneskenes hode.

Mens han fortæller, filosoferer han, men efter min mening vilde det være ganske formaalsløst at forsøke paa at utforske, hvad Knut Hamsun egentlig mener at paastaa. Hans filosofiske funderinger savner fuldstændig pædagogiske tendenser, hans tanke er ikke underkastet noget moralsk dogme, nogen social hypotese. Hans tanke er helt fri som et ideal.

— Ja, sier han, vi er alle landstrykere her paa jorden.

Han sier det, men han paastaar det ikke. Han er ikke pessimist. For hans «landstrykere» er jordens herrer. De mennesker, han skildrer i et litet og karrig land, de er alle helter. Isak i «Markens grøde» er en episk gestalt. Hvis «Edda» ikke var skapt før hans tid, vilde selvfølgelig han skapt denne diktning og med sin fantasi vævet ind i den Tor, Balder, Freia og Loke. Ja ogsaa Loke, fordi det onde hører med i systemet og man bør la det ondes hode vokse op for at kunne fælde det.

Frøken d'Espard «var saa paastaaelig i godt og ondt, hun gik saa op i alt jordisk. Vi kalder det saa».

Vi kalder det saa!

I disse fire ord har Hamsun lagt ned en vis mands overlegenhet og elskværdige ironi. Hvad fins der vel utenom det jordiske. Hvad er mere betydningsfuldt end de ubetydelige individers lidenskaper, disse individer, som er dømt til at leve i tomhet paa en jord, som dirrer og revner under deres føtter og paa et øieblik tilintetgjør titusener av dem slik som det hændte i Lissabon, paa Martinique, i Messina og Japan.

Netop i dette jordiske ligger hele meningen med vor tilværelse, og mennesket raar jo ikke for, at det ikke eier noget mere. Intet utenom den Gud, det har skapt sig til trøst og som jeg for min personlige del ikke kan finde mere mystisk i end i mekaniken. Mon ikke Gud skaptes for at harmonere med og avrunde almaktens og alvidenhetens idé, mon han ikke er et barn av tanken, det eneste vaaben, menneskene har til selvforsvar.

Man skulde kunne tro, at Hamsun i sine siste bøker samtaler med et væsen, som bare han ser og kjender. Kanske er det den saakaldte «verdensfornuften», kanske er det Knut Hamsuns Gud, som Hamsun har skapt netop for at kunne samtale med ham. Til ham fortæller den vidunderlige norske dikter sine ved sin episke enkelhet forfærdelige historier om slike menneskers liv som Ingers i «Markens grøde».

«Hun var næsten ikke noget blandt mennesker,

en ubetydelig tilværelse.» Slik har han skildret denne hverdagslivets heltinde. Ingen har før Hamsun kunnet fortælle saa slaaende om helt upersonlige og ubetydelige mennesker, ingen har paa en saa overbevisende maate dokumentert, at der ikke fins upersonlige mennesker.

Der lever paa jorden millioner av heltemyrer, som uskyldig dømt til døden bygger op byernes stenmasser. De tænker ut og skaper smukke og kloke ting og ved det at de paa alle maater stræver for at forskjønne det anstrengende liv, skaper de stadig mere smertefulde og uutholdelige sociale forhold. Om alt dette fortæller ogsaa Knut Hamsun sin lyttende tilhører, han fortæller det akkurat som med en slags forbauselse og midt mellem et par paastande spør han tilhøreren likesom for at skjule sin mening:

— Vet *du*, hvorfor alt dette er nødvendig. Forstaar *du*, hvorfor vi alle, helter og martyrer, blir upersonlige og ubetydelige likeoverfor hverandre? Kan *du* forklare, hvorfor menneskenes liv er saa fattig paa lykke?

Tilhøreren tier listig eller kanske ogsaa forbauset.

— Jo, fortsætter Hamsun, den store kunstner, paastaaelig. Slik er livet. Men hvorfor er det slik? Kan du svare paa det?

Han faar ikke noget svar.

Da fortæller Hamsun med endnu mere forbausende

enkelhet en ny historie om uskyldige mennesker, som for en eller anden forbrydelse er blit fordømt til lidelser uten tal.

— Ja, sier Hamsun, vi er alle landstrykere her paa jorden. Hvorfor er vi det og hvad er meningen med det? Vi arbeider saa haardt paa denne jord og vi har forskjønnet den ganske bra. Der fins sandelig en hel del egenskaper hos os, som gjør, at vi skulde kunne elske og beundre hverandre. Vi er gode arbeidere. Vet du, hvorfor vi mishandler hverandre saa grusomt. Kan du forstaa, hvorfor alt dette er nødvendig?

Han faar intet svar fra tilhøreren, som er Hamsuns Gud.

Det er antagelig en stor heltedaad at leve paa jorden paa Knut Hamsuns vis og hele livet igjennem at samtale med et døvt, stumt, kanske uhelbredelig dumt eller vanvittig ondskapsfuldt væsen. Men det som er godt er, at dette vidunder ikke eksisterer. Og at mennesker som Hamsun, naar de filosoferer over livet, lar Lokes hode vokse op bare for at fælde det.

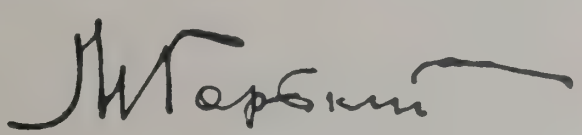

HAMSUN I NORSK LYRIK

Den store lyriker skaper ikke vers, han skaper en sang, en rytme som strømmer uimotståelig gjennem hver linje i hans verk. Slik er Hamsun, alt er sang, en eneste, som skjælver gjennem diktene, gjennem Pan og Victoria, gjennem hver roman helt til de siste.

Det er den gavmildeste av al diktning. I dramaet og i den gjængse roman, der er kunsten oftest at holde igjen; i lyrikken er det bare at gi, uophørlig og grænseløst. Her er ikke målet marmor, kulde og uforgjængelighet, her er den strålende overflod, levende kilder og elver i flom, susende horder av farver og syner! De er omkring oss overalt, de store lyrikere, deres sjæls rikdom, den kan klinge som spillende svaner gjennem blået, den kan vælde langs jorden som vinden i sommergræsset, men en verden i sang skjænkes oss. Og vi hører denne tonen, og den kan bli en ny rytme i et folks sind.

Tre lyrikere av den vælde, tre guder til at gi, eier norsk digtning.

Wergeland, Bjørnson, Hamsun.

Hvor uendelig forskjellig er ikke den verden som suser gjennem deres sang!

Wergeland har fått selve tonen fra himlen; altet flommer gjennem hans sjæl. Det er stjernene som er hans fortrolige; hvad han end skriver om, ender han

med dem. Og det er som verdensrummet sprænger i hans rytme, det grænseløse bruser i hans sangs lidenskapelige hast, kosmos stanser ikke, snevrer sig ikke ind! Hans digtning er, med et uttrykk fra Byron, beruset av evighet.

Bjørnson står på jorden i sin sang, men der er vidt også omkring ham. Et helt land står han på, med skoger og fjeld og storhavet veltende utenfor: Norge. Fædrelandet er sangen gjennem hans diktning, det suser fra bølgende voller om Aulestad til den minste frosne havreaker i nord, tømmerstokker lyner i fossen, blå ness skyter ut i hans sang. Norge, Norge, det er alt for ham, hans fryd og bekymring og inspiration, ja når sorg rammer ham, da er det *det* han vender sig mot for trøst, og i naiv, men gripende smerte tilroper han det: Nei, hvor blir du dog av?

Rytmen i Hamsuns digtning er hverken verdensaltet eller fædrelandet. Det er sagt med et ord fra Pan: det er *denne plett jord.*

En uendelig liten verden er det hans sang stiger opp fra, en liten, hemmelig plett i skogen, ikke mer; men her er solglød over myllrende liv, her er naturens vældige drifter, her er ensomhetens drøm.

— Det syder i solen av brune furunåler, maur kravler, en grøn bladorm er på vei mot det mål den har satt sig for kvelden, det bæver av næsten uhørlige lyd. Her slænger en mand sig, en kjæmpe blandt skogbundens kryp.

Der er ikke monumentalitet i almindelig forstand over dette landskap; det er bare sjelden at Hamsuns sang søker den storslåtthet, blånende fra landsende til landsende, som Bjørnson sprang frem av og Munch har malt i sine aulabilleder; karakteristisk nokk sker det først og fremst i de to skjønne diktene til Bjørnson. Men der findes en anden vælde, det næsten usynlige livet, dets mikroskopiske, strålende prakt.

Det er denne henrykkelse over at være nær jorden, kjende dens hete åndedrag, fornemme samfølelsen med dette ufattelige, milliard-spaltede skaperverk, som er selve pulsen i hans rytme.

> Det strømmer ind på mig altsammen
> at alle de bittesmå liv er nær . . .

For en ubeskrivelig fryd der er over denne Hamsuns omsorg for det små, denne eventyrverden av myllrende småting, av tusen indfald på vandring! Han ligger og våker over alt, sørger for alt, så ømt bekymret for det minste i sproget, han følger hver liten bisætning med utrættelig kjærlighet, leker og pusler med den, løfter den opp som en maur på en træpind, ler og gotter sig, sætter den ned og på rett vei! Hans øine stanser ved en kvist dernede, der ligger nu denne kvist! sier han og stryker den over barken. Og se: Av en eller anden ubehjælpelighet i sproget, som alle andre har gått

forbi, er der skapt en ny skjønhet, et ord av smertelig, dugget glans.

En ny rytme er kommet ind i norsk sprog fra denne skogbund, syngende i sollyset! Vi skriver anderledes siden Hamsun, enhver av oss, glaere, mykere, solfuldere; livets varme, livets luner får leke i pennen, tankene får drive fra komma til komma som bier i en blomstereng!

Og den nye tonen i norsk lyrik, den slentrende glæden over lys og varme og duft, hvor er den kommet fra uten fra Hamsuns land.

— Men livet vet av mer på denne plett jord. Det blir natt i skogen, midnattsolens rødgyldne, blussende natt! Intet levende kan gå til ro, en dirrende, uutholdelig uro går gjennem alt. Øine brænder i skogens skumring, et hett åndedrag suger, alrunen blomstrer. Da gløder det inde i junglen, en skikkelse skyter opp, det er Iselin, naken under kjolen.

Slik er eros hos Hamsun, en lidenskap som blander sig med skogduft, med dyrs drift, med jords og blomsters ange. Og denne rus av blod og natur, det er selve Pans fløitespil gjennem hans sang, livsekstasens vilde rytme! Aldrig har norsk sprog duftet så vildt og hett, strømmet så rødt og skjælvende som i hans sommernatt!

Saa kommer freden. Hans hånd glir stille ned langs en kvindes arm mot lyngen, mot muld og stein, brystet hvælver sig i et langt hvilende åndedrag, av furusus og styrke, av stum glæde og takk.

Vi kom fra marken
og myke lyngen,
vi kom fra venskap
og tu lulu lu!
En stjerne så oss,
to munde møttes,
så god var ingen,
så god som du!

— Men der er også andre nætter i skogen, nætter av ensomhetens sødme og kval. Ikke Iselin står for ham, men Victoria, drømmen om Victoria, en skjælvende søt erindring, en hulkende gråt. Han kjender fortvilelsens mørke, den forkastedes gru, feberdiktenes skrik mot himlen. Men hvad gjør det, hvad tæller lidelse og ensomhet når kjærligheten lever, drømmen lever! Da synker han, den vrakete, jublende i knæ og rækker frem sine røde roser:

Det blomstrer, det blomstrer i haven nu,
det dufter fra alle bed.
O kom ikke mere din sorg ihu,
men bare min kjærlighed.

Slik står det skrevet i det oprindelige diktet i «Det vilde kor»; siden er det blit ændret. Men mester, gi os de første, blussende røde roser igjen!

Å, disse drømme der i ensomheten hvor møllerens søn gik og tænkte! «Victoria» og kjærlighetsdiktene, for en gave til et lands ungdom, for en skjøn morgenrødme over livet!

Du spurte stumt min sjæl en dag,
her gir jeg i kveld mitt svar.
Jeg vilde dø med nederlag,
hvis kjærlighet ikke var.

Disse fire siste linjene, disse underdeilige ordene, de er ikke skrevet av den unge Hamsun, de er først trykt i «Dikte» for otte år siden. Ja, dette er det skjønneste av alt; det synger endnu i hans ungdoms skog.

Men skogen — er ikke den borte?

Undertiden kan det synes så. Skogen, hvor livet sydet i solen, hvor Pan spilte og Iselin elsket, er lagt ut til vældige vidder av dyrket mark, til aker og eng.

Den store Pan sitter på slåmaskinen, han har ikke tanke for andet, han har et budskap at bringe, han er romanens mester, i to bind kjører han frem gjennem kvelden.

Men hele tiden sker allikevel underet, hele tiden vælder en sang omkring ham, en sang fra usynlige skoger, med sol over myllrende liv, med dyrs og menneskers møte, med drømmens evige blåner.

Sol dirrer om dagen,
dugg driver om kveld,
det suser i fjeld.

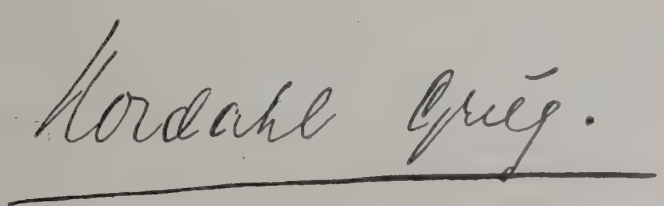

TILL KNUT HAMSUN

Pilar i natten,
Sällsamma källors röst,
trollbundet vatten,
stjärnor i skyhög höst,

Gåtor utan ett svar,
söderns glöd i vår nord,
drömflykt som fjärran far
buren av trollska ord —

Det var Din dikt för oss,
vildfödd och utan band,
lysande som ett bloss
långt på en nattlig strand.

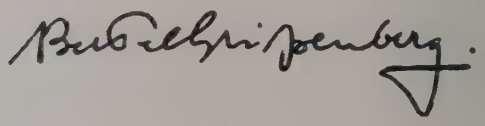

Wiesenstein, 20. VI. 29.
Agnetendorf i. R.

Knut Hamsun, dem grossen Gestalter der menschlichen Seele sendet seine ganze Verehrung

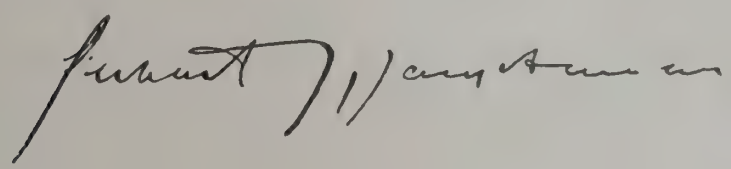

KNUT HAMSUN OG AMERIKA

Mellem sit toogtyvende og niogtyvende aar var Knut Hamsun to ganger i Amerika, tilsammen henimod fem aar. Han reiste omkring i en række av statene og hadde arbeide av vidt forskjellig art. Han var landarbeider, tømmerhandler, sporvognskonduktør, forelæser, fisker (paa New Foundlandsbankene) og journalist, han hadde omgang med mennesker i de forskjelligste samfundslag. Og hele tiden saa han sig om av alle kræfter. Det sier sig selv at denne tid maa ha sat sig merker paa mangfoldig vis i hans produktion. Men paavisningen herav vilde bli en vidtløftig affære og vilde kanske allikevel ikke være møien værd undtagen for en litteraturhistoriker av fag.

En del av Hamsuns noveller henter sit stof fra Amerika-opholdet, saaledes «Vagabonds Dage», «Paa Prærien», «Jul i det fremmede», «Zachæus» og «Paa Bankerne». Alle disse noveller fortæller om slit og haarde dager. De fortæller meget om hvordan Hamsun hadde det i disse aar. Men som kunstverker er de saa klare og anskuelige, at de ingensomhelst kommentarer trænger.

Men Hamsun har ogsaa uttalt sig om Amerika i anden form, i foredrag, bøker og artikler har han til forskjellig tid git direkte uttryk for sin reaktion paa det fænomen vi kalder Amerika. Slike uttalelser finder vi samlet særlig paa tre steder: I hans første bok

«Fra det moderne Amerikas Aandsliv» som utkom i 1889, i hans aapne brev til Johannes V. Jensen (i anledning av dennes bok «Den ny Verden») trykt i «Tilskueren» for 1908, og i den artikkel han skrev for «St. Louis Post-Dispatch»s jubilæumsnummer ifjor, og som findes gjengit i «Aftenposten» for 12. december 1928.

Disse uttalelser gir tilsammen et meget klart billede av Hamsuns opfatning av Amerika gjennem aarene.

Det er kanske almindelig at betragte Hamsuns «Fra det moderne Amerikas Aandsliv» som en ungdommelig overilelse. I saa fald har dikteren selv ved sin senere omtale av verket sin gode del av skylden. Han skriver i sit aapne brev til Johannes V. Jensen:

«I din Bog føler man sig aldrig sikker. Ved Siden af de talrige Aandrigheder, som dit geniale Hoved og din stilistiske Almagt tryller frem, snubler man over Tanker og Udtalelser, som er fuldkomne blot som Flauser. Jeg ved saaledes intet, som bedre kan sammenstilles med din Løshed om de amerikanske Fristatssamfund, end min egen Ungdomssynd om det samme Æmne fra modsat Synspunkt; jeg fraregner dog, at mit Skrift var, saa vidt jeg husker, saa forfærdende daarligt og barnagtigt skrevet. — —»

Som bekjendt har Hamsun ogsaa paa anden maate

tat avstand fra sit ungdomsarbeide, idet han har undlatt at ta det med i sine samlede verker, likesom han heller ikke har latt boken trykke op igjen.

Hvis man herav trækker den slutning, at Hamsun har skiftet mening om Amerika, saa vil man, tilsynelatende ialfald, faa denne slutning bekræftet ved at sammenligne enkelte avsnit i «Fra det moderne Amerikas Aandsliv» med tilsvarende uttalelser fra senere tid.

Om Amerikas litteratur skriver han for eksempel (side 62 i «Fra det m. A. A.»):

«Den amerikanske Literatur kender ikke til Køn. Det være langt fra. Den kender meget mér til den yderste Dag og Spektralanalyse, end til Køn. Hænder det, at den gamle Adam viser sig i en Romanperson, saa er det med en pen, slikvoren Sanselighed i et Blik, i et Kys, aldrig med Vælde, aldrig med nogen Ungdommens forlangende Lidenskab; Bostonklemmen staar ham om Struben. Mens Aviserne i Amerika strømmer over af Kriminalhistorier og Voldtægtsscener hver eneste Dag, er det i Skønliteraturen næsten forbudt at fremstille nøgne Stolben.»

Om Amerikas journalistik skriver han (s. 37):

«En underlig Journalistik, en larmende, skandalsyg, knytnævevild, revolverrygende Journalistik, underkøbte Ledere, betalte Jernbanereklamer, Avertissementspoesi, Bysladder; en underlig Journalistik, Skandalerne fra Retssalen, Jammeren fra Trænsammenstødene, Hurraraabene fra de patriotiske Banketter,

Damphammerslagene fra de store Fabriker, Guds Ord fra Bladets faste Præst — ti et Blad har en fast Præst —, Damepoesier om Maaneskinnet i Tennessee og Elskoven i Boston, to Spalter Ægteskabsbrud, tre Spalter Banksvindel, fire Spalter Patentmedicin — en underlig Journalistik, Skraalet fra hele den Hær af krudtsværtede Pirater, som skriver den.»

Men, tilføier han:

«Saa lidet intelligent, saa grov og haardfør, som den amerikanske Journalistik fremtræder, er den dog det nøjagtigste Udtryk for Landets Samfundsliv, for Folkets Interesser og Forestillinger, hvilket er langt mér, end man kan sige om Amerikas øvrige Literatur, Skjønliteraturen. Journalistene arbejder dog i det foreliggende Liv, tolker Yankeens Tanker og Følelser, skildrer den stormusklede Materialisme uden Udsmykning, yder Bidrag til sit Fædrelands Kulturhistorie hver Dag; den amerikanske Digter derimod pusler endnu stadig væk med forgangne Aarhundreders tilbagelagte Aands- og Sindsretninger, kvæder om en stormægtig Kærlighed, som smager af Englændernes Bedsteforældre, og laver Helte — Menneskehelte — af enhver patriotisk Yankee, som blot har en Dollar paa Kistebunden og en Sagmølle ved Mississippi.»

Sammenlign hvad han skriver i 1928:

«Om jeg hadde hatt mer plass til min rådighet i dette blad vilde jeg ha hasardert nogen linjer legmannsskjøn om Amerikas moderne åndsliv.

Det har altid været voldsomt, gjort gigantisk av den gode økonomiske råd og nasjonens intellektuelle kraft; men det har i våre dager på alle områder nådd en høide som er det store folk verdig — i flere grener av videnskap skal det nu være den anerkjendte fører. Jeg kan av gode grunner ikke ha annen mening herom enn det lille jeg har orientert mig til gjennem lesning, jeg lancerer bare en almindelig europeisk mening. Kunsten er skutt i været, den bildende kunst er rik og talentfull, litteraturen blomstrer, nærmere bestemt er den unge *roman*litteratur i Statene den friskeste og originaleste i verden, en fornyelse og et eksempel for Europa.»

Dette ser unegtelig ut som en frontforandring. Men stop litt. I citatet ovenfor har vi utelatt en liten sætning:

«Det er en himmelvid forskjell på Amerikas åndsliv idag og under mine ophold i Statene i ottiårene.»

Med andre ord, den tilsynelatende uoverensstemmelse beviser intet. Hvis vi vil vite om der er sammenhæng eller uoverensstemmelse mellem 1889 og nutiden, saa maa vi altsaa gaa videre.

«Fra det moderne Amerikas Aandsliv» er, som titelen antyder, til en viss grad en litterær studie. Litteratur, bildende kunst, teater og journalistik faar en temmelig bred plass, sociale og økonomiske forhold behandles mere kortfattet. Dog, boken er saa

tydelig, saa energisk og uforbeholdent skrevet, at den gir os et meget klart billede av den unge Hamsuns reaktion overfor hele det amerikanske samfund.

Et par citater tør vise dette. Først et fra bokens første avsnit:

«Det første, som slaar en rejsetræt fremmed imøte og gør ham fortumlet i Amerika, det er naturligvis den store Støj Rastløsheden, det jagende Liv i Gaderne, den urolige, forvovne Ilfærdighed, hvormed der fares frem paa alle Omraader.

— — — —

— — — —

Det andet Indtryk, som rammer den fremmede saasnart han er begyndt at lægge Mærke til Enkeltting i dette larmende Liv, det er Amerikanernes vældige Patriotisme. Der møder ham ret som det er et Tog i Gaderne af Veteraner fra Krigen, underligt udstafferede Mennesker, med brogede Baandstumper, smaa Flag i Hatten, Messingmedaljer paa Brystet, marcherende i Takt til Hundrede Blikfløjter, som de selv blæser paa. Der er slet ingen anden Mening med disse Optog end en opsigtsvækkende March gennem Gaderne i Takt til Hundrede Blikfløjter. Slet ingen anden Mening. Denne hyppigt gentagne Processjon er et symbolsk Udtryk for Amerikanernes varme Fædrelandssind.

— — — —

For alle er det simpelthen Borgerpligt at betragte

dette løjerlige Optog uden at smile. Ti Mændene med Blikfløjterne er Patrioter. Som disse Soldater i den sidste Krig straffed Sydstaternes Aristokrater, da disse ikke vilde lystre, vil det amerikanske Folk den Dag i Dag være parat til at slaas, hvis et andet Folk modsætter sig dets Ønsker.»

I avsnittet «Fremmedfjendskab» skriver han (side 25):

«Det er en Fejltagelse at betragte alle de Foreteelser, man hører om fra Amerika, som Frugter av Folkets store Udvikling. I aandelig Henséende er Amerika i Virkeligheden et meget umoderne Land.

— — — —

Amerikas virksomste Liv er Forretningslivet, den hæseblæsende Kamp om Fordelen, og Kampen om Fordelen er ikke ubetinget nogen moderne Foreteelse, den er lige saa gammel som Verdenshistorien. Amerikanerne er et i sin dybeste Grund *konservativt* Folk, der paa flere Omraader holder et Standpunkt, som selv det lille forsinkede Norge har forladt for længe siden. Dette gjælder ikke blot deres Literatur og Kunst, men ogsaa andre Strøg af deres Aandsliv. De er for selvhjulpne til at ville modtage Vejledning og for patriotiske til overhovedet at erkende, at deres Land ligger bagud i noget.»

Senere (s. 243—44) kommer han ind paa aarsaken til, at folk flest uvilkaarlig blir imponert av Amerika:

«Man er hurtigt og let overbevist af den formelle

Udvikling, Amerika er kommet til, den høje Larm, som det nu staar om dets Navn. Man hører Skraalet af Valgkampagnerne og begeistres, lytter til Brølene fra Barnums Cirkus og skælver, læser Beretningerne fra Chicago Griseslagterier og jubler, læser hver Skrøne i Aviserne, læser og tror. Efter at være bleven døv av Damphammerstøj og halvt kvalt af Maskinstim, tænker man da med sin fortumlede Hjerne: Amerika er stor! Det er *de store Ting*, som overbeviser En. Den amerikanske Aand glider virkelig lidt efter lidt ind i Ens Bevidsthed — — —.

— — — —

De flotteste Paladser paa Michigan Avenue i Chicago har ikke mér Stil end en Negers Hoved, de er ganske blottede for Arkitektur; men de koster kontant én Million Dollars — hvilket overbeviser En. — — —

Metropolitan Opera House i New York — — er et Monstrum af et Operahus, det værste i alle Land at høre og sé noget i. Imidlertid er det «Verdens største Teater» — hvilket overbeviser En.»

Han opsummerer indtrykkene (s. 243):

«En Nation med Patriotisme og Fremmedfjendskab, et Folk uden national Literatur og Kunst, et korrupt Samfund, et materialistisk Liv, en frodig Aandløshed!»

Og videre (s. 255):

«En Verden af Skraal og Damp og store, stønnende Stempelmaskiner; et Rige af denne Verden, med Folk fra alle Zoner, fra Nordens Hvide til Tropens Aber

og Aandsmulatter; et Land med blød, gødet Madjord og fredede Urmarker.

Og sort Himmel — — —.»

Saa vidt «Fra det moderne Amerikas Aandsliv».

Nitten aar efter skriver Hamsun sit aapne brev til Johannes V. Jensen. Brevet arter sig tildels som et opgjør med «bondekulturen»; men tildels kommer Hamsun — i reaktion mot Johs. V. Jensens standpunkt — ind paa den specielt amerikanske tilværelsesform. Johs. V. J. har beskrevet præsidentens (Roosevelts) reise gjennem Amerika. Toget er et rullende kontor, fuldt besat med stenografer, assistenter, sekretærer. Ved hver station kastes det en sæk brever og telegrammer fra alle verdens hjørner ind i toget, og har det ikke tid til at stoppe, slynges posten ombord med en særlig maskin, mens toget gaar tyve mil i timen. Ved stationene farer Roosevelt ut paa platformen, hvor han holder en av sine skattede «minuttaler» o.s.v.

Hamsun kommenterer:

«— Og al denne Styrløshed er «ny». Den er ny Tid, ny Verden. Hvis den ikke er gammel. Billedet af den rejsende Præsident er assyrisk i sit kolossale Vildsind, det er Tiglath-Pilesar paa sin Stridsvogn.»

Og videre i samme artikkel:

«Den nye Tid, Amerika! Hvis jeg kunde nok, hvis min Viden ikke var saa begrænset, saa vilde vel jeg, som formodentlig alle andre, berømme dig for din

Karakteristik af Amerika og hylde dig for Vederhæftigheden i din Tale; — som det nu er har jeg ikke stort andet at fare med end mit Instinkt, og det stiller sig absolut imod dig. «At den ny Verdens uskjøttede og ganske sjælløse Almuekultur engang kunde vokse sig saa stærk, men fremfor alt saa fri for Lektier og saa hujende henrykt, at den rent satte den gamle eksaminerede Verden i Skygge, faldt ikke de dengang nærsynte Systematikere ind». Jeg er altsaa ikke Systematiker, jeg har ingen Eksamener, jeg er forsaavidt lidt af en Amerikaner, altsaa forsaavidt lidt efter dit Hjærte. Og jeg sidder dog her og prøver at fatte din hujende Henrykkelse.

Kære Johs. V., jeg skal tage dig i Haanden paa, at du narrer os. Din Henrykkelse er isnende ironisk at forstaa. Jeg ser dig krympe sammen ved den søde Jærnlyd fra Maskinerne i det amerikanske Samfund, Verdens store Varieté.»

Og saa atter tyve aar frem, til artikkelen av 1928. Han skriver paa opfordring denne gang. Man har skrevet til ham og bedt om et fyndord, «et koncentrert visdomsord, som de kunde leve paa i fremtiden». Hamsun negter at levere visdomsord.

«Men disse henvendelser peker med tydelighet på ett: den rådville forvirring rundt om i menneskeheten. Alle famler, ingen har fred. Gud er glemt, dollaren viser sig avmektig til å erstatte ham, mekanikken lindrer ingen sjelenød. Veien er stengt. Under

disse forhold er det at Amerika bare øker farten. Amerika vil aldeles ikke la sig stanse av hindringer, det vil frem, det vil bryte sig vei. Skulde Amerika vende om? Ingenlunde. Det setter bare hundrefold mere fart på, leker orkan på kloden og jager livet op i hvitglød. Vi har jo i Europa ordet Amerikanisme, oldtiden hadde festina lente.

Det er ikke tegn på kraft å misbruke den. I visse tilfelle er det ikke engang tegn på kraft å *bruke* den. Kraft slites, det kommer en dag da kraften er opslitt og man er henvist til å tære på sin reserve. Gamle folk som assyrerne og babylonierne brukte sin kraft, misbrukte sin kraft og gik tilgrunne».

Han nævner den usedvanlige hjelpsomhet mand og mand imellem som han har iagttat hos amerikanerne, og som han er kommet til at anse for «intet mindre end et karaktertrekk hos nasjonen», og fortsætter:

«Det er da påfallende for oss europeere den blinde, den uforstandige hårdhet som gir sig uttrykk i visse amerikanske statshandlinger: Jeg nevner de voldsomme tollmurer mot Europa og jeg nevner den jernhårde inndrivelse av Europas krigsskyld. Som legmann, som en mann fra gaten, resonerer jeg som så: La være at Amerika tjener mest i øieblikket ved sin finanspolitik, men for eftertiden, for alle de år som kommer, for alle de slektledd som fødes? Amerika kan like så litt som noget annet land på kloden

stå alene. Amerika er ikke verden. Amerika er en del av verden og må leve sitt liv sammen med alle andre deler.»

— — — —

«Jeg vil bruke den spalteplass jeg enda har tilbake til å nedlegge min ærbødige hyldest til De forenede Stater for den lærdom de har gitt verden i *arbeidets* heder og ære. Amerika arbeider. Amerika lærer verden å være flittig. Jeg tænker ikke her på dets forserte jag for å trenge igjennem, om nødvendig endog med revolveren i hånd, jeg tenker ikke på arbeidsfeberen på gullmarkene eller på den hujende spekulasjon på børsene. Jeg tenker på den jevne amerikaner som har fått hender og hode til å arbeide med og som bruker begge deler livet ut. *Men bruker det for sterkt.*

Ingen er for fin til å gjøre noget i Amerika, men nasjonen som helhet synes å arbeide i et tempo av feber og vindesyke. Jeg leser i en autobiografi av Henry Ford at han i sine fabrikker flytter maskinene kloss inntil hverandre for å spare folkene for tidsspill ved å gå et skritt mere enn høist nødvendig. Tid er penger og penger er alt.

— — — —

Nu er det jo så at menneskelivet er kort — å men la oss få tid til å leve det! Ved å ase sliter vi oss op og gjør oss ubrukbare før tiden. Festina lente.

— — — —

Fremskritt — hvad er det? At vi kan kjøre fortere på veiene? Nei, nei, gjør menneskene regnskapet op efter den posteringsmåte vil de komme i underbalance. — Fremskritt det er legemets nødvendige hvile og sjelens nødvendige ro. Fremskritt det er menneskets trivsel.»

Det kunde være fristende at citere mere. «Fra det moderne Amerikas Aandsliv», «denne forfærdende daarligt og barnagtigt skrevne» bok, er især en guldgrube, hvor hele kapitler staar fuldt færdige, ønskelige at citere av. Men det anførte faar være nok.

To ting fremgaar formodentlig noksaa tydelig av disse citater.

For det første at *tonen* er blit forandret i aarenes løp. I 1889 er det en rebell som taler, han opløfter sin røst mot autoriteter og vedtagne meninger, og han har det travelt, meget maa sies og sies fort, stemmen skingrer litt, og han har ikke stunder til at være høflig. I 1928 er tonen blit roligere, mere urban, hele stilen er blitt sindrikere, mere vel beregnet, mere skikket ogsaa for den angrepne parts ører. Den skrivende har faat mere taalmod, bedre tid med aarene. Og mere visdom, fristes man til at si, trods Hamsuns uvilje mot dette ord. Hans tale lyder ikke længer som rebellens rop mot autoriteten, men som farens sindige tale til den fremfusende, utaalmodige søn.

Men — og det er det annet: Bortser man fra den rent ytre form, holder man sig til den indre mening

i det som blir sagt, saa vil man opdage, at artikkelen av 1928 ikke er mindre skarp end boken av 1889 Og ankepunktene er inderst inde de samme. Ankepunktene er de som man med logisk nødvendighet måtte vente fra forfatteren av «Mysterier», «Pan» og «Markens Grøde» mot et fænomen som det moderne Amerika. Det er skjønhetsdyrkerens tale til mammondyrkerne, aristokratens tale til demokratiet, naturromantikerens tale til industrisamfundet, den ensommes tale til horden og skraalet fra de store byer.

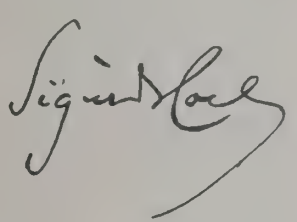

DER TRUBADUR DES WOLLENS

Knut Hamsun ist ein Name, der ein ganzes Zeitalter bezeichnet, eine litterarische Epoche festlegt. Weit über die Grenzen seines Heimatlandes reicht der künstlerische Einfluss dieses genialen Dichters. Knut Hamsun — der unübertroffene, tiefe Kenner der Menschenseele, der Zauberer des Styles, der Meister der Feder, der aus einer unbedeutenden Alltagsepisode ein Meisterwerk, ein Juvel der litterarischen Kunst dichten kann. Man muss recht unbescheiden sein um über Knut Hamsun's Werke einen Urteil aussprechen zu dürfen. Das wage ich auch nicht. Meine Aufgabe ist eine viel bescheidenere. Als Bewunderer und beständiger Leser von Knut Hamsun's Werken ist es mir aber eine aufrichtige Freude zur Jubileumsausgabe, die Hamsun gewidmet ist, einen kleinen Beitrag zu geben und im Namen der Millionen russischer Leser und Bewunderer Hamsun's das norwegische Volk mit dem 70-jährigen Geburtsfeier des Meisters der Dichtung zu gratulieren.

Russland, auch das Sovjet-Russland, ist das Land, wo Hamsun's Werke, seine unvergleichliche Dichterkunst, hoch geschätzt und gepriesen wird. Hamsun's Name — ist ein Lieblingsname der russischen Leser. Ich glaube fast, das Knut Hamsun's Name in Russland populärer und breiter bekannt ist, als in seinem eigenen Heimatlande.

Woher stammt diese Popularität Hamsun's? Entsprechen seine Werke wirklich dem russischen Gemüt? Gibt es auch einen Lesekreis für Hamsun's Werke im neuen Russland, in der Sovjetunion? Es war besonders in der Vorkriegszeit, dass Hamsun kolossal viel in Russland gelesen wurde. Knut Hamsun war ein Lieblingsverfasser. Er übte unzweifelhaft einen grossen Einfluss auf die russische Litteratur derjenigen Periode aus, Leonid Andrejew, Bunin, Zaitzew, sogar Fedor Salogub befanden sich unter Hamsun's Zauber. Um den Ruf eines intellektuell-kultivierten Menschen zu erobern musste man in Hamsun's Werken tüchtig bewandert sein. «Victoria», «Benoni», «Pan», «Mysterien» — waren diejenigen Bücher die nie in den Bücherschranken der Volksbibliotheken ruhig liegen blieben. Hamsun's Trilogie wurde von den Moskwa Künstler-Theater aufgeführt (die ersten zwei Teile). Die Jugend, das fortschrittliche, revolutionärgestimmte Studententum kannte Hamsun's Werke auswendig. Hamsun wurde zitiert, diskutiert, bewundert. Es mag als Paradox klingen, aber Hamsun, dessen Werke von allen aktuellen politischen und socialen Problemen so weit entfernt sind, wurde fast zum Profet der aufrörerisch gesinnten Kreise Russlands. Hamsun's Name war ein Symbol nicht nur des modernen Geistes in der Litteratur, sondern auch ein Symbol der fortschrittlichsten, fast revolutionären Ideale. Woher stammte dieser

Einfluss Hamsun's auf das russische Gemüt, dass in keiner direkten Verbindung mit seiner Kunst stand? Ich will versuchen diese Frage zu beantworten.

Aber zuerst will ich nochmals betonen, dass auch in dem neuen Sovjetrussland, wo eine ungeheuere Umwältzung der Volksideologie stattgefunden hat, wo die Bewertung der Kunst und Dichtung neuen Masstaben unterliegt, bleibt Hamsun nicht nur der anerkannte Meister der Dichtung, sondern ein Lieblingsverfasser, dessen Bücher sofort vergriffen werden.

Also, was gibt es denn eigentlich in Hamsun's Werken, dass dem russischen Leser entspricht? Hamsun's Weltanschauung, seine sociale Ideale, seine individualistische Einstellung sollte eigentlich wenig Wiederhall bei der socialistisch und revolutionär gesinnten Lesern finden.

Man behauptet öfters, dass Hamsuns Popularität in Russland durch seine Ähnlichkeit mit Dostojewsky bedingt wird. Ich erlaube mir, diese Behauptung zu widerlegen. Unzweifelhaft besteht eine gewisse Ähnlichkeit der beiden Meister der Dichtung auf dem Gebiete der Anatomie der menschlichen Seele. Ihre Psychoanalyse ist gerade so präsis, entschlossen, schonungslos, wie der Messer eines Chirurgs. Die beiden genialen Verfasser kennen gut das Menschenmateriel worüber sie schreiben und womit sie hantieren.

Aber, mit dieser rein äusserlichen Ähnlichkeit hört auch die Analogie zwischen Hamsun und Dostojewsky auf. Ihr Stil, ihre Lebensauffassung und vor allem ihr Gemüt, sind diametrale, schroffe Gegensätze, und, das will ich sofort betonen: es ist nicht die Ähnlichkeit zwischen Hamsun und Dostojewsky die die russischen Leser zu heissen und tiefen Bewunderern Hamsuns macht, sondern dasjenige was die beiden Dichter von einander scheidet und trennt. Nehmen wir zuerst den Stil, die rein äusserliche Form der künstlerischen Schöpfung Hamsuns und Dostojewskys. Welcher Gegensatz! Hamsun ist der wahre grosse Meister — le grand Maître — der modernen Federkunst. Sein Stil ist eine kostbare Perlenkette, wo jeder Satz ein Juvel, ein Wunder der Vollkommenheit des Stils ist. Dostojewsky ist kein Nihilist, seine Feder ist schwer, umständlich, tastend. Dostojewsky legt auch keinen grossen Wert auf den Stil, der Inhalt, der Gedanke, die Absicht des Dichters, das hält er für das wichtigste und wertvollste. Doch ist es nicht die Vollkommenheit der Form die Hamsuns Popularität bei den russischen Lesern bedingt. Der Stil, die Form verliert auch immer bei den Uebersetzungen. Hamsuns Erfolg bei den russischen Lesern beruht auf dem Gemüt mit dem Hamsuns Werke erfüllt sind. Den echten norwegischen Gemüt, den Hamsun ohne es zu wollen, ohne es vielleicht zu ahnen, in seinen Schaffungen wiederspiegelt. Und

gerade dieses Gemüt, das Gemüt des norwegischen Volkscharakters, übt auf den russischen Lesern den grössten Zauber aus.

Hamsun ist der Dichter: des Wollens, der Tatkraft, der Lebensenergie. Dostojewsky der melancholische Trubadur des glücklickerweise verschwindenden Russlands, mit seinem Lebensscheue, Passivität im Dulden, mit dem ewigen Grübeln und der Unentschlossenheit. Diese Charakterzüge, die dem russischen Volke unter dem alten Regime sehr eigen waren, stellten aber psychologische Hemmnisse vor, die den Fortschritt zu seiner Zeit in Russland verhinderten und die Befreiungsbewegung schadeten. Als die Revolution schon seit 1905 im Anmarsch war, forderte der bevorstehende unentgehliche sociale Kampf in erster Linie: die Entwicklung des Wollens und die Befestigung des moralischen Ideales der Entschlossenheit und Tatkraft. Die passive «Sanftmut» des Erduldens, mit der die Ideologie Dostojewsky's ausgeprägt ist — entsprach nicht mehr dem Gemüte der kampffertigen Jugend. Um ihre historische Mission zu erfüllen und Russland vom alten absolutistischen Regime zu befreien, brauchte die Jugend ein neues anmunterndes moralische Ideal. Dieses Ideal fanden auch die radikalgestimmten russischen Leser in den Werken Hamsuns, dessen dichterischer Gemüt mit der herrlichen Symphonie der Wollenskraft und der Lebensenergie erfüllt ist.

Hamsuns Dichterfiguren grübeln nicht wie Dostojewskys Helden, sie handeln. Es ist nicht der Held selbst der seine Gefühle in passiver Betrachtung zergliedert, seine Gefühle untersucht und Villenlos vor der Frage: «to be or not to be» stehen bleibt, es ist der Verfasser, der die anatomische Untersuchung der Seelensbewegungen seines Heldens wiedergiebt. Mit einer vorsichtigen Ironie zeigt Hamsun wie wenig der Mensch sich selbst versteht, wie oft er die anderen, aber auch sich selbst falsch beurteilen kann. Hamsuns Helden sind zu gesund und handlungsfähig um in der Melancholie des Grübeln die Tatkräftigkeit zu verlieren. Sie sind gewöhnlich rasch beim handeln. Öfters handeln sie zu rasch, öfters sind ihre Beschlüsse fehlerhaft und die Handlungsweise führt sie selbst zum Verderben. Aber, passiv, unentschlossen, grübeln und zweifelnd sind sie nie.

Bei Dostojewsky entsteht die Tragödie nicht weil zwei Menschen sich missverstanden haben, sondern weil das tiefe Grübeln in seiner eigenen Seele und in der Seele des anderen Menschens — eine Kluft der Gefühle mit sich bringen. Bei Hamsun beruht der erotische Konflikt immer auf gegenseitigen Missverständnissen. Hamsuns Personen handeln bei solchen Konflikten selbstbeherrscht bis zur Eigensinnigkeit. Sie stellen sich nicht die ewige Frage: was wird daraus werden? Soll ich es wagen? Was wird dabei der andere, der Liebespartner denken, fühlen,

empfinden? Edvard und Tomas Glahn, Victoria und Johannes, Ane Marie und der Skipper Skaaro, ist es nicht das eigene kurzsichtige Wollen, die die Seelentragödie dieser Menschen mit sich bringt und ihr Liebesglück zerstört?

Die Emotionen (die Liebe, die Erotik), auch die Vernunft sind bei Hamsun viel schwächere Treibkräfte als der Wille und das Wollen. Und wenn das Unglück durch eigenes trotziges Handeln geschieht, so haben die Dichterfiguren Hamsuns auch dann keine Gewissensbissen. Sie kennen nicht was «bereuen» heisst. Und das Wollen wird bei ihnen durch Vernunftraisonnement nie geschwächt.

Hier liegt der Schwerpunkt des Gegensatzes zwischen Hamsun und Dostojewsky: Dostojewsky — ist lebensscheu. Hamsun — liebt den Lebenskampf, er kennt die Herrlichkeit des Daseins, das elementare Gefühl der Lebenslust und des eigenen Wollens. Seine Schriften, obwohl sie mit der charmierendsten Melancholie, dem traurigen Lächeln der Ironie durchdrungen sind, bleiben doch Ausdruck einer heissen Bewunderung des Lebens und der Lebenslust. Nur ein lebenfrischer Geist, wie Hamsun, der den Lebenskampf, als einen natürlichen und ermunternden Phänomen anerkennt, konnte «Pan», «Markens Gröde» und «Landstrykere» dichten.

Der russische Leser aber schätzt gerade diese Charaktereigenschaften bei Hamsuns Helden. Noch mehr

als in der vorrevolutionären Periode hat das russische Volk im Sovjetrussland beim Aufbau eines neuen Staates Gebrauch für Willenskraft, Entschlossenheit, sei es bis zum Äussersten, bis zum Eigensinn.

Der moderne russische Leser verherrlicht nicht die Passivität des Erduldens, sondern ein starkes Wollen. Dostojewskys Gemüt entspricht kaum dem neuen tatbewussten Bürger der Sovjetunion. Aber auch in der ganzen modernen Welt giebt es neue moralische Ideale, denen nicht Dostojewsky, sondern Hamsun, der Trubadur des Wollens, viel näher am Herzen liegt. Dem modernen Menschen liegen die Tugenden der «Gutmütigkeit», der Erduldsamheit, — recht fern. Eher Brutalität — als «Sanftmut». Ein naiver Schurke wie August oder eine wollensstarke Mörderin vie Ane Marie («Landstrykere») ist dem modernen Menschen viel lieber, als eine Sonja Marmeladowa, oder ein Alescha Karamasow.

Est is auch recht bezeichnend: Dostojewsky hat nur einen engeren Kreis von Lesern und Bewunderern im neuen Russland. Hamsuns Werke aber finden den Weg bis in die Volksbibliotheken der entferntsten Provinzen.

Ohne es zu ahnen aber liebt und bewundert das russische Volk gerade diejenigen Eigenschaften der Hamsunschen Dichterfiguren, die dem norwegischen Volke in seiner Gesamtheit so eigen sind. Kein anderer Dichter Norwegens hat so wahr und so stark

die Seele seines Volkes, die Eigenschaften seiner Landesleute wiedergegeben, wie es Knut Hamsun tut.

Durch die Lektüre von Hamsuns Werken kommt das neue Russland in näherer Berührung mit Norwegen. Mit Hilfe der Werke von Hamsun lernen die Leser der Sovjetunion das wahre Gemüt und die starken Charakterzüge kennen, die sie bei dem norwegischen Volke schätzen.

Am grossen Jubiläumstag von Knut Hamsun werden Millionen russische Leser und Bewunderer seiner Werke seinen 70-jährigen Geburtstag zusammen mit dem norwegischen Volk und mit der ganzen Kulturwelt feiern. Der grosse Meister der Dichtkunst bestätigt noch einmal: wie reich das norwegische Volk an schöpferischen Kräften, an Künstlern von Weltdimensionen ist.

Im Namen der russischen Leser und Bewunderer Hamsuns gratuliere ich das norwegische Volk mit Hamsuns Geburtstagsfeier und äussere den Wunsch: möge das Geniale schöpferische Wollen Knut Hamsuns noch auf lange, lange Jahre aufbewahrt und erhalten werden.

A. Kollontay.

KNUT HAMSUN OG DANSK UNGDOM

Et Sted i Norge sidder der en Mand og fylder halvfjerds Aar. Den Sætning kunde Knut Hamsun have tænkt, og saa let er det for en ung Dansker at imitere hans Tone. Hans Stil har jo smittende Stemme. Han selv er som et Menneske, vi kender, skønt vi aldrig har set ham, og som vi holder af at efterligne. Saa tillægger vi os endda en lille, norsk Akcent for at blive i Illusionen. Og saa er vi helt Knut Hamsun.

Det er det, der har været det farlige ved ham. Han har ikke været en Idé, ikke et Problem, men en mytisk Skikkelse til Efterfølgelse. Og hernede i København er det ikke blot hans Bøger, men ogsaa de utallige Legender om ham, som har gjort Luften smittefarlig.

Faren viste sig allerede før Krigen. Holger Drachmann var sunket ned bag Horisonten som et Syn, som en sidste, stor Gebærde, vi unge ikke mere følte for. Drachmann — Traditionen i Danmark var allerede den Gang ved at udvikle sig fra en Parodi til en Skandale.

Men al Ungdom længes efter en Helt, de kan ligne. Der er altid Trang til en Byron. Og da kom Knut Hamsun, og han blev hele min Generations Ungdom, dens lyseste Aar.

Han paavirkede ikke vore Meninger som saa mange andre; men Meninger kan man arbejde sig ud af. Han

vaskede heller ikke vore Øjne med Saltvand som Johs. V. Jensen, saa at de blev friskere. Nej, Knut Hamsun var farligere, for han talte til vor Underbevidsthed, han vakte den, hans Refleksbevægelser blev vore, hans Impulsivitet blev, hvad vi forstod ved Sjæl. Han var langt farligere.

Der var ganske vist Sophus Claussen. Han var en æventyrlig Digter, som ogsaa koglede for vor Underbevidsthed; men han blev ikke baaret af en æventyrlig Skæbne, og vi trængte ikke alene til Afguder, som vi kunde dyrke, vi trængte ogsaa til Helte, som vi vilde ligne, rent korporligt ligne, og da var det, den legendariske Knut Hamsun dukkede op for vor Bevidsthed, Sporvognskonduktøren fra Chicago, Sultekunstneren fra Oslo, Vandreren, just det Ideal, vi længtes efter, Aristokrat og Proletar i eet, Fyrste og Arbejder, den sidste, store Kunstner i Verden, der ustraffet har faaet Lov til at forene Klassemodsætningerne i sig, hvad vi den Gang ikke saa, men hvad vi nu maa bøde for.

Vi læste Knut Hamsun; men vi ikke alene læste ham, vi levede ham, uberegneligt, lunefuldt, som Vandrere eller paniske Aristokrater, til vi gik fallit og fandt vor Plads.

Men vi smiler forelsket, naar blot vi hører hans Navn.

Tom Kristensen.

JOHN LANDQUIST

KNUT HAMSUNS ESTETISKA PROGRAM

Läser man några sedan icke omtryckta litterära artiklar av Knut Hamsun i Ny Jord 1888 och i Samtiden 1890, finner man att den nya prosastil, varmed han hänförde sin samtid i Sult, stödde sig på en bestämd estetisk teori. Hamsun har varit mycket medveten om sitt konstnärliga syfte. Den polemik han i dessa artiklar driver mot den slätstrukna naturalismen visar i flera delar påfallande överensstämmelser med den protest mot naturalismen, som Verner von Heidenstam samtidigt drev i Renässans och andra skrifter och som i Sverige fått en litteraturhistorisk ryktbarhet, då de verkligen bidragit att framkalla en mer fantasirik och nationell litteratur.

Utan vidare är att avvisa varje förmodan om något inflytande från den ena diktaren till den andra. De ha haft likartade åsikter, redan innan de debuterat, då den ene höll oppositionella föredrag om norsk litteratur i Minneapolis och den andre bland granar i Schweiz utarbetade sina solmättade österländska dikter. Dessutom är samtidigheten i deras offentliga uppträdande så stark, att någon inverkan ej kan komma ifråga. Heidenstam debuterade våren 1888 med Vallfart och Vandringsår. Det första prosastycke Hamsun offentliggjorde efter sin återkomst från Amerika var en studie över Kristofer Janson i Ny Jord oktober 1888. Den innehåller i

form av opposition mot Jansons vardagliga och pedagogiserande stil det första uttrycket för Hamsuns konstnärliga trosbekännelse. Hamsun har därmed i teoretisk formulering av sitt estetiska program föregått Heidenstam, ty Heidenstams första stridsskrift mot naturalismen, Renässans, är daterad augusti 1889. Det är lika litet troligt att Heidenstam observerat det ännu okända namnet Knut Hamsuns artikel i Ny Jord om en författare, som ej intresserat honom, som att Hamsun 1888 haft närmare kännedom om Vallfart och Vandringsår. Begge författarna vända sig mot naturalismen, sådan den på skilda sätt uppenbarade sig i deras olika fädernesland, om också Heidenstam är mera europeiskt orienterad; Heidenstam opponerar mot det fantasilösa beskrivandet, Hamsun därjämte mot den undervisande, moraliserande framställningen.

Men jämförelsens intresse stiger blott därmed, att båda dessa jämnåriga diktare, som skulle bli det följande tidsskedets mest representativa för var sin nation och förblivit intill denna dag de båda yppersta i Norden efter realismens tidsålder, oberoende av varandra haft överensstämmande åsikter om sin konsts uppgift. Man kan ej undgå att tyda denna djupgående överensstämmelse som ett frändskapsdrag, som härflyter av deras nordiska ras. Denna likhet framträder i begges manligt lyriska väsen, i lidelsen, ömheten, försyntheten och ridderligheten, som deras

diktning uttrycker eller förhärligar. Båda ha de älskat ensamheten; begges diktning har tolkat och bragt i dagen det inre livet, och skräddarsonen från Lom och herrgårdsättlingen från Tiveden ha båda i samma stora mått hyllat och förverkligat Goethes valspråk: Höchstes Glück der Erdenkinder — sei nur die Persönlichkeit. En yttre överensstämmelse finnes också mellan dessa en ny nationell vitterhets skapare: båda hade i sin ungdom emigrerat och levat länge i utlandet, den ene som proletär i Amerika, den andre som turist och målaradept i Orienten och Medelhavsländerna; men resultatet blev likartat: en återkomst och en småningom allt djupare inlevelse i och alltmer patetisk tolking av det egna folkets liv; båda ha avvisat imitation av det utländska. I förnimmelse av sina anlag och sin framtid ha de i sin banas början uttryckt sin likartade åsikt om diktens väsen; och fullföljande sina estetiska program, ha de båda hållit långt mer än de lovat.

Hamsuns studie över Kristofer Janson är en mångsidigt och fint karakteriserande artikel. Både den och andra av Hamsuns essayer visa att han skulle blivit en utmärkt kritiker, om han icke haft annat att göra. Enda invändning man från nutidens synpunkt vill göra är att artikeln är för ingående, mer intresserat fasthängande vid föremålets egenheter än vad dess betydelse motiverar. Man ser att Janson stått Hamsun nära, utfyllt en betydlig del av hans synfält.

Artikeln är både en befrielseakt och en vänskaplig maning till Janson att besinna sig på sina konstnärliga anlag. Dess största intresse ligger numera i vad den blottar om Hamsuns egen konstuppfattning.

Följande tankar genomgå Hamsuns kritik. Dikten har ett självständigt värde. Han delar icke utilismens mening att dikten skal vara nyttopoesi, även om han till nöds uttrycker sig i denna utilisms termer. Konstens uppgift är att ge det intensivaste och möjligast omedelbara uttryck för själstillstånd. Detta är en stor og svår, för konsten särskild uppgift; den skall tolka det dunkla, det nästan omedvetna, de finaste nyanserna och den rika sammansättningen i själslivet. Realismen, och närmast Kristofer Janson, har feluppfattat diktens syfte, då den menar att den skall ge en vardaglig skildring av det vardagliga och därjämte på denna grund vara undervisande. Denna vardagliga skildring lyfter mig icke, säger mig ingenting. Hamsun för redan här krig mot de allmänna begreppen, dessa stela, till banalitet nedsjunkande allmänföreställningar, som icke ge mig något nytt; man ser redan här hans opposition mot den «Almindelighet» i åskådning och karaktär, som skall genomgå hela hans författarskap. Hans artikel är, ehuru ej ordet är utsagt, ett enda försvar för den konstnärliga intuitionen, som naturalismen teoretiskt och i lägre yttringar även praktiskt eliminerat.

Janson hade sagt att han med sina böcker hellre

vill vara till nytta för sina landsmän «end til Hygge for Æstetikerne». Hamsun inser ej varför han ej kan vara båda delarna och menar att det också bland Jansons «Landsmænd» kunde finnas «Mennesker med æstetisk Skjön.» «Det er dog urigtigt at gaa ud fra, at de der skriver æstetisk fejlløse Bøger, skriver ganske i Unytte for sine Landsmænd. — — Jeg har selv hørt Janson sige det ved flere Lejligheder, at hvad der gjælder om, er at fremstille Livets egen Simpelhed paa den simpleste Maade. Nej, det er ikke det det gjælder om. Hvad det gjælder om er at fremstille Livets Foreteelser med Kunst saa at det rammer. — — Hvad lærer jeg dog af Sivers' Hændelser i *Femtende Wisconsin?* Hans Eventyr er mig ganske uvedkommende, disse lange Udtog af den Amerikanske Krigshistorie, disse Breve, Oplevelser, Beretninger om en Mand ved Navn Siver, hvis Person og Psykologi er i den Grad Fod i Hose, at han gjerne kunde hede Pedersen for den Skyld. — — Janson virker ved jevn Tiltale, aldrig ved nye uventede Indfald, og anspænder aldrig den yderste Evne hos sin Læser. Han underholder men han udvikler ikke; meget samvittighedsfuldt holder han sine Folk der nede hvor de er uden i højere Grad at give dem den Løftningens og Udviklingens Nytte, som er Digtningens Bestemmelse.»

Då Hamsun i artikelns slutsstycke skildrar diktens sanna uttryckssätt, så ger han en målande och intres-

sant skildring av sin egen nya stil. «Digteren skal altid, i alle Tilfælder, have det bævende ord, som *fortæller* mig Tingen, som kan saare min Sjæl til Klynk ved sin Træffenhed. — — Man skal kunne tumle og grassere med Ordmængden; man skal vide og kjende Ordets ikke blot direkte men hemmelige Magt; man skal kunne give sit Sprog pludselige Virkninger. Det skal have en hektisk, lidelsesfuld Heftighed, saa det gjennemfarer En som en Trækvind, og det skal have en bunden svirende Ømhed, saa det dægger og hæler sig ind i Ens Sandsning; det skal kunne støje som en Hejsesang i de store Stunder, i Stormens Stunder, og det skal kunne sukke som et Menneske i Taarestemningens hikkende Inderlighed. Der er Over- og Understrenge i Ord, og der er Sidelyd. . . .»

Men Janson skildrar i allmänna ord och hans tankar äro «store anerkjendte Almensandheder.» Denna skildringens och tänkandets schematism räcker icke till en sann framställning av själslivet. «Der er ogsaa Følelser i Brøk, der er Brøkfølelser, er ubevidst, endnu idag næsten utolket Sjæleliv til.»

Åtskilligt i denna kritik överensstämmer med Heidenstams angrepp på den smånaturalistiska konsten. Heidenstam utför i Renässans en likartad kritik av den glanslösa vardagliga skildringen av det vardagliga. «Vi behöva skriftställare som entusiasmera oss. — — Naturalism är konsten att kväva sin inbillningskraft och sin känsla, att aldrig säga en kvick-

het, att aldrig bruka en lysande metafor. Äldre skolor förmådde hänrycka oss, denna ej. Författarnas beständiga iakttagande, beständiga sysslande med det vardagliga gör på oss endast intryck av studier.» Hamsuns anmärkning om figuren Sivers har sin motbild i Heidenstams fingerade exempel av en «omsorgsfull» skildring av en gardeslöjtnant i Stockholm. Detta referat av en gardeslöjtnants liv «varken entusiasmerar eller förkrossar oss». Den konstnärliga framställningen utmärkes enligt Heidenstam av en symboliserande koncentration, vari metaforen kan spela positiv roll som stilbildande, stämningsväckande, kunskapsmeddelande. Heidenstams fordran på ursprunglighet och förkastande av efterklangens gagnlösa tidsfördriv överensstämmer med Hamsuns avvisande av en litteratur, som serverar allmänsanningar.

Eljes finnas också betydande olikheter mellan de båda författarna. Heidenstam har en mera klassisk åskådning både i konstnärligt och etiskt avseende. Gentemot det realistiska gråvädrets begränsade vy och dess missmod anbefaller han ett hårdare sinnelag, utmärkt av resignation och entusiasm. Anmärkningsvärt är, att Hamsun däremot visar sig berörd av det intresse för det omedvetna, som också rörde sig i den realistiska litteraturen och vid denna tidpunkt närmast utgick från Charcots hypnotiska experiment och Ribots populärpsykologiska värker. Den första antydan om det omedvetnas psykologi i

den moderna nordiska litteraturen torde man finna så långt tillbaka som i Jacobsens Fru Marie Grubbe; man erinrar sig den scen, där Marie stöter brödkniven mot Ulrik Frederiks halvt blottade bröst i en oemotståndlig, för henne själv oförklarad impuls «fordi hun ikke kunde lade være», och sedan faller avsvimmad på golvet. Strindberg hade på 80-talet ägnat hysteriens och hypnosens fenomen uppmärksamhet i noveller — Genvägar — och i artiklar, som doch Hamsun näppeligen känt. Särskilt hade Ola Hansson analyserat det halvmedvetna erotiska driftlivet i Sensitiva amorosa (1887), en bok, som möjligen icke var Hamsun obekant och kunnat bidraga att väcka hans vetgirighet.

Att Hamsun haft ett positivt intresse för tidens studier rörande det omedvetna, visar hans artikel Fra det ubevidste Sjæleliv i «Samtiden» 1890. Han talar här om, hur han en gång under sömnen skrivit två kuriösa småbitar på pappersark han enligt vanan tagit med sig i bädden; den ena var en återerinring av en skämthistoria han läst i ett blad. Det intressanta i detta sammanhang är emellertid, att han av en inriktning på det omedvetna hoppas en litteraturens förnyelse. «Hvad om nu Litteraturen i det hele taget begyndte at beskæftige sig lidt mere med sjælelige Tilstande end med Forlovelser og Baller og Landture og Ulykkeshændelser som saadanne. Man maatte da ganske vist give Afkald paa at skrive

«Typer» — som allesammen er skrevne før, — «Karakterer», — som man træffer hver Dag paa Fisketorvet. — — Men der blev til Gengæld flere individuelle Tilfælder i Bøgerne og disse forsaavidt kanske mere svarende til det Sindsliv som modne Mennesker i Nutiden lever. Vi fik erfare lidt om de hemmelige Bevægelser, som bedrives upaaagtet paa de afsides Steder i Sjælen, Fornemmelsernes uberegnelige Uorden, det delikate Fantasiliv holdt under Luppen, disse Tankens og Følelsens Vandringer i det blaa, skridtløse, sporløse Reiser med Hjærnen og Hjærtet, sælsomme Nervevirksomheder, Blodets Hvisken, Benpibernes Bøn, hele det ubevidste Sjæleliv.»

Bjørnsons På Guds Veje gav Hamsun ett nytt och större tillfälle att angripa det okonstnärliga doceranDet. Han skrev om Björnsons bok i «Samtiden»s första häfte 1890 en ypperlig artikel, kraftfull och saftig som ett ungt träd. Han har ett stort beröm för vissa poetiska egenskaper hos Björnsons roman, men han avvisar på det bestämdaste hans undervisande utvikningar. Han gör denna betydande anmärkning: «Ved Enden af en Litteraturperiode hænder det almindeligt, at den store Specialkundskab breder sig paa samme Vis som før Vankundigheden. Forfatterens Følelse maa vige for hans Viden. Han søger at overgaa sine Forgængere ved at blande ind disparate Elementer i sit Værk.» Dessa främmande stycken av vetande framträda enligt Hamsun

hos Bjørnson ännu grövre og mera «udenpaalagt» än hos Zola i form av goda råd, hälsolära, moral o.s.v. Bland annat skämtar han med Bjørnsons diskussion av oäkta ställen hos Marcus; «at bruge sit Kjendskab til Evangelister og Apostle paa en direkte belærende Maade i en Roman, det er at snyde Aviserne for en Artikel».

Hamsun finner tydligen att de folkuppfostrande resonnemangen och de allmänna begreppen hota att igensanda den konstnärliga ingivelsen. Han proklamerar en återgång, en omvändelse till det omedelbara livets källor. En ovanlig företeelse: denna unga skribent, som enligt et modernt ord var i utpräglad grad en proletärförfattare, proklamerade, innan han blivit färdig med sin första bok, gentemot tidevarvets höglärda mästare och socialt välvilliga skaldeheroer konstens självhärliga aristokrati.

Denna åsikt om diktens konstnärliga uppgift och teknik i dess egenskap att vara det omedelbara och individuella livets tolk har Hamsun också senare vid tilfälle uttryckt. I artikeln Bondekulturen 1908 i «Tilskueren» utdömer han Johannes V. Jensens programskrifter under granna namn (Den gotiske Renaissance, Den ny Verden) för deras ytliga och alltför lätta intellektualism och igenkänner i dem 1880:talets okonstnärliga teoretiserande i ny upplaga.

Hamsuns krig mot allmänbegreppen har ett djupt ursprung. Han protesterar mot «Almindeligheten,

originalitetsbristen» först i konsten, senare också i livet. Det är ett uttryck för hans personlighetsdyrkan. Till en början var denna polemik ett försvar för den väg mot intuitiv, sammansatt, lyrisk själsskildring, som han själv skulle gå. Hans estetiska program är en bergsonism före Bergson eller före bergsonismens spridning. Det finns en djupgående frändskap mellan den då och säkert alltjämt för Hamsun obekante franske filosofens kunskapslära och Hamsuns konståskådning. När den franske tänkaren talar om de stela färdiga föreställningarna, ett socialt allmängods, som simmar på jagets yta som döda blad på en damm och icke sammansmält med dess djupa fria liv, så tänker han detsamma som Hamsun, då denne hånar de erkända allmänsanningarna och det pedagogiserande framdukandet av färdiga föreställningar i konsten. Och om Bergson talar om jaget som en rörlig komplex, vari minnen och erfarenheter genomtränga varandra och hela det gångna livets sammansatta melodi ljuder, så har Hamsun samma vision av jaget, när han vill at dikten skall uttrycka överoch undertonerna, t. o. m. sidotonerna och bråkänslorna i jaget.

Denna Hamsuns genom hela hans fortsatta diktning övade särskillnad mellan det omedelbara och sanna, det verkligen produktiva livet i en människa, och det inlärda begreppsystemet är lika djupsinnig som känslig. Han vet att begreppen kunna restlöst

ärvas, övergå från en till en annan utan att därmed något väsentligt inträffar. Människan kan ha en hel död överbyggnad av begrepp och ändock därvid förbli lika obetydlig och improduktiv. Han har genomskådat de ordinära begreppens egenskap av fabriksvara. Det är denna insikt, som ligger bakom hans kritik av ämbetsmannaståndet, där Almindeligheten florerar, av lärdomen, av stadskulturen överhuvud. Denna Hamsuns kritik har i vår tid fått en ökad aktualitet med kunskapernas ökade spridning. Hans kritik av lärdomsväsendet överensstämmer med Heidenstams angrepp på det moderna analyserande utanförstående vetenskapandet i den tyska pilsnerdoktorns gestalt i Hans Alienus och med Heidenstams mening att det «att vara» är mer än det «att förklara».

Men Hamsun vet ännu mer: at också talangen kan läras, att känslor kunna lånas, att det finns en similiintuition. Hans Redaktør Lynge framför andra avslöjar en sådan människa, lösryckt från det djupa livet. Man märker, at Hamsuns konstnärliga och moraliska åskådning springa ur samma rot och på djupet äro ett. Ty om talangens falska konst är produktion av ett lånat liv, så karakteriserar han gärna den medelmåttiga eller den förkomna människan som personer, som låna liv och seder och som ryckts från sitt ursprung. I Landstrykeres hjälte har han senast skildrat en sådan person, som under rolöst liv och

påverkad av allehanda skilda miljöer kommer bort från sig själv och mister sin kraft. Men för konstnären gäller samma lag som för den som vill behålla sig moraliskt frisk: att han måste fortsätta att lyssna till sitt eget inre.

Det konstnärliga program, som Hamsun inför sin debut skisserade, har sålunde hos honom fördjupats till en livsåskådning. Vid den stora Strindbergsfesten i Stockholm 22 januari 1912 hyllade han i Aftontidningen Strindberg för hans utomordentliga talanglöshett. Detta höga beröm, något av det finaste Hamsun kunnat säga om en människa, avsåg både Strindberg som människa och som konstnär. Yttrandet är lika karakteristiskt för den som fällt det som för föremålet.

«Hvor uforstandig han var! Han kunde sittet i det aapne Fang hos Liberalismen, Levertin og Nobel.

Strindberg kunde utvist litt Maate, men han overdrev jo altid; han kunde passet paa at holde sig paa den rette Siden, men han var oftest at finde bortenfor Grænserne. Hvor han mangler al Almindelighet, med et Ord: hvor han mangler det som alle har noget av, Talent!

Hvor han Gudskelov er vældig talentløs!

En Stridsmand for Tusen Saker, en Duellant i alle Vaaben; ingen fældte ham, men ofte styrtet han sig selv og sin egen Sak. Hvorpaa han reiste sig igjen og stridde for en ny.

En slik Mand er aldrig lykkelig, han skaffer sin Uro bare mere Uro, sin Lidenskap bare mere Hektik. Det er da hans Liv. Strindberg var uten al Almindelighet, han var ogsaa uten Lykke.

Kongelig i noget, fyrstelig? Det skulde da være i sit Sløseri med Intelligens. Men interessant synes jeg han er i alt, endog der hvor han er banalt genial.

Lat os hylde ham fordi han selv begynder at kjende sig gammel. Det er Tegn paa at han endda er ung. Den Gamle som endda tror sig ung han er haapløs.»

John Landquist

Kære Hamsun.

Naar jeg efter mange Aars Taushed imellem os nu blander min Stemme i det store Kor av dem, der tiljubler dig i disse Dage, er det ikke for at hylde din Digtning — det har jeg gjort før — jeg vil blot sige dig en lille stilfærdig og speciel Tak fordi du — efter mit Skøn — endnu ikke har tabt saa meget som en Tomme af dig selv paa dit Stormløb fremover mod Berømmelsen og Hæderen. Jeg er endogsaa de forskellige Ærespræmier, der smykker din Digterbane, taknemmelig fordi de har givet dig Anledning til at vise hvor lidt de betyder for dig! Som du var i din ensomme og uafhængige Fattigdom i hine fjærne Tider, da vi første Gang mødtes i Paris, saadan er du den Dag idag i din Glorie.

Jeg forstaar det af dine sidste tre Bøger: her bryder din oprindelige Natur atter sejrrig igennem, efter at den i nogen Grad var kommet i Klemme af de pædagogiske Tendenser i «Markens Grøde», der skaffede dig saa megen officiel Anerkendelse. *Landstrygeren* føler atter sitt Hjerte banke — af Fryd over at lytte efter alle de Menneskestemmer, der myldrer og mumler i hans Sind, — af Angst ved sine Anelser om deres tunge Hemmeligheder, — — fri og ensom paany, helt givet den store Natur i Vold.

Rank staar du dér, med klare, hæftige Øjne og et Smil, der paa én Gang er ungt og vist.

Vær da hilset, du Uforgængelige,
fra din forgængelige gamle Ven

Sven Lange

Als ich ihn zuerst las, umgab seine Dichtungen ein geheimnissvoller Zauber. Später waren sie geprägt von klarer Meisterschaft. Ich habe Knut Hamsun immer geehrt und ehre ihn auch heute.

Zum
4. August
1929

ZU HAMSUNS SIEBZIGSTEM GEBURTSTAG

In tiefer Befangenheit setze ich die Feder an, um Hamsun zu gratulieren. Seine Dichtung, die frühe, die um die Jahrhundertwende aufging, gehörte zu den innigsten literarischen Erlebnissen meiner Jugend, die Kulmination seines wunderreichen Lebenswerkes in «Segen der Erde», vor zwölf Jahren, war auch für mich das erschütternde Ereignis, das dies herrliche Buch für viele kriegsgequälte deutsche Herzen damals bedeutet hat. Der lebenslangen Verbundenheit mit seinem Werk, der Symphatie, dem Entzücken, der Erquickung und Stärkung, die es mir durch ein Menschenalter hin immer wieder gewährt hat, in Worten Genüge zu tun, die sich aus dem Persönlichen zur preisenden Untersuchung über seine Bedeutung für den europäischen Roman erheben müssten, wäre ein aufwühlendes schriftstellerisches Unternehmen, dessen Stunde nun einmal nicht mit dem aktuellen Festdatum zusammenfällt. So ist eine gehemmte Unzulänglichkeit demjenigen vorbestimmt, was ich heute zu sagen vermag, und ich muss froh sein, dass ich einmal — es war bei dem Erscheinen der «Weiber am Brunnen» — die journalistische Schlagfertigkeit besass, in ein paar raschen Worten mein Bekenntnis zu der zart differenzierten Grösse Hamsuns abzulegen, Worten, die ihm bekannt sein mögen, da sein deut-

scher Biograph, Walter A. Berendsohn, sie in seinem Buch anführt.

«Ich habe ihn immer geliebt», schrieb ich da, «von jung auf. Ich fühlte früh, dass weder Nietzsche noch Dostojewski im eigenen Land einen Schüler dieses Ranges hinterlassen haben. Die unvergleichlichen Reize seiner Kunstmittel bezauberten schon den Neunzehnjährigen, — der nie vergisst, was «Hunger», «Mysterien», «Pan», «Viktoria», dazu die Novellen und Reisebücher seiner Empfänglichkeit einst bedeutet haben. Der Weltglanz, der durch die Verleihung des Nobelpreises auf seinen Namen fiel, erfüllte mich mit wahrhaft persönlicher Genugtuung; nie, fand ich, war er auf einen Würdigeren gefallen».

Und ich versuchte mich an dem lebenswild-ausser-moralischen Hamsun'schen Humor, seiner seit den Tagen von «Hunger» bewährten komischen Meisterschaft: er sei einer jener Autoren, sagte ich, deren Lektüre das tief heraufquellende, das einsame Lachen zeitige, — ein unheimliches Phänomen, wenn man es recht betrachte. Ich kämpfte um die kritische Bezeichnung all der Reize, technischen Verschlagenheiten, dichterischen Intensitäten und intimen Erschütterungen, die das Geheimnis, den unendlich liebenswerten Zauber dieser Kunst ausmachen, — einer Kunst, die äusserste Verfeinerung mit urepischer Einfalt mischt und bei letzter Zivilisiertheit ethnische Kulturüber-

lieferung, älteste Elemente nordischer Volksbildung, Saga-Sangesgeist, aristokratisch wahrt.

Diese konstitutionelle Mischung seiner künstlerisch-geistigen Persönlichkeit gälte es wohl vor allem zu analysieren, wenn man einmal im Ernst über Hamsun schriebe. Berendsohn erzählt von einem Brief, den der Dichter eines Tages von einem Oesterreicher empfangen habe. Der Mann hatte das schwere Bauernbuch vom «Segen der Erde» gelesen; er war, wie er sagte, ein «Neurastheniker» und fragte an, ob er nicht kommen und bei Hamsun wohnen dürfe. Was bekam er zur Antwort? Dass man an *einem* Neurastheniker im Hause genug habe. Der Dichter vom «Segen der Erde» ein Neurastheniker — das mag den Sehnsüchtigen verwirrt und gewundert haben. Und etwas Verwirrendes ist ja in der Tat, für den, der nur im gröblich Gesunden und gröblich Kranken Erfahrungen hat, in dem Phänomen der gesunden Raffinements und der raffinierten Gesundheit, das Hamsun zauberhaft darstellt; in dem organisch versöhnten Zwiespalt zwischen der Spätheit, Köstlichkeit, Ausgepichtheit seiner Mittel und dem bäuerlichen Konservatismus seiner Gesinnungen, zwischen der demokratischen Modernität und Internationalität, der hochentwickelten Fortgeschrittenheit seines Künstlertums und dem Aristokratismus seine Erd- und Naturverbundenheit, aus welchem sich alles ergibt, was die Welt sich an antigesellschaftlichen, antipolitischen, antiliterari-

schen, antidemokratischen und antihumanen Vorstössen und Willenskundgebungen von ihm hat gefallen lassen müssen. Er ist, um es kurz zu sagen, eine wundervolle und vielleicht letzte Blüte jenes nordischen Individualismus, der Schillers Wort, dass «der Mensch des Menschen gar sehr zu seinem grossen Ziele bedürfe» nicht eben innig im Herzen hegt. Das gesellschaftliche Element fehlt seiner Geistigkeit — das lässt ihn heute, wo selbst Widerstrebende sich gewöhnt haben, im Politisch-Sozialen das beherrschende Element der Epoche anzuerkennen, nicht gerade als «Führer» erscheinen. Soll der Krieg, in dem Hamsun (nie sei es ihm vergessen!) auf deutscher Seite stand, nicht nur ein blutiger Idiotismus gewesen sein, soll er überhaupt einen Sinn gehabt haben, so war es der einer europäischen Gesamtaktion, die leider nötig war, um Europa auf eine neue Stufe seiner sozialen Bildung zu bringen. Hieraus ergäbe sich eine geistige Lage, in der Nord-Individualismus und antigesellschaftliche Unbändigkeit wirklich nicht zur Führerschaft berufen wären. Sei es darum! Wir, denen die Liebe zu diesem grossen Dichter ein Hinauskommen über geistige Gegensätze, ein Freiwerden zur Anschauung des Lebens bedeutet, haben ihm nichts zu verzeihen. Wenn aber die politische Reaktion ihn lobt und ausspielt, so sei er auf seiner Hut. Sie *verzeiht* ihm seine Kunst um seiner Gesinnungen willen . . .

Und nun noch ein Wort über das, was persönlich

zwischen uns steht, zwischen ihm und mir, und was ich persönlich geordnet habe, aber bei dieser schönen Gelegenheit auch öffentlich zu ordnen wünsche. Der mehrfach erwähnte Professor Berendsohn, ein um die Würdigung von Hamsuns Lebenswerk hochverdienter Mann, hatte in irgend einer Studie über Hamsun die kritisch-biographishe Bemerkung gemacht oder die Vermutung ausgesprochen, an einem bestimmten Punkt seiner literarischen Entwicklung sei der norwegische Dichter offenbar nicht unbeeindruckt und unbeeinflusst von einem zeitgenössischen deutschen Schriftsteller, nämlich von — mir gewesen. Hamsun bestritt das sofort. Aber unglücklicherweise geriet, ich glaube gelegentlich eines Interviews, die Äusserung noch einmal in die Presse, und nun wurde Knut Hamsun ernstlich zornig. Er schrieb für ein heimatliches Blatt einen geharnischten Protest, der dann in die Weltpresse überging, und in dem er mit dem allzu spürnäsigen Professor, der es nicht bös gemeint hatte, recht unglimpflich umsprang. Er verbat sich eine Hypothese, die auf so irreführende Art seine Originalität in Frage stelle. Er erklärte, das Einzige, was er von mir kenne, sei der Roman «Buddenbrooks», und diesen habe er, fremder Sprachen überhaupt unkundig, erzt ganz kürzlich in norwegischer Uebersetzung gelesen. Bei mir in die Schule zu gehen, habe er also die Zeit und Gelegenheit versäumt, und er rate dem deutschen Literaturforscher, seinem nationalen Ehrgeiz nicht zum

dritten Mal in Form einer solchen Behauptung die Zügel schiessen zu lassen.

So ungefähr die streitbare Kundgebung. Sie hat Aufsehen erregt; ich selbst aber erfuhr sehr verspätet, erst vor ein paar Wochen, von dem ganzen Zwischenfall, und er war mir sehr unangenehm. Musste ich nicht fürchten, dass der verehrte Mann einen Teil seiner Gereiztheit auch auf mich, den freilich ganz Unschuldigen, übertragen haben, — dass er gar argwöhnen könnte, mein Landsmann Berendsohn und ich hätten bei der anstössigen Ausstreuung unter einer Decke gesteckt? Andererseits empfand ich sehr tief die ehrwürdige Naivetät einer Entrüstung, die in keinem Verhältnis zu der offenkundigen Ungereimtheit der ausgesprochenen Vermutung stand. Hamsun hat anderthalb Jahrzehnte vor mir voraus. Als sein Ruhm bei uns eindrang, stand ich im empfänglichsten und hingebungsvollsten, zum Lieben, Bewundern und Lernen berufensten Alter. Seine herrliche Kunst, die ihrerseits natürlich so eigentümlich-unselbständig ist, wie irgend eine, und die nicht zum europäischen Besitz geworden wäre, wenn sie nicht ihre Nahrung von Ost und West zu ziehen verstanden hätte, wurde zu einem wichtigen Ingrediens meiner Bildung, sie half ganz vorzugsweise meinen Begriff von dichterischem Sagen und Singen zu bestimmen, und es bedeutet, zuletzt, eine Schädigung meiner eignen Biographie, wenn man entscheidende geistige

Daten darin so geradehin auf den Kopf stellt, wie es durch jenen irritierenden Irrtum des Hamsun-Biographen geschehen ist.

Ich liess dem Dichter durch seinen deutschen Verleger sagen, die Äusserung des verdienten Berendsohn sei unbegreiflich und absurd, und wenn hier ein Verhältnis der Beeinflussung und Abhängigkeit bestände, so liege es genau umgekehrt. Diese Erklärung aber auch öffentlich zu wiederholen, fühle ich mich um so schuldiger, als Hamsun, gelegentlich seiner polemischen Abwehr von damals, für meinen Jugendroman Worte der Schätzung gefunden hat, die in unserer Presse nur mit vermindernder Ungenauigkeit wiedergegeben worden sind, und in denen ich die glückliche Pointe des ganzen Vorkommnisses möchte sehen dürfen. Indem ich den Meister zum 4. August von Herzen grüsse, versichere ich ihm, dass ich sein Lob als die schönste Auszeichnung empfinde, die mir in meinem Schriftsteller-leben zuteil geworden.

München, den 24. VI. 29.

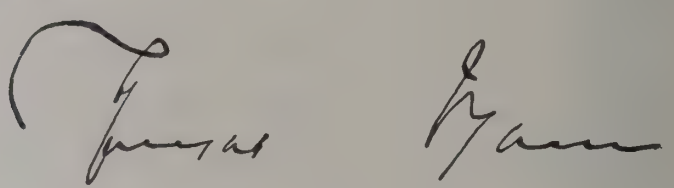

Among the many names of Scandinavian Literature, whose works I have studied, I give Knut Hamsun a place of honour. Of late I enjoyed his analysis of the primitive colony of pioneers, a splendid modernized Robinsonade of the near North. To me it is a reassuring lesson, how the small scandinavian nations so largely contribute to the World-literature.

T. G. Masaryk.

PAN

AV LØITNANT THOMAS GLAHNS PAPIRER

Denne Roman er Knut Hamsuns digteriske Triumf, Glorien over hans Kunst, hans Genis Storverk og Mesterstykke. I Pan troller han oss inn i Fabelens og Eventyrets Indialand, ovenover og hinsides Virkelighetens, Tidens og Rummets fattige og kjendte Dimensioner. En naken og evig Ensomhetsverden hvor alt Liv, al Følelse, al Menneskeeksistens, Mikro- som Makrokosmen luer op og forbrenner i salig Ekstase under Gledens røde skjælvende Sol og Sorgens hvite stille Stjærner. Her staar Verdensviljen i Zenith; Demiurgen traar sit Hjul; Midnatten dønner av Lys.

Sommernætter og stille Vand og uendelig stille Skoger. Intet Skrik, intet Fottrin fra Veiene, mit Hjærte var fuldt som av dunkel Vin.

Møl og Sværmere kommer lydløst flyvende, hitlokket av Skinnet fra Gruven og av Duften fra min stekte Fugl. De støter mot Taket med en dump Lyd, svirrer forbi mine Ører saa det farer koldt igjennem mig og sætter sig paa mit hvite Kruthorn paa Væggen. Jeg betrakter dem, de sitter skjælvende og ser paa mig. Det er Spindere, Borere og Møl. Jeg synes at nogen av dem er som flyvende Stedmorsblomster.

Jeg trær utenfor Hytten og lytter. Ingenting, ingen Støi, alt sover. Luften lyser av flyvende Insekter, av Myriader svirrende Vinger. Henne i Skogkanten

staar Bregner og Stormhat; Melbærlyngen blomstrer og jeg elsker dens smaa Blomster. Tak, min Gud for hver Lyngblomst jeg har set; de har været som smaa Roser paa min Vei og jeg graater av Kjærlighet til dem. Et eller andet Sted i Nærheten er der vild Nellik, jeg ser den ikke men fornemmer dens Duft.

Og der er Nætter hvor Blodet banker med tusen Pulses Kraft og Stjærnerne lyser som gule Fakler.

En Skaal, I Mennesker og Dyr og Fugler, for den ensomme Nat i Skoge, i Skoge! En Skaal for Mørket og Guds Mumlen mellem Trærne, for Taushetens søte enfoldige Vellyd mot mine Ører, for grønt Løv og gult Løv! En Skaal for den Livets Lyd jeg hører, en snøftende Snute mot Græsset, en Hund som snuser henad Jorden! En stormende Skaal for den Vildkat som ligger paa Strupen og sigter og bereder sig til Spranget paa en Spurv i Mørke, i Mørke! En Skaal for den miskundelige Stilhet paa Jorderik, for Stjærnerne og for Halvmaanen, ja for dem og for den! . . .

En Tak for den ensomme Nat, for Bergene, Mørkets og Havets Sus, det suser gjennem mit Hjærte! En Tak for mit Liv, mit Aandepust, for den Naade at leve inat, det takker jeg for av mit Hjærte. Hør i Øst og hør i Vest, nei hør! Det er den evige Gud! Denne Stilhet som mumler mot mit Øre er Alnaturens Blod som syder, Gud som gjennemvæver Verden og mig. Jeg ser en blank Spindeltraad i Skinnet av

min Nying, jeg hører en roende Baat paa Havnen, et Nordlys glir opad Himlen i Nord. Aa ved min udødelige Sjæl, jeg takker ogsaa meget fordi det er mig som sitter her!

Men Høsten kommer. Solen gaar i Hav. Og Nordlysnatten lægger sig som en tung uavrystelig Mare over Sind og Sanser.

Alt er saa underlig forandret. Dværgbjørken bløder rødt mot de graa Stener, en Blaaklokke hist og en Gjederams her reiser sig op av Lynget og vugger og suser sagte en Sang; hys! Alting slumrer, Maanen glir op i Nord, Bergene kaster gigantiske Skygger. Det er fuld Maane, den ser ut som en glødende Ø, den ser ut som en rund Gaate av Messing som jeg gaar utenom og forundrer mig over. Og Dagene gaar men Tiden staar stille.

Nu har jeg skrevet dette bare for min Fornøielses Skyld og moret mig som jeg bedst kunde. Ingen Sorg trykker mig, jeg længes bare bort, hvorhen vet jeg ikke, men langt bort, for jeg hører Skogene og Ensomheten til . . .

Carl Nærup

Paris, le 19 juin

Cher Maître,

Je vous salue et vous remercie de tout ce que vous m'avez donné; de tout ce que vous avez donné au monde. Je connais presque toute votre œuvre, je l'aime et je regrette de ne pas savoir votre langue afin de connaître les mots mêmes que vous avez voulu choisir. — C'est le plus bel hymne que poète ait jamais chanté —, la vie; car il rappelle à l'homme que son premier bonheur, l'instinctif, l'élémentaire, celui que tout homme possède naturellement et librement en dehors de vie sociale, hiérarchie, gloire, fortune (toutes inventions humaines), c'est le bonheur de vivre tout simplement! La nature ne se soucie de rien, peu lui importe l'invention de l'homme, la maladie, la mort! Elle crée et victorieusement donne le bonheur de vivre à tout ce qu'elle produit. Votre chant est victorieux comme la nature!

Même en ce moment où je ne suis qu'un chaos de tristesse, où je n'aspire qu'à rejoindre les éléments je sens qu'il vient ébranler mon engourdissement.

Sûr et rapide comme un pêcheur de perles il fend les ténèbres de mon cœur, frappe son dernier fond, celui que je ne vois presque jamais, y trouve le bonheur de vivre et y met le feu! — Et un seul désir me tourmente: devenir une alouette qui à l'aurore perce les airs comme une vrille et tournoie au soleil étourdie par le soleil et par la hauteur, étourdie par son propre chant!

Nous avons joué « Au Seuil du Royaume ». Certainement ma sympathie va à Kareno, mais Ellina a une telle audace dans son désir de vivre qu'elle en est magnifique et ensorcelante.

Sa cruauté même est saine, fière, joyeuse. Et j'ai une sorte d'admiration jalouse pour elle.

Quand au 4me acte je m'en allais en frappant la porte bien fort afin que Kareno l'entende mieux, j'éprouvais la sensation que doit éprouver la reine-abeille quand après avoir choisi son mâle, ivre de bonheur, elle quitte la ruche et part pour son vol nuptial. — Pardonnez cette longue lettre. Je n'ai pas le don de la parole ou encore moins celui de la parole écrite, j'ai essayé seulement de vous dire le bonheur que me donnent vos paroles.

Cher maître, je vous salue et vous remercie!

Ludmilla Pitoeff

GEORGES SAUTREAU

LE STYLE DE KNUT HAMSUN

Sans doute serait-il fort intéressant d'étudier le style de Knut Hamsun du point de vue historique, de le comparer à celui de ses devanciers et de ses contemporains, de rechercher les influences qui ont contribué à sa formation et celle qu'il a pu exercer, mais une telle étude exigerait une connaissance approfondie de la littérature norvégienne que je ne possède malheureusement pas.

On pourrait aussi concevoir un examen de chacun des livres de Hamsun dans l'ordre chronologique, mais il ne semble pas que dans cette oeuvre abondante on puisse suivre un progrès, un perfectionnement du style. Dès son premier roman, SULT, Hamsun est en possession de son instrument parfaitement accordé. Celà tient sans doute à ce fait qu'après avoir publié, autour de sa dix-neuvième année, quelques essais de jeunesse qui ne comptent pas dans sa production littéraire proprement dite, il demeura dix ans muet, et pendant ce temps se forgea dans le silence une langue toute personnelle, d'une résonance originale.

S'il y a, dans la conception littéraire de Hamsun, une évolution incontestable qui va de l'étude du « moi » à la psychologie individuelle d'autrui et enfin à la peinture de l'homme dans son milieu social, le style, dans sa structure d'ensemble, demeure sensible-

ment le même, avec de simples différences de détail et de circonstance.

Je me trouve tout naturellement amené, par mon rôle de traducteur de Hamsun, à étudier son style du point de vue technique. Au reste, la difficulté n'en devient pas moindre, car la caractéristique principale du style de Hamsun, c'est le charme et n'est-il pas absurde de tenter une analyse de cette chose mystérieuse et indéfinissable qu' est le charme? Autant vouloir faire comprendre la beauté d'une fleur en étudiant sa structure et ses fonctions, autant essayer d'expliquer un parfum en le réduisant à ses élements chimiques.

Les mots, monnaie d'échange intellectuel entre les hommes, ont un sens précis, utilitaire, connu de tous; il suffit, pour exprimer sa pensée de manière compréhensible, de les construire en phrases conformes aux règles de la grammaire. Toutefois, l'application de ces règles comporte une certaine contingence qui laisse place à la fantaisie et nous connaissons tous des gens ayant un tour original de langage, c'est-à-dire déjà un style personnel.

Ces gens, Knut Hamsun possède un flair tout spécial pour les découvrir; il a pour eux une sympathie particulière qui lui permet de les comprendre, de s'approprier leur style, et il possède à tel point l'art de le reproduire qu'en faisant simplement parler ces personnages, il leur donne une vie individuelle, d'une vérité et d'une intensité extraordinaires.

Il ne manque pas d'écrivains qui possèdent les dons d'imagination, de psychologie, de poésie, nécessaires pour faire de bons romans ou de bonnes pièces de théâtre, et qui cependant écrivent d'une manière banale, sans couleur, sans éclat, en un mot sans personnalité.

D'autres, au contraire, par le choix des mots, par la manière de les agencer dans la phrase grammaticale, savent faire ressortir le trait caractéristique d'un personnage, évoquer un paysage: ce sont des artistes qui ont un style original.

Mais, indépendamment de leur sens, les mots possèdent une valeur musicale, constituée par leur son, leur accentuation, le nombre de leurs syllabes, et il existe un art tout spécial, en dehors de l'agencement logique et grammatical, de les juxtaposer dans la phrase pour donner à celle-ci une sonorité, un ton, un rythme particuliers. On peut ainsi composer avec des vocables de véritables phrases musicales et par ce moyen suggérer au lecteur des sentiments que le sens précis des mots serait impuissant à exprimer.

Hamsun possède au plus haut degré ce sens musical. Il écrit dans En vandrer spiller med sordin: «Der er strømmet ind paa mig i en meningsløs Rækkefølge vilde og ømme Navne . . . . Uganda, Tananarivo, Honolulu, Venezuela, Atacama. Var det Vers? Var det *Farver*? . . . .»

Sans insister sur la preuve manifeste donnée ici que,

comme Baudelaire, comme Flaubert, comme Rimbaud, Hamsun jouit du privilège de l'« audition colorée » et perçoit une correspondance entre les sons et les couleurs, constatons que cette simple succession de mots qui ne forme pas une véritable phrase, dégage une musique propre, perceptible même à une oreille étrangère. C'est ce caractère musical des mots qui constitue l'essence du vers et qui rend les poèmes proprement intraduisibles. Le traducteur peut, une fois par hasard, avoir le bonheur de trouver dans sa propre langue des mots reproduisant le rythme du vers original, mais il ne peut jamais en rendre la sonorité ni par conséquent la musique; il ne peut y avoir, même dans les cas de réussite exceptionnelle, qu'une heureuse transposition.

Enfin, les mots ou du moins certains d'entre eux, semblent posséder une sorte de pouvoir magique, une puissance incantatoire, indépendante de leur sens, indépendante même de leur musique et qui constitue leur qualité la plus haute et la plus intime. Si nous considérons, par exemple, cette phrase de PAN: «Sommernætter og stille Vand og uendelig stille Skoge. Intet Skrig, intet Fodtrin fra Vejene: mit Hjærte var fuldt som av dunkel Vin», nous trouvons à l'analyse: d'abord une énumération sans verbe, puis une seconde énumération, négative celle-là, sans verbe non plus, et comme conclusion une image hardie et inexplicable logiquement. Et pourtant, rien qu'à lire ces

mots, nous éprouvons toutes les sensations de la vue et de l'ouïe, toutes les impressions de calme, de joie et en même temps presque d'effroi que l'on ressent par une nuit d'été, nous sommes ravis par un charme et notre coeur est bouleversé d'une sorte d'ivresse sacrée.

C'est que, pour le poète — et Hamsun est avant tout un poète — il y a, entre les mots et les choses, un accord mystérieux que connaissaient les mages des anciens âges, eux qui avaient le pouvoir, avec des mots, de créer les choses. Ce secret, on croirait que Hamsun l'a retrouvé et en use pour faire surgir les choses, non seulement devant nos yeux, mais dans notre âme, et non pas les choses nues, mais chargées de sentiment.

Dans PAN surtout — et c'est ce qui donne à ce livre son charme incomparable — les phrases de ce genre abondent. «Jeg sad i Hytten . . . . . en glad og dunkel Uro gik ud og ind av mit Hjærte».

«Stille høj Himmel, svale Nætter, mange klare Klange, og kjære Lyd i Skog og Mark».

Hamsun ne se sert pas de longues périodes, mais en général de phrases courtes, d'une allure nonchalante, comme d'un flâneur qui va au hasard, avec des arrêts, des hésitations, des retours, des corrections, des réticences, et qui pourtant, malgré toutes les apparences, sait parfaitement où il va, où il veut nous mener, et nous y mène sans que nous concevions même la possibilité de ne pas le suivre. Hamsun

semble écrire comme on parle, le plus naturellement du monde, sans aucun effort. Mais à y regarder de près on est étonné de voir avec quel soin il choisit ses mots et la tournure qui les met en valeur.

Par la simple répétition d'un mot, il sait obtenir des effets extraordinaires.

«I de sidste Dage har jeg tænkt og tænkt paa Nordlandssommerens evige Dag», et dès cette première phrase de PAN, nous sommes, nous aussi, pénétrés jusqu'au fond de notre être par l'obsession de cet été du Nordland.

Ce procédé est très fréquemment employé dans PAN: «Jeg tier og tænker, tier og tænker» et ailleurs: «Fuld av Glæde over alt, alt . . » Et ici cette répétition même indique une hésitation; après l'affirmation *over alt* il y a comme un doute, *en betænkning*, puis une confirmation par la répétition de *alt*.

A étudier le style de Hamsun, il semble que rien n'y soit l'effet du hasard, même les nonchalances ou les apparentes négligences. «For nogle Dage siden fik jeg tilsendt et Par Fuglefjære langvejs fra, fra et Menneske som ikke skyldte mig dem, *men* to grønne Fjære i et kronet Ark Postpapir forseglet med Oblat». Ce *men* attire d'autant plus notre attention qu'il ne rime à rien, grammaticalement; ce petit mot imprévu semble nous montrer du doigt les deux plumes vertes; il nous fait sentir tout de suite l'importance fatale de cet envoi.

Lorsque Hamsun écrit «nynnende *av* Ligegyldighed» au lieu de l'expression courante «med Ligegyldighed», il y a là une nuance volontaire. C'est l'indifférence qui pousse le personnage à fredonner, il est conscient de cette indifférence et il veut la manifester à la personne intéressée aussi bien qu'au lecteur.

Ce n'est pas sans raison que Hamsun use si souvent de ces formules qui allongent la phrase et retardent le mouvement: elles suspendent le verbe pour lui donner plus d'importance. «Jeg giver mig til at skrive». «Jeg kommer til at huske». «Man giver sig til at se ret frem . . . .». «Jeg kan huske en Mand som kunde komme gaaende».

Sans doute ces manières de parler existent dans la langue de tous les jours, et Hamsun ne les a pas inventées, mais d'ordinaire, on évite de les employer dans la langue écrite. Elles donnent au style de Hamsun une allure qui lui est propre, et le traducteur malavisé qui les supprimerait comme inutiles effacerait par là même une foule de nuances et d'intentions.

Hamsun emploie assez fréquemment la comparaison. Parfois très simple comme: «Et Sejl, lidet og hvidt som en Maage paa Vandet», mais combien gracieuse et évocatoire. Parfois énergique et presque vulgaire: «Kinderne stod som to Skaaler med Bunden ind», mais cruelle et exacte, faisant surgir à nos yeux la

figure d'un homme rongé par la faim. Parfois humoristique: «Jernbanen . . . . . den ender her; den gaar saa langt som den kan komme, og stanser saa, som en Kork i en Flaske». D'autres fois, la comparaison se développe du domaine physique au domaine moral. «Jeg tændte min Pipe . . . . . Tobakken krøp op som glødende Smaaormer av Asken. Saaledes myldrer ogsaa Tankerne i mit Hode».

Le plus souvent, la comparaison n'est pas énoncée tout au long, elle se ramasse en une image, laissant au lecteur le soin de retrouver l'association d'idées qui y a conduit. «Mit Hjerte hvæsed i mig» implique une comparaison tacite du coeur avec un fauve furieux, prêt à bondir. «Et Slør av Sus» nous fait sentir à merveille l'enveloppement moelleux et vaporeux du murmure des bois, et il est amusant de rapprocher de cette image une autre phrase de Hamsun: «Suset fra en Fos, det er som en hørlig Skodde» où la comparaison est explicitement développée.

Mais, en général, Hamsun recherche de préférence la concision, et il n'hésite pas à contracter deux images en une seule phrase, par exemple: «Himlen skjælver av det vidunderligste blaa». Il excelle, par ce procédé de contraction, à mêler intimement à la nature les états d'âme de ses personnages, comme quand il écrit: «Luften var tom og lys, og mit Sind var uten Skygge». Peut-on imaginer une phrase plus émouvante dans sa simplicité et sa brièveté que:

«Det er sent, mit Hjerte har kvældet sig» où la comparaison reste implicite entre le soleil qui disparaît derrière l'horizon sans plus de chaleur ni d'éclat et le coeur las d'un homme arrivé au soir de sa vie? Quelle mélancolie tragique dans: «Disse to Øjne var lastet til Randen av Kjærlighed» où les yeux deviennent de frêles esquifs chargés d'amour jusqu'au bord et prêts à couler.

Parfois, Hamsun prend une expression courante qu'il applique, sans la déformer, à un objet absolument imprévu. «Saa driver jeg da rundt og rundt *om mig*, og koser mig, og er alene». Comme cette phrase exprime la douloureuse solitude morale d'un homme qui n'a plus personne à qui communiquer ses sentiments et qui pourtant en arrive à se complaire dans cette solitude, et à y trouver une sorte de délectation perverse.

Il est rare que les images de Hamsun nous apparaissent comme cherchées; le plus souvent elles viennent tout naturellement s'insérer dans la trame du récit; originales, hardies, variées, elles se pressent, abondantes, s'enchaînent et s'engendrent les unes les autres.

Dans Sult par exemple, quand le héros attend dans le bureau du rédacteur, il remarque sous sa table de travail: «en umaatelig Papirkurv . . . . . dette uhyre Gap, denne Dragekjæft som altid stod aapen, altid var færdig til at motta nye kasserte Arbejder

. . . . . nye knuste Haap». Comme, après une première image comique, ces trois petits mots sonnent lugubrement et nous font passer dans les moëlles le frisson du désespoir.

Je ne connais pas un écrivain qui sache comme Hamsun rendre les impressions du silence.

Dans SULT: «Bare stilhetens øde Lyddulm tier mig monotont i Ørene».

Dans UNDER HØSTSTJÆRNEN: «Det tier en himmelgod Fred til mig fra hvert Træ i Skogen».

De telles expressions, qui sont déjà d'une hardiesse inouïe dans la langue originale, deviendraient, traduites littéralement en français, de véritables non sens. Elles font le désespoir du traducteur qui peut, tout au plus, en donner une faible équivalence.

La lumière aussi est un élément que Hamsun excelle à mêler, dans des images en coups d'éclair, à la vie physique et morale de ses personnages. «Det gav et fint, vidunderlig Sæt gjennem mine Nerver, som om det gik Ilinger av Lys gjennem dem» — «Min Tanke stryker ind i en Orkan av Lys».

Par contre, Hamsun a la phobie de l'obscurité. Dans la scène magistrale de la nuit *i Raadstuen* dans SULT il arrive à nous rendre palpable «dette tykke Massemørke som ingen Bund hadde» — «Det samme Mørke, samme uutgrundelige sorte Evighet».

D'ailleurs, toute cette scène est écrite avec un art subtil, où la précision sèche d'une observation

médicale s'allie à la fantaisie la plus fantastique pour nous faire éprouver à nous-mêmes l'hallucination à laquelle le héros est en proie.

Hamsun a le génie des « alliances de mots » dont il sait tirer les effets les plus variés, tantôt en joignant à une expression concrète un mot abstrait: «Det lurte Hemmeligheder i hans Øjne». «Jeg gjorde mig tung av Vederhæftighed»; tantôt en accolant deux mots qui jurent ensemble: «Bare av dejlig Foragt for Himlen». «Jeg beruset mig i denne makeløse Synd». «Vilde Dejlighed». «Fraadende Herlighed».

Dans la scène citée plus haut, le héros de SULT, pour dominer sa terreur des ténèbres, parle tout haut, et il dit: «Jeg la min Tale i Departements-Stil». Ce procédé, Hamsun lui-même l'emploie assez souvent: «I kraft av min eminente Uskadelighed». «Jeg lo av Falkenbergs Overtro og sa at hans Standpunkt var forladt av Videnskapen». «..... at jeg, paa et andet Sted, hadde private Tarv at ivareta».

Par la disproportion voulue entre la solennité du style administratif et la banalité de la situation, Hamsun obtient des effets surprenants d'ironie et de comique.

Il possède d'ailleurs au plus haut degré le don de l'humour et il excelle à présenter un personnage sous un aspect qui excite irrésistiblement le rire. «Denne frugtsommelige Kone som dominerer hele den trange Gate med sin Mave». «Engang saa jeg hans ene Ben mot Himlen, det var da han faldt av».

Chose curieuse, Hamsun ne *décrit* pour ainsi dire jamais ses personnages, et encore moins ses personnages principaux. Il les connaît si intimement, il les *voit* si vivants devant ses yeux qu'il ne songe même pas à nous les présenter dans un portrait en pied, et il les fait vivre devant nous avec une telle vérité que nous les voyons nous-mêmes selon notre propre imagination et n'éprouvons pas le besoin d'avoir d'eux une description précise. Mais, au cours de l'action, Hamsun note çà et là un détail mis en valeur par telle ou telle circonstance, et cela donne à son récit une vie intense, car c'est un cas fréquent dans la vie réelle de percevoir tout à coup chez une personne familière un trait de physionomie jusque là inaperçu.

Et nous touchons ici au noyau même de l'art de Hamsun. Adorateur de la vie sous toutes ses formes, il est en profond accord avec elle; il en absorbe les images, les mouvements, le rythme, et ayant, dirait-on, pénétré son secret, il la recrée par un don magique selon sa vérité personelle et la revêt pour nous du manteau féérique de son style enchanteur.

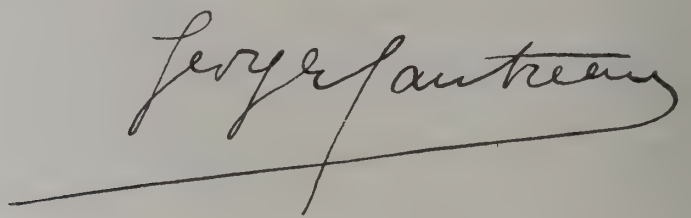

MENS HAMSUN SKREV PAN

EN ERINDRING FRA MINE TEKNIKERDAGE

Sommeren 1894 reiste jeg til Kristiansand for at træffe Knut Hamsun.

Jeg hadde aldrig set ham for mine øine, aldrig vekslet en linje med ham, jeg hadde bare læst hans bøker, og især hadde jeg læst Sult. Og da jeg en dag fik høre, at Hamsun var i Kristiansand, styrtet jeg dit over hals og hode. Jeg hadde ingen introduktion, men jeg hadde nogen vers i kufferten, som jeg tænkte at faa ut til høsten, jeg var tekniker den gangen og hadde netop tat eksamen ved Skiensfjordens skole, tyve aar og fuld av mod.

Hamsun hadde aaret i forveien utgit romanen Ny jord, hvor han tar fat paa samtidens diktere og sabler dem ned under fuld musik. Jeg hadde naturligvis læst boken likesom jeg visste besked om, at han også hadde gaat løs paa Ibsen — det lot i det hele til, at han var en meget respektløs herre, av hvem man kunde vente sig noget av hvert. Jeg hadde al grund til at passe mig, allikevel faldt det mig ikke ind at ha nogen betænkelighet ved at opsøke ham. Sult's forfatter maatte være et menneske, hvad han saa hadde skrevet ved siden, det var jeg usvikelig viss paa. Jeg elsket boken og kunde den utenat, og min kjærlighet har ikke kjølnet med aarene. Jeg

synes den dag i dag, at den er Hamsuns egentligste verk.

Den første kjending jeg møtte i Kristiansand, var en literært interesseret kontordame, som var uhyre fornærmet paa Hamsun. Han hadde netop holdt et foredrag om Ibsen, fortalte hun, et frækt foredrag, et skandaløst foredrag, og der hadde han tillatt sig at si, at det var ikke noget med hele Ibsen. Det var bare publikums taapelighet, publikums næsegruse beundring, publikums hang til at la sig dupere, som holdt illusionen ved like. Publikum trodde mere paa Ibsen, end de trodde paa sine egne sanser. Om Ibsen for eksempel sa, at et hvitt hus var sort, saa sa de, at det var sort alle sammen, og om Ibsen pekte paa væggen der og sa, at det var en kaffekjele, saa vilde publikum jatte efter og si, at det var en kaffekjele — og hjælpe den, som sa imot!

Kontordamen saa forarget paa mig og vilde ha medhold paa flekken:

— De vil vel ikke forsvare ham, hvad?

— De vet ikke, hvor han bor, spurte jeg.

Nei, det visste damen ikke, hun var like glad med hele Hamsun, han hadde latterliggjort handelsstanden i Ny jord og gik og agerte pariser i byen med blaa slængkappe og røde hansker — affektert og naraktig helt igjennem.

Og saa husker jeg ikke mere om hende.

Den anden, jeg traf, var en ældre frøken, som jeg

hadde erende til. Saa snart det var fra haanden plumpet jeg ut med min beundring for Hamsun og spurte, om hun visste hvor han bodde.

Nei, det gjorde frøkenen ikke, hun visste riktignok, hvor han vanket, men da hun kjendte min far, syntes hun ikke, hun kunde forsvare at hjælpe en grøn ungdom som mig til at komme sammen med et menneske som Hamsun, forfatteren til produktet Sult . . .

Ottiaarenes aand svæved endda over vandene.

— Men du store verden, sa jeg — min far er jo Hamsuns store beundrer og er vældig begeistret for Sult!

— Er Deres far begeistret for Sult?

Jeg var stolt ved at kunne svare, at riktignok var min far prest, men at han ikke hadde tapt hodet for det, som saa mange av hans kolleger.

— Han vet, at jeg er reist for at træffe Hamsun.

Saa toet frøkenen sine hænder og fortalte at Hamsun vanket paa et hotel i Vestre Strandgate tæt ved bryggen, jeg tror det het Victoria den gangen. Han var der gjerne om formiddagen, mellem 12 og 2 om jeg husker riktig, jeg kunde sikkert træffe ham der.

Jeg saa paa klokken, da jeg var gaat — jo, det passet akkurat.

Nogen faa minutter efter stod jeg i hotellet og spurte efter Hamsun. Jeg hadde kanske litt aandenød —

det var jo saa sin sak for en umoden Porsgrunds-tekniker at skulle gi sig i lag med en mand, som hadde gjort det av med selveste Ibsen — men jeg tvang mig saa godt jeg kunde og gik paa, som den vaage-hals, jeg var.

— Jo vær saa god, sa det likegyldig — ind døren til høire der.

Det var næsten forargelig at høre, det var som jeg hadde spurt efter Olsen, efter hvilken som helst handelsreisende bare, istedenfor efter Sults navnkun-dige dikter.

Jeg kom ind i en liten tom salon med en aapen dør like imot mig, en mand saa ut i det samme, og jeg nævnte mit erende engang til.

— Et øieblik, svarte det.

Nogen snakket i værelset indenfor, saa kom det en brunlet mand i døren og saa paa mig med et forskende blik, han kom saa forunderlig rolig og stilfærdig, øinene var saa dype og tunge — jeg hadde ikke nødig at spørre, jeg saa med engang hvem det var.

Saa begyndte jeg at forklare.

Jeg er viss paa, han kjendte sig litt bryd, men han lot sig ikke merke med noget, satte sig bare paa en stol ved bordet og saa opmerksomt og alvorlig paa mig. Det var noget drømmende over ham, noget vel-gjørende dæmpet og behersket, hans stemme var saa behagelig i klangen, saa lavmælt og tydelig paa en-

gang. Det var absolut intet voldsomt over ham, intet tilgjort og affektert, som jeg hadde hørt, det var tvert om noget sindig ved ham, noget avslepet og velover-veiet, næsten beskedent kunde jeg si. Han virket i høi grad sympatisk.

Fra og til løftet han blikket og saa ut over kanten paa lorgnetten, kanske for at tvinge et smil, min unge, fremfusende opriktighet, mine uforbeholdne uttalelser kunde nok gi anledning til det. Jeg husker at jeg sa:

— Jeg har netop læst Deres siste bok og jeg vet at De liker ikke unge diktere, men jeg maa nok desværre bekjende, at jeg tænker paa at bli dikter, jeg ogsaa.

Nu kunde han nyttet leiligheten og blit kvit mig, sagt at jeg fik gaa til en anden, hvis jeg kom for den saks skyld, men isteden smilte han litt:

— Nu skal De ikke ta det saa bokstavelig.

Det laa en skygge av træthet over ham, jeg kunde ikke undgaa at merke det og plumpet ut med et nyt spørsmaal:

— Arbeider De meget om dagen?

— Mere end nogensinde, sa han.

Tonefaldet sitter endda i øret, det var dvælende, næsten tungsindig, jeg husker jeg tænkte ved mig selv, at manden som sat der foran mig, trods sin humor, sin fandenivoldskhet, inderst inde var en øm natur, saar og blyg paa samme tid. Jeg tror endda jeg hadde ret.

Naar jeg tænker tilbake paa det, er jeg skamfuld over mig selv, men jeg, gutungen, blev sittende der og prate mit tomme sniksnak med Hamsun, og Hamsun lot sig taalmodig plage. Tilslut fik jeg mig da til at spørre, om han vilde se paa mine dikte.

Det vilde han svært nødig.

— Jeg forstaar mig ikke paa dikte, sa han — jeg kan ikke hjælpe Dem noget. Hadde det været prosa, saa —

— Men jeg har prosa ogsaa, sa jeg og straalte op ved haabet — en hel del smaa fortællinger. Flere av dem er i avisutklip, saa de er svært lette at læse!

Gud vet, hvad han tænkte i sit stille sind, men han svarte ialfald venlig:

— Ja, ja, saa kom med *dem*.

Saa fik han mine smaa prosastykker og lovet at læse dem snarest mulig — og det gjorde han virkelig ogsaa. En eller to dage efter møtte jeg ham i Markens gate, han kom ganske riktig i en blaa slængkappe og hadde vakre, rødbrune hansker paa hænderne, men han var absolut ikke pariser, han var et fuldkommen usnobbet menneske, sig selv og ikke andet end det. Han stanset, da han fik se mig og begyndte straks at snakke om fortællingene.

— De er saa altfor ung, var det første han sa — tyve aar, det er jo ingenting — hadde De endda været saa gammel som jeg eller ialfald over tredve —

Han valgte sine ord meget omhyggelig og lot mig forstaa paa en skaansom maate, at han syntes det hele var noget skrap. Men paa samme tid var han saa forsiktig og nænsom — likesom bange for at traa noget ned:

— Forresten saa skriver De meget bedre end jeg gjorde i Deres alder, det er ikke det. Men De er for ung, skjønner De, kjære Dem, tyve aar, De er jo endda ikke begyndt at leve!

Vi gik litt frem og tilbake i gaten, han frittet mig saa smaat ut om mine forskjellige forhold, det var som han kunde ikke slaa sig til ro, før han visste, at jeg hadde det godt og ikke led savn paa noget vis. Det var tilslut som helten i Sult gik lys levende ved siden av mig:

— Jeg skulde saa gjerne ha hjulpet Dem, forstaar De, det er bare det forbandede, at jeg har saa litet selv for tiden.

Om det var samme dag eller næste husker jeg ikke sikkert nu, men vi møtte Vilhelm Krag paa et hjørne. Hamsun sa med engang:

— Her er en ung mand, som har skrevet nogen dikte, De skal gjøre ham den tjeneste at se paa dem med det samme, jeg skjønner mig saa litet paa den slags.

Ja, Vilhelm Krag var villig og blev med og læste diktene. Han sa mange pene ord om min form, men fandt med god grund, at de var litet originale og

gav mig det fornuftige raad at se tiden an nogen aar endda og ikke forhaste mig med utgivelsen og derved foregripe begivenhetenes gang.

Da jeg møtte Hamsun igjen, spurte han hvad Krag hadde sagt. Og jeg fortalte det noksaa mismodig og skjulte ikke, hvad kritikken gik ut paa. Saa sier Hamsun med ett:

— La mig faa se paa dem allikevel!

Det var, som han vilde forvisse sig om, at det ikke var gjort mig nogen uret, det var noget merkelig omsorgsfuldt ved ham, det kom flere ganger for dagen i den korte tid, vi var sammen.

Han fik diktene og beholdt dem nogen dage, og saa møtte jeg ham paa gaten igjen.

— De skriver bedre vers end prosa, sa han — De er mere moden der.

Jeg fortalte, at andre hadde sagt det motsatte, men han holdt paa sit.

— Naturligvis, De er endda for ung, men De har enkelte uttryk og billeder som virkelig er gode.

Han saa ut over kanten paa lorgnetten, som han gjorde imellem og citerte en enkelt linje:

— Det er godt, la han til og gjentok nogen ord — det er godt, det der, det er virkelig godt!

Jeg nævnte et enkelt dikt i samlingen og spurte hvad han mente om det.

— Det er godt, sa han igjen — han gjør pinedød ikke maken, han Krag!

Men ellers lot han mig forstaa paa sin gode, varsomme maate, at han fandt samlingen umoden som helhet, og at jeg sikkert stod mig paa at vente med utgivelsen.

— Imens kan De jo arbeide videre, det gjælder i det hele at arbeide, arbeide, arbeide hver dag!

Arbeidet utviklet, mente han, men det skulde være jevnt arbeide, flid og energi hver dag. Det skrevne kunde bare ligge, man skulde holde paa at arbeide, for engang virkelig at *kunne* arbeide, ikke bare stole paa sit talent og fra og til gjøre et enkelt ryk.

Har nogen ung dikter faat et bedre raad? Desværre fulgte jeg det ikke, noget jeg angrer paa den dag idag.

I min ungdommelige iver og begeistring hadde jeg et par gange bragt samtalen ind paa hans egne bøker. Jeg visste, han hadde bod i Lillesand, og saa spurte jeg ham engang, om Mysterier ikke foregik der, det var saa meget i det rent ytre, som passet paa Lillesand.

Han saa litt bryd ut og satte sit eftertænksomste ansigt op.

— Hm, nei, jeg tænkte paa Sarpsborg.

Jeg hadde en tvil i mit stille sind, men lot den heldigvis ikke komme til orde. Saa gik vi og drev litt nede ved bryggene, Hamsun likte at gaa der, og hvordan det var eller ikke, kom jeg til at nævne Jonas Lie.

— Hvad synes De om ham, spurte jeg troskyldig.

Jeg tør ikke fortælle, hvad Hamsun svarte, men det var en meget litet ærbødig ytring, som stak av mot hans varsomme væsen ellers og viste hvor lysten til at endevende de store sat friskfyraktig og levende i ham. Den store humorist hadde et øieblik stukket hodet ut av skallet, saa trak han det skyndsomt tilbake, og der gik han som før paa gaten med sin halvt drømmende mine og sit dype, melankolske blik, en stille og varsom vandrer paa jorden med en eiendommelig, tyst gang. Det var i det hele noget tyst ved ham, noget rolig og dæmpet over alle hans bevægelser. Sults dikter var ikke noget brushode, det var intet utfordrende ved hans maate at være paa, han var et helt indvendig menneske, om jeg kan bruke et slikt uttryk, en sindig mand, eftertænksom og drømmende, men med en dyp understrøm av humor, saa han ogsaa hadde raad til at le av sig selv og de sprell han kunde gjøre iblandt.

Den siste aften, jeg var i byen, fulgte jeg ham et stykke hjemover. Hamsun bodde paa Lund den gangen og arbeidet hver dag paa Pan, men jeg har forgjæves eftersøkt huset, naar jeg siden har været i Kristiansand. Han var altid litet meddelsom om sig selv, men denne aften gjorde han en undtagelse og fortalte mig litt om sit arbeide, uten at nævne, hvad det var.

— Denne manden, sa han flere ganger — denne manden, jeg tumler med!

«Denne manden» var løitnant Glahn, helten i boken, som kom om høsten.

En sætning husker jeg særlig godt:

— Naar jeg nu bare er færdig med denne manden, saa slaar jeg det over ende hele spillet!

Han gjorde en rund bevægelse med armen i den stille, menneskетomme gate likesom han feiet noget ned . . .

(Nogen aar senere brukte Bjørnson omtrent de samme ord i en liten karakteristik av Hamsun. Den staar, om jeg ikke tar feil, i hans brev om den norske dikterflaate, jeg tror det blev offentliggjort i Kringsjaa.)

— Gaar det let med arbeidet, spurte jeg.

Det kom noget træt og bekymret i hans mine:

— Jeg skriver jo hver dag, men ofte kasserer jeg det alt sammen, hele ukens arbeide, og begynder paa igjen — river det i filler hvert grand —

Litt efter trak han hansken av og rakte mig en hvit, velpleiet haand. Jeg kan endda se ham, som han stod der i tusmørket med sin blaa, folderike slængkappe omkring sig, og en «stiv» hat paa sit vakre hode. Han slog mig kameratslig paa skulderen og gav mig nogen opmuntrende ord med paa veien. Det var saa visst intet tilstræbt ved ham, intet ytre effektjageri som spissborgerne vilde ha det til, det var en

mand, som stod der, et medfølende og godt sind, en stilfarende, lydhør natur — et menneske, slik som jeg hadde trod.

Jeg sender ham min beste hilsen
og min hjerteligste tak.

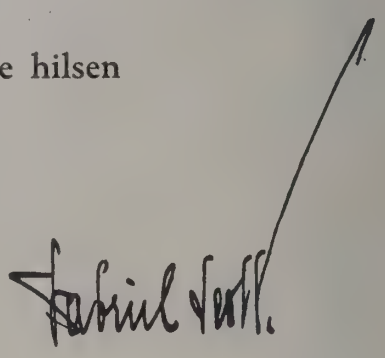

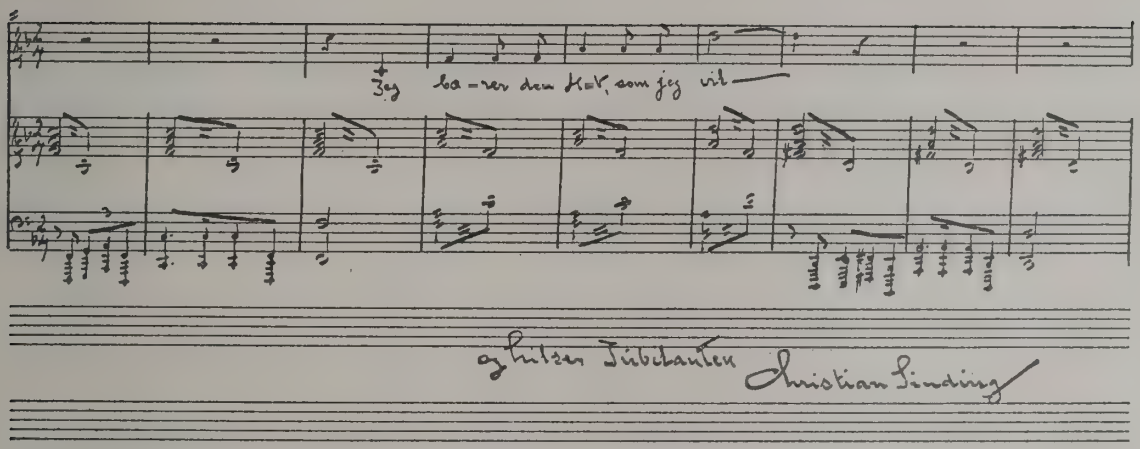
Zeg ba-rer den K=V, som jeg vil
Christian Sinding

ETT TACK TILL KNUT HAMSUN

Jag vill gärna begagna detta tillfälle att sända Knut Hamsun ett varmt tack, icke blott för vad han i största allmänhet har betytt för mig och hela mitt släktled, men också för en stor tjänst, som han gjorde mig en gång för snart fyrtio år sedan.

Det låter otroligt nu, men det är verkligen sannt: jag gick på den tiden i Amerikadrömmar, frestad som så många andra av

> det fria landet i väster,
> där ingen kung finns och inga kitsliga präster

— som det hette i en visa på den tiden. Personligen hade jag visserligen ingen grund att klaga vare sig över kung Oscar eller prästerna, men jag ogillade deras existens, rent principiellt. (På den tiden var jag, som man kan förstå, en man med principer.) Kort sagt, om jag bara hade kunnat skaffa mig respengar, hade jag bestämt givit mig av.

Då kom en dag, jag tror det var på höstsidan 1890, en av mina studentkamerater (det var för resten Carl G. Laurin, den senare konsthistorikern) till mig med en ny bok av en ny författare, som han sade att jag absolut måste läsa: *Fra det moderne Amerikas Aandsliv* av en viss Knut Hamsun.

Jag läste boken, och då jag hade läst den, tyckte jag inte längre att det brådskade så förskräckligt med

Amerikaresan. Så mycket mera angeläget fann jag det under de närmaste åren vara att läsa allt vad Knut Hamsun skrev. Och fast slumpen aldrig har fört mig tillsammans med diktaren, har jag i all anspråkslöshet velat säga honom ett tack för vad han givit, om också mitt tack kommer sent — «*Under Høststjernen*», kan man verkligen säga.

Köpenhamn, 24. juni 1929.

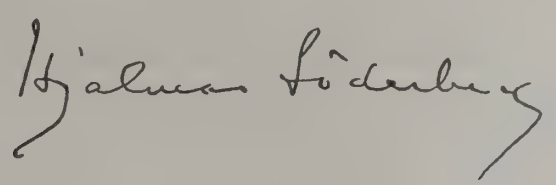

Kjære Knut Hamsun.

Gjerne vilde jeg ha sendt dig noet annet og mere end denne hilsen til din syttiårsdag. Der foresvævet mig også ideen til en liten avhandling for Hamsun-boken. Jeg vilde gjerne ha skrevet noet om din «stil», slik som jeg opfatter den i forhold til ældre norske dikteres kunstneriske uttryksform — Wergelands, Ibsens, Bjørnsons, kanske også Kiellands.

En nødvendig, forøvrig kjærkommen reise til Spania gjorde denne plan til intet, og nu sitter jeg her i Madrid uten hjelpemidler til å fuldføre den påbegyndte artikel. Kanske var det også det beste, at tingene tok denne vending. For muligens vil du og sikkert andre kunne si: Hold dig til dit fag — du er ialfald ikke litteraturhistoriker!

Dertil vil jeg i al beskedenhet indvende, at studiet av kunstnerisk «stil», den personlige uttryksform, har fra min tidligste ungdom og gjennem alle år vært min hovedinteresse i kunststudiet, og jeg har forfulgt denne interesse systematisk og bevisst, ikke bare på billedkunstens område.

Der er et gammelt ord som heter «Ars una». Kunsternes og videnskapernes enhet er et skolastisk begrep, som bl. a. har funnet skjønne og dypsindige uttryk i skulpturen på de gotiske kirkefaçader. Kunstarternes specialisering og opdeling er et moderne degenerationstegn.

I middelalderens idékreds hang kunsterne og videnskaperne sammen, geometrien og aritmetiken var en «kunst» såvel som maleriet og skulpturen. Og den gotiske enhetsfølelse av det menneskelige arbeide strakte sig videre endda. Den tok jordarbeidet på marken med under årstidernes veksel. Alt sammen stod det under himmellegemernes styrelse, under Zodiakens tegn. Alt jordeliv var evige kræfter underlagt.

Som en ekstrakt av denne enkle filosofi om livets og naturens sammenhæng former sig begreperne om de fire kristelige kardinaldyder, som betegner livets mål og mening:

Fortitudo — styrken, kampviljen, den væbnede åndsmakt med kølle og løvehud, uforfærdethetens og urokkelighetens princip, farlig i angrep.

Fides — troen, livets milde makt, som folder sine hænder i hengivelse, harmoniens og likevæktens uttryk. Korset bærer hun gjerne, fordi det er forløsningens symbol til salighet.

Spes — håpet, omtumlet av tilfældigheter og ulykker, de sjøfarendes og vildfarendes skytsånd, lysnende frem gjennem stormveir og tåker, støttet til ankeret.

Temperantia — måteholdet, som blander koldt og varmt fra sine kjørler, livsvisdommens, filosofiens og den kunstneriske forms ophøiede overvåkerinde, hun som passer på, når inspirationens og hetens bæger truer med å flyte over, og skjænker det siste varme

stænk i alderdommens kjølighet. — Ikke rettere end jeg kan forstå, må hun være kunstens særlige beskyt-terinde. De unge har sine veninder her og der blandt kardinaldyderne. Vi ældre holder os til «Temperan-tia». Og vi lar os ikke avskrække av navnet. Hun er ingen avholdsjomfru. Hun har tvende kander og blander vor drik som vi trænger den. Hun er i det hele tat den elskeligste og hjelpsomste av kardinal-dyderne.

— — Jeg står en morgen ved foten av en av kate-dralerne, foran den portal, hvor kardinaldyderne sitter i samtale. Som en gammel gjæst i denne sym-bolernes verden våger jeg å æske deres mening om en syttiårig verdenskjendt digter. Navnet var dem ikke fremmed og det viste sig, at de kjendte noen av digterens værker.

Fortitudo uttalte sig først: — Ja, det er ham, den ranke høie mand som er født under Syvstjernens himmeltegn. Et præktig mandfolk, jeg har altid regnet ham til min kampglade garde. Men han hører til dem som går i kampen med lempe og fører sine våben med underfundighet.

Fides var mere forbeholden: — Hans skeptiske sin-delag har av og til uroet mig. Men han har kjendt den store Pan og fundet sin tro i skogenes ensomhet.

— Han er også en av mine, utbrød *Spes* med varme. Tro og håp til menneskeslækten strømmer fra hans hymne om «Markens grøde». Ingen lære kan være

forhåbningsfuldere end den om muldens evige spire-kraft.

Temperantia avsluttet samtalen: — Du nævnte hans «stil». Ingen vet bedre end jeg, hvor vanskelig ordets kunst er. Sproget, «stilen» er et produkt av mine to kander. Der strømmer varme, impuls, skapende fantasi, billedrikdom fra den ene. Der risler forbeholdenhet, ironi, sarkasme og humor fra den anden. Se til at produktet ikke overophetes, men vokt dig også for den kulde, som lammer stilens liv. — Den dikter du nævnte hører til mine yndlinger, fordi han på en sjelden måte har forstått å blande det som flyter fra mine ældgamle kander. — Send ham vor hilsen!

— Så lød der ned til mig fra portalbuen, og stenstøtterne forstummet. Ubevægelige sat de der på sine troner i den stigende morgensol, kardinaldyderne, løftet over månedsbillederne og zodiakens himmeltegn.

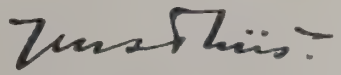

Altaussee 12–6–29.
Steiermark, Österreich

Sehr geehrte Herren.

Seit mehr als dreieinhalb Jahrzehnten begleiten mich der Name und das Werk von Knut Hamsun. Überflüssig zu sagen, was er mir als Gestalter und Schicksals-Künder gilt. Unbedingt gehört er zu denen, die das Gefühl und Bewusstsein des mitschaffenden Zeitgenossen in glücklicher Weise erhöhen. Er hat, wie jeder grosse Dichter, eine scheinbar enge Welt zu einem Kosmos umgeformt und gehört gleichsam zu den Kronzeugen unserer Epoche. Ihm zu danken ist selbstverständliche Pflicht, ihn gegenwärtig zu wissen, ist wunderbar.

Jakob Wassermann

June 3. 1929.

I am only too proud to be numbered among those invited to participate in this salutation of Knut Hamsun on the occasion of his seventieth birthday. He is among the greatest of contemporary writers.

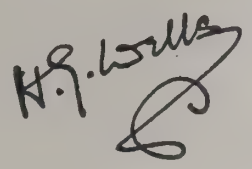

Til Knut Hamsun.

Mine varmeste lykønskninger og tak for «Elina» og «Kongejuliane».

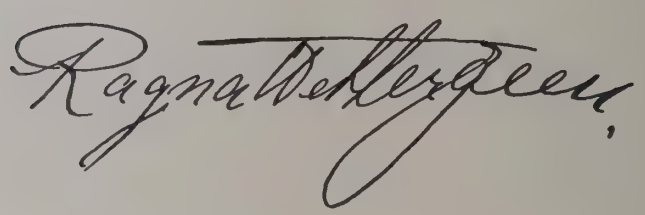

KNUT HAMSUN

Hele Europa vender
blikket mot dig idag!
Se, hvilke ord de sender
hit fra al verdens ender,
folk av dit eget fag!

Nu skal du feires, kjære!
Nu er du dagens mand . . .
Verden er fuld av ære.
Nu er det grusst å være
mesterens fødeland!

Endelig skal du læres
kunsten som er så tung:
Du skal på guldstol bæres,
kortsagt behørig æres.
Nu er du passe ung.

Lar du os ikke gjerne
by dig en en sådan stol, —
når halvmånen i det fjerne
og østens og vestens stjerne
hilser dig som en sol?

Synes du det var bedre
her i vort skjønne land
om vi blev ved å hedre
fedre og atter fedre,
som aldrig har gjort et gran?

Mester! *Den* tid er omme!
Nu er du sytti år.
Nu må du la oss komme
og slå på den store tromme
som hele Europa slår!

Hør, hvor de trommen rører,
Gorki og Panaït!
Vældige laurebærer
(som du så lite vører)
kaster alverden hit.

Kommer du mon tilstede
mere idag end før?
Har du en større glede
av dine fund dernede,
hvor vildvinhegnene blør?

Lytter du til det frie
himmelske stjernespil?
Og ber du vor tromme tie,
og spør du idag: «Marie,
hvad er det alverden vil?»

Går du hvor veien viker
ind under høsten nu —
og finder en rusten spiker
som du forstår og liker
og synes er festens clou?

Brister du mon i latter
endnu en salig gang
over at jeg nu atter
ærer dig og forfatter
stadig den samme sang?

Å, hvad mig selv belanger
har jeg det smått med ord.
De jeg i farten fanger
blander jeg mange ganger
ind i de andres kor:

«I gudernes lund står trygget,
fagert fra grund til tind —
av evige laurer skygget,
templet som han har bygget:
Menneskebarn, træd ind!» —

Takk for det værk du gjorde
med skjønhet og liv i pakt.
Ja, jeg har tat tilorde
mellem al verdens store
bare for å få sagt:

Takken mit hjerte fylder
lyder den end fortapt:
Alt, hvad jeg er, — det skylder
jeg det i mit sind som hylder
skjønhet som du har skapt!

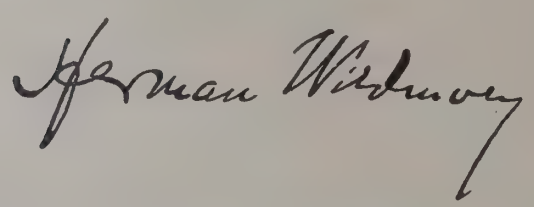

«Victoria» und «Pan» — ich könnte mir heute meine siebzehn Jahre nicht mehr ausdenken ohne diese Bücher, denn unlösbar sind sie mit meiner Jugend verwachsen. Gott weiss, wie oft ich sie gelesen habe, längst musste ich mir neue Exemplare anschaffen, so zergriffen und zerschlissen ward jedes einzelne Blatt, so oft habe ich sie mit mir hinaus getragen in den Wald, damit er mir wahrhafter und wirklicher sei an jenen unvergesslichen Beschreibungen, damit ich alles tiefer fühle an der einzigen Einfühlungskraft dieses wunderbaren Dichters.

Seitdem ist mir meine Liebe bewusster geworden, und nicht geringer darum, im Gegenteil, an jedem neuen Buch hat sie sich neu beteiligt und bereichert. Heute wie damals bedeutet mir Knut Hamsun die edelste Form aller Männlichkeit, nämlich Zartheit, die aus grosser Kraft quillt, verhaltene Leidenschaft, die sich hinter harter Herbheit verbirgt, eine reinste und unerlernbare Einheit von Hingebung und Scham, wie sie jedem wahrhaften männlichen Kunstwerk innewohnen muss.

Wie weiss dieser Mensch den Menschen, wie durchdringt dieser Dichter die Natur und wie schwingt und schwebt sein Erzählen immer aus in seelischer Musik! Wir haben nicht seinesgleichen und der blosse Gedanke schon seines Daseins und Mituns-

seins bekräftigt den Glauben an die immer wiederkehrende Gegenwart grosser Kunst auf unserer geraüschvollen Erde. Dank ihm dafür, Dank und immer wieder Dank!

Stefan Zweig

VORT LAND

Til Knut Hamsun.

Hvor åpne havet velter
sin bølge, vild og svær,
og bryter over belter
av fald og flu og skjær,
har vore mødre uten gråt,
men tidt i uro ventet
en liten, svartbredd båt.

I stuerne ved vågen
sat søstre små og skrev
og tænkte på, at nogen
fik hemmelige brev.
Men dette skulde broren få,
han blev så længe borte
på bølgerne de blå.

I sølvgrå sommerkvelder
står tåken over myr,
og langveis høres bjelder
og lokking efter kyr.
Så milevid en ensomhed,
så åndeløse nætter,
så ængstelig en fred.

Og sent på efteråret
indunder fjeldets horn
har vore fædre skåret
det dyrebare korn.
Om noget frøs, om sneen faldt,
så måtte ingen klage,
det kunde frosset, alt.

På hvite vinterveier
går folk med øks og sag
indover skog og heier
ved første gry av dag.
Du kjendte kanske også dem,
som blev i elveflommen,
før tømmeret kom frem.

De stille stjerner stiger
i luftens frosne væld
og våker over riker
av sne og hvite fjeld,
Det er vort land, vort fædreland,
og det har altid tilhørt
den norske arbeidsmand.

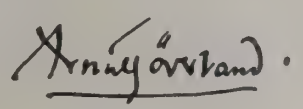

Naar talen kommer ind paa skrivende malere og skribenter som maler, ryster gjerne Hamsun paa hodet og viser at han er en svoren tilhænger av «skomakeren og læsten». — Det er vel derfor han kort og greit sier «storartet» til hvert billede der blir malt av ham. —

Saa slipper vi da at diskutere det, og saa gaar vi over til kortspil og snakker ordentlig. —

Henrik Lund

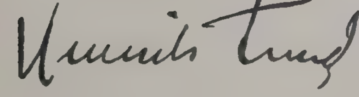

INDHOLD

Thorvald Aadahl 11
Jacinto Benavente 15
Karoline Bjørnson 16
Johan Bojer 17
Francis Bull 18
Johan Peter Bull 31
Gunnar Castrén 35
Halfdan Christensen 51
Olav Duun 53
Johanne Dybwad 54
Ronald Fangen 55
John Galsworthy 67
André Gide 68
Maxim Gorkij 70
Nordahl Grieg 76
Bertil Gripenberg 82
Gerhart Hauptmann 83
Sigurd Hoel 84
A. Kollontay 98
Tom Kristensen 107
John Landquist 109
Sven Lange 123
Henrik Lund 182

Heinrich Mann 125
Thomas Mann 126
T. G. Masaryk 133
Carl Nærup 134
Ludmilla Pitoëff 137
George Sautreau 139
Gabriel Scott 151
Christian Sinding 163
Hjalmar Söderberg 164
Jens Thiis 166
Jakob Wassermann 170
H. G. Wells 171
Erik Werenskiold 9
Ragna Wettergreen 172
Herman Wildenvey 173
Stefan Zweig 177
Arnulf Øverland 179

KNUT HAMSUN

Festskrift
til 70 aarsdagen
4. august
1929

GYLDENDAL NORSK FORLAG

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 076174157